

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
« ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ
ΥΛΙΚΟΥ»

ΣΕΒΑΣΤΗ Κ. ΚΟΥΡΔΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Μουσεία Λογοτεχνών και διδακτική Ιστορίας:
Μια μουσειοπαιδαγωγική παρέμβαση σε παιδιά Δημοτικού.
Η περίπτωση του Μουσείου – Οικία Αλεξ. Παπαδιαμάντη»**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ : ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ
ΠΑΠΑΡΟΥΣΗ ΜΑΡΙΤΑ
ΧΑΝΙΩΤΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ

ΒΟΛΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2012 - 2013

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
« ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ
ΥΛΙΚΟΥ »

ΣΕΒΑΣΤΗ Κ. ΚΟΥΡΔΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Μουσεία Λογοτεχνών και διδακτική Ιστορίας:
Μια μουσειοπαιδαγωγική παρέμβαση σε παιδιά Δημοτικού.
Η περίπτωση του Μουσείου – Οικία Αλεξ. Παπαδιαμάντη»

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ : ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ
ΠΑΠΑΡΟΥΣΗ ΜΑΡΙΤΑ
ΧΑΝΙΩΤΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ

ΒΟΛΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2012 - 2013

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 13001/1
Ημερ. Εισ.: 02-06-2015
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: Δ
372.890 44
ΚΟΥ

Στην αείμνηστη Μπίλη Βέμη, που αφογκράστηκε τους προβληματισμούς μου και φωτοδότησε τη διπλωματική μου εργασία.

Στους γονείς μου, που μου έμαθαν να αγωνίζομαι για τις ιδέες μου, την αξιοπρέπειά μου και τους στόχους μου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή είναι αποτέλεσμα ενός προβληματισμού που απασχολούσε τα ερευνητικά μου ενδιαφέροντα στο χώρο της διδακτικής της Ιστορίας από τα χρόνια των προπτυχιακών μου σπουδών στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης. Εκεί είχα την ευτυχία να γνωρίσω καθηγητές των οποίων η διδασκαλία αποτελούσε πρότυπο λόγω της εφαρμογής διαφορετικών τρόπων μελέτης της Ιστορίας, καινοτόμων για τα δεδομένα της ελληνικής πανεπιστημιακής εκπαίδευσης του 1993. Οι τρόποι αυτοί αποσκοπούν στην αναζήτηση και μελέτη της ιστορικής πραγματικότητας μέσα από τη διασταύρωση ποικίλων ιστορικών πηγών αποτρέποντας τη δυνατότητα απόκρυψης ή παραποίησης της.

Οι νέοι αυτοί τρόποι μελέτης της Ιστορίας, από τη μια πλευρά έδωσαν λύση στο πρόβλημα της αποστήθισης, που μέχρι τότε βασάνιζε την καθημερινότητα μου ως μαθήτρια, και από την άλλη γέννησαν προβληματισμούς σχετικά με το πώς μπορούν να ενισχυθούν - σύμφωνα πάντα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες αλλά και την πρόοδο που έχει συντελεσθεί στη διδακτική της Ιστορίας σε ερευνητικό επίπεδο.

Η φοίτησή μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας «Σύγχρονα Περιβάλλοντα Μάθησης και Παραγωγή Διδακτικού Υλικού» αποτέλεσε για μένα μια νέα ευτυχή συνθήκη καθώς ενισχύοντας τις γνώσεις μου στις σύγχρονες θεωρίες μάθησης απέκτησα τη δυνατότητα να παράξω διδακτικό υλικό για τη διδακτική της Ιστορίας μέσα από μια εμπλουτισμένη εναλλακτική οπτική και να προχωρήσω σε μια νέα διδακτική πρόταση - γέννημα ενός νέου προβληματισμού.

Ο προβληματισμός αυτός αφορά στη διδακτική της Ιστορίας, θεωρώντας τα λογοτεχνικά κείμενα ως ιστορική πηγή και ακολουθώντας τις αρχές και τις μεθόδους της Μουσειοπαιδαγωγικής, στους χώρους των Μουσείων Λογοτεχνών. Η αξιοποίηση των αρχών και των μεθόδων της Μουσειοπαιδαγωγικής στη διδακτική της Ιστορίας μέσα στο χώρο των αρχαιολογικών, λαογραφικών, και άλλων ειδών Μουσείου πραγματοποιείται ευρέως στο πλαίσιο τουριστικών και εκπαιδευτικών επισκέψεων και παρεμβάσεων με στόχο την κάλυψη των αναγκών που προκύπτουν αντίστοιχα.

Η έρευνά μου όσον αφορά στο εύρος των μεθόδων και μέσων διδακτικής της Ιστορίας σε σχέση με την αξιοποίηση του χώρου του Μουσείου κατέδειξε ότι ο χώρος των Μουσείων Λογοτεχνών είναι αναξιοποίητος και ανεξερεύνητος σε σχέση με τις δυνατότητες που μπορεί να παρέχει για τη διδασκαλία της Ιστορίας και γενικότερα για τον επικουρικό του ρόλο στην μελέτη της Ιστορίας.

Στόχος αυτής της εργασίας αποτελεί η απόδειξη πως τα Μουσεία Λογοτέχνων - ειδικά όταν το Μουσείο αποτελεί ταυτόχρονα και οικία του Λογοτέχνη,- όπως αυτό του Αλεξ. Παπαδιαμάντη που αξιοποιείται σε αυτή την εργασία – μπορούν να αξιοποιηθούν για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων μουσειοπαιδαγωγικού χαρακτήρα με στόχο τη διδακτική της Ιστορίας και τη μελέτη της γενικότερα. Ως σημείο επαφής ανάμεσα στα Μουσεία Λογοτεχνών και στη διδακτική της Ιστορίας επιλέγεται το λογοτεχνικό έργο του λογοτέχνη, ειδικότερα, τα λογοτεχνικά κείμενα, αξιοποιούμενα ως ιστορικές πηγές στο πλαίσιο μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων.

Για να προσεγγίσω όμως αυτό το στόχο αρχικά θέλησα να ενισχύσω την άποψη ότι η Λογοτεχνία μπορεί να αξιοποιηθεί στη διδακτική της Ιστορίας ως ιστορική πηγή μέσα από την πολυσημία των κειμένων της. Στη συνέχεια επιχείρησα μια διεπιστημονική προσέγγιση των επιστημονικών πεδίων της Ιστορίας, της Λογοτεχνίας και της Μουσειοπαιδαγωγικής. Τέλος δημιούργησα διδακτικό υλικό για την διακειμενική ανάγνωση των κειμένων της Λογοτεχνίας μέσα από μια ιστορικό – κοινωνική θεώρηση παράλληλα και σε σχέση με την «ανάγνωση» των αντικειμένων – ιχνών του Μουσείου οικία Παπαδιαμάντη και τη θεώρησή τους ως πολυσημικά αλλά και πολυτροπικά κείμενα. Επικουρικό ρόλο σε αυτή την παρέμβαση είχε η χρήση των Τ.Π.Ε από τους μαθητές με στόχο την πρόκληση ενδιαφέροντος και την ανάδειξη των δυνατοτήτων τους στην αναζήτηση και καταγραφή της ιστορικής πληροφορίας.

Ευχαριστώ θερμά τους επιβλέποντες καθηγητές μου κο Αντώνη Σμυρναίο, κα Μαρίτα Παπαρούση και κο Νίκο Χανιωτάκη για την πολύτιμη βοήθεια τους, την ανθρώπινη συμπαράστασή τους στην προσπάθειά μου και τις πολύ χρήσιμες υποδείξεις τους στη συγγραφή αυτής της Διπλωματικής εργασίας. Ευχαριστώ ιδιαίτερα την υποψήφια διδάκτωρ κα Χαρά Κανάρη για την αμέριστη συμπαράστασή της στην προσπάθειά μου τόσο σε ηθικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο παροχής υλικού από το χώρο της μουσειοπαιδαγωγικής. Η κα Χαρά Κανάρη αποτέλεσε πρόθυμα το

κρίκο επικοινωνίας μου με την αείμνηστη Μπίλη Βέμη, όταν εκείνη αδυνατούσε να επικοινωνήσει μαζί μου λόγω της ασθένειάς της. (Η Μπίλη Βέμη είχε αρχικά οριστεί ως μια από τους επιβλέποντες αυτής της διπλωματικής). Ευχαριστώ επίσης θερμά τον καθηγητή των προπτυχιακών μου σπουδών, καθηγητή Ιστορίας κο Γιώργο Μαργαρίτη ο οποίος μου δίδαξε να μελετώ την Ιστορία με εναλλακτικούς τρόπους και με παρακίνησε για την αναζήτηση νέων. Ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στην διευθύντρια του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Σκιάθου κα Δήμητρα Συκιώτη για την πρόθυμη παραχώρηση της άδειας να πραγματοποιήσω την έρευνά μου στο σχολείο της, στην υποδιευθύντριά του κα Βελλησαρία Μπόνιαγια τη φιλόξενη στάση της κατά την παραμονή μου στο νησί της Σκιάθου καθώς και στο δάσκαλο της Στ' Δημοτικού κο Απόστολο Σურταριώτη για τις ώρες που μου παραχώρησε από το σχολικό του πρόγραμμα για την πραγματοποίηση της έρευνάς μου αλλά και για την υπεύθυνη συνοδεία των παιδιών κατά τη μετακίνησή τους στο Μουσείο - οικία Αλ. Παπαδιαμάντη. Ευχαριστώ επίσης την υπεύθυνη του Μουσείου – οικία Αλεξ. Παπαδιαμάντη, κα Αθηνά Παπαγεωργίου για την πρόθυμη παραχώρηση της άδειας να πραγματοποιήσω την έρευνά μου στο χώρο του Μουσείου. Σε όλη τη διάρκεια τη συγγραφής μου στάθηκε κοντά μου με την συνεχή ηθική του ενίσχυση ο σύζυγός μου τον οποίο και ευχαριστώ. Ευχαριστώ πολύ το γιο μου Δημήτρη και την κόρη μου Ελισάβετ – Μαρία που παραχώρησαν μέρος από το χρόνο του παιχνιδιού τους μαζί μου, για τη έρευνα και συγγραφή αυτής της διατριβής.

Ιούνιος 2013

Σ.Κ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α' ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. **Εισαγωγή**. σ. 12
2. **Η λογοτεχνία ως ιστορική πηγή στη διδασκαλία της Ιστορίας**.σ. 16
  - 2.1 **Ποίηση και ιστορία. Το παράδειγμα του Ηροδότου**. σ.17
  - 2.2 **Τάσεις της ιστοριογραφίας**.σ.18
  - 2.3 **Η επίδραση της ιστοριογραφίας στη μελέτη των ιστορικών πηγών**.σ.19
  - 2.4 **Λογοτεχνία και ιστορική γνώση**.σ.20
  - 2.5 **Λογοτεχνία και ιστορικό μυθιστόρημα**.σ.21
  - 2.6 **Λογοτεχνία και ιστορικό μυθιστόρημα στη διδακτική πράξη**.σ.24
  - 2.7 **Προβληματισμοί πάνω στη χρήση της λογοτεχνίας ως ιστορική πηγή**.σ.25
  - 2.8 **Λογοτεχνία και Ιστορία: Μια διεπιστημονική πλοκή με στόχο τον ιστορικό εγγραμματισμό**.σ.26
3. **Εγγραμματισμός και μουσείο**.σ.32
  - 3.1 **Σχολικός εγγραμματισμός και μουσειακό περιβάλλον**. σ.32
  - 3.2 **Ιστορικός εγγραμματισμός και μουσεία λογοτεχνών**. σ.35
  - 3.3 **Μουσεία Λογοτεχνών: Αντικείμενα, χώρος και πολυτροπικότητα**.σ.37
    - 3.3α **Η συμβολή των μουσείων λογοτεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία**. σ.37
    - 3.3β **Ο ρόλος του χώρου και των αντικειμένων στα μουσεία λογοτεχνών. Η περίπτωση του Μουσείου – οικία Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη**. σ.39
4. **Μουσεία Λογοτεχνών – Μια μουσειολογική προσέγγιση**.σ.44
  - 4.1 **Η περίπτωση του Μουσείου – οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη**. σ.46
5. **Μουσειοπαιδαγωγική και διδακτική Ιστορίας**.σ.49
  - 5.1 **Μουσειοπαιδαγωγική και σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες**. σ.49
  - 5.2 **Μουσειοπαιδαγωγική και διδακτική Ιστορίας**. σ.52
6. **Τεχνολογία της πληροφορίας και πολυγραμματισμοί στην διδακτική της Ιστορίας. Οπτικοακουστικό υλικό στη διδακτική θεωρητικών γνωστικών αντικειμένων**.σ.54

Β'. ΜΕΡΟΣ: ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

7. Η μουσειοπαιδαγωγική προσέγγιση της Ιστορίας στο μουσείο – οικία Αλεξ. Παπαδιαμάντη. σ.59

7.1 Ο σκοπός και οι γενικοί στόχοι της προτεινόμενης έρευνας για το μάθημα της Ιστορίας της Στ' Δημοτικού Ενότητα « Η Ελλάδα ως ανεξάρτητο κράτος». σ.59

7.2 Σχέδιο μαθήματος ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. σ.62

7.2 α .Οργάνωση ομάδων και χώρου - Οργάνωση ομάδων στο χώρο. σ.62

7.2 β Γνωστοποίηση διαδικασιών συνεργασίας. σ.63

7.2 γ Καθορισμός αναμενόμενων μορφών κοινωνικής συμπεριφοράς. σ.63

7.3 Σχεδιασμός για την επεξεργασία του έργου, παρουσίαση ή συλλογή δεδομένων. σ.64

7.3 α Μαθησιακές και συνεργατικές δραστηριότητες των μελών της ομάδας. σ.66

7.3.β Οργανωτικές και διδακτικές δραστηριότητες εκπαιδευτικού. σ.68

8. Φύλλα εργασίας σ.68

8.11^ο Φύλλο εργασίας σ.68

8.22^ο Φύλλο εργασίας σ.71

8.33^ο Φύλλο εργασίας σ.74

8.44^ο Φύλλο εργασίας σ.77

8.55^ο Φύλλο εργασίας σ.79

8.66^ο Φύλλο εργασίας σ.81

8.77^ο Φύλλο εργασίας σ.83

8.88^ο Φύλλο εργασίας σ.85

8.99^ο Φύλλο εργασίας σ.87

8.1010^ο Φύλλο εργασίας σ.90

8.1111^ο Φύλλο εργασίας σ.93

9.Αξιολόγηση εκπαιδευτικής παρέμβασης. σ.94

9.1 Αξιολόγηση Ερωτηματολογίου (1) σ.94

9.2 Αξιολογηση φύλλων εργασίας.σ.96

9.2α Φύλλα εργασίας (1,2.)σ.96

9.2β Αναλυτική αξιολόγηση των φύλλων εργασίας 3-11.σ.98

9.3 Αξιολόγηση ερωτηματολογίου (2). σ.107

10. Συμπεράσματα.σ. 109

Βιβλιογραφία σ.115

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ισ.120

Ερωτηματολογία (1), (2), Φύλλα εργασίας. σ120

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙσ.147

Φωτογραφίες σ.147

Α΄ ΜΕΡΟΣ : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναζητώντας τη γνώση οδηγείται κανείς σε δρόμους και μονοπάτια πολυποίκιλα σε μορφή, έκταση και προορισμό που το καθένα φέρει τη δική του γοητεία και δυνητικά μπορεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον του κάθε ταξιδευτή. Στο χώρο του σχολείου κάθε μαθητής μπορεί να είναι ένας ταξιδευτής των διαδρομών των επιστήμων που θα επιλέξει να ακολουθήσει, αναζητώντας τη γνώση που θα ενισχύσει τις πνευματικές και διανοητικές του αναζητήσεις και θα συμβάλλει σταδιακά στην ολοκλήρωση του. Οι επιστήμες απλώνονται γύρω του με την μορφή των «μαθημάτων» όπως ορίζονται από το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου του αντίστοιχου Υπουργείου Παιδείας της χώρας στην οποία ζει. Τα «μαθήματα» εμπεριέχονται στα αντίστοιχα σχολικά εγχειρίδια όπως αυτά διανέμονται ή προτείνονται από τους ανά τον κόσμο σχολικούς οργανισμούς. Είναι όμως το περιεχόμενο των σελίδων τους αρκετό; Είναι αρκετά γοητευτικά ώστε να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των μαθητών – ταξιδευτών και να τα ακολουθήσουν, και τί γίνεται όταν οι μαθητές επιθυμούν να ταξιδέψουν σε δυο ή και περισσότερα μονοπάτια; Μπορούν να τα ακολουθήσουν παράλληλα; Υπάρχει κάποιος τρόπος που μπορεί να τα ενώσει σε κάποιο σημείο και να δημιουργήσει ένα μεγαλύτερο και ίσως πιο ενδιαφέρον; Πώς μπορεί το ταξίδι για την ανακάλυψη της γνώσης να γίνει ακόμη πιο ενδιαφέρον και ποιος θα είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε αυτό, στη σύγχρονη παιδαγωγική πραγματικότητα;

Στον 20ο αιώνα στο χώρο της παιδαγωγικής εκφράστηκαν ποικίλες απόψεις από τις οποίες πολλές υιοθετήθηκαν αντικαθιστώντας παλαιότερες, οι οποίες κατά κύριο λόγο χαρακτηρίστηκαν αναχρονιστικές. Οι νέες αυτές απόψεις συμβάδιζαν πάντα με τις εξελίξεις στο χώρο της παιδοψυχολογίας και επηρεάζονταν από το ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι. Με αυτό τρόπο σταδιακά επιχειρήθηκε η αντικατάσταση του συμπεριφορικού μοντέλου διδασκαλίας και μάθησης που ακολουθούνταν από τους εκπαιδευτικούς ως τα μέσα του 20ου αι. από το μοντέλο της ομαδοκεντρική - ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας και μάθησης. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό εγκαταλείπεται η μονοσήμαντη και μονοδιάστατη παροχή γνώσης από το πρόσωπο του δασκάλου και του ενός και μοναδικού σχολικού εγχειριδίου και ενισχύεται η συνεργασία σε ομάδες για την ανακάλυψη της γνώσης μέσα από την προσωπική αλλά και ομαδική αναζήτηση και έρευνα διαφόρων μορφών πηγών.

Για την επιτυχή έκβαση αυτών των εκπαιδευτικών μοντέλων απαιτείται η παροχή πηγών ποικίλων ειδών και μορφών πάντα στο πλαίσιο των παιδαγωγικά αποδεκτών, που μπορούν να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των μαθητών και να φωτίσουν πολύπλευρα το θέμα που κάθε φορά πραγματεύονται, σύμφωνα με τις απαιτήσεις των γνωστικών τους αντικειμένων.

Στο νέο αυτό διδακτικό πλαίσιο λαμβάνουν χώρο και νέες εκπαιδευτικές μέθοδοι, οι οποίες βοηθούν στη αποτελεσματικότερη περάτωση της μαθητικής έρευνας, όπως είναι οι ομαδοσυνεργατικές, διαθεματικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις των επιστημονικών αντικειμένων που θίγονται στο πλαίσιο της σχολικής λειτουργίας και χρήζουν άσκησης των κατάλληλων διερευνητικών μεθόδων από τους μαθητές.

Ο εκπαιδευτικός έχοντας το ρόλο του συντονιστή των ενεργειών των μαθητών καλείται να δημιουργήσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα κινηθούν οι μαθητές λαμβάνοντας υπόψη τους παράγοντες που θα επηρεάσουν την εξέλιξή τους και αντλώντας επικουρικές ενισχύσεις από το χώρο της Παιδοψυχολογίας, της Σύγχρονης Παιδαγωγικής, της Σύγχρονης Διδακτικής αλλά και του γνωστικού αντικειμένου ή των γνωστικών αντικειμένων που άπτονται των μαθητικών ενδιαφερόντων.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία παρουσιάζεται μια προσπάθεια κατάκτησης των στόχων του μαθήματος της Ιστορίας με έναν εναλλακτικό τρόπο διδασκαλίας και παραγωγής διδακτικού υλικού ακολουθώντας πάντα τις σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας σε σύγχρονα περιβάλλοντα μάθησης (Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, διεπιστημονικότητα, μουσειοπαιδαγωγική). Στόχος αυτού του εναλλακτικού τρόπου διδασκαλίας είναι η δραστηριοποίηση των μαθητών πάνω σε εναλλακτικούς τρόπους αναζήτησης της ιστορικής γνώσης. Ειδικότερα επιδιώκεται η δραστηριοποίηση των μαθητών στο χώρο του Μουσείου – οικία Αλεξ. Παπαδιαμάντη προκειμένου να γνωρίσουν την εποχή του μέσα από τη θεώρηση αποσπασμάτων του λογοτεχνικού του έργου, ως ιστορικές πηγές και την παράλληλη αξιοποίησή τους στην αναζήτηση των ιστορικών μαρτυριών – ιχνών στους χώρους και τα αντικείμενα του Λογοτεχνικού Μουσείου.

Στόχος της διπλωματικής εργασίας είναι να αποδειχθεί ότι μπορεί να επιτευχθεί αυτή η εναλλακτική διδακτική και να παραχθεί διδακτικό υλικό, με τη διεπιστημονική προσέγγιση του γνωστικών αντικειμένων της Ιστορίας και της Λογοτεχνίας σ' ένα

χώρο που προσφέρει ποικίλα ερεθίσματα από τις θεματικές της Ιστορίας και της Λογοτεχνίας, όπως είναι ο χώρος των Μουσείων Λογοτεχνών.

Η επιλογή αυτού του τρόπου προσέγγισης της γνώσης στο μάθημα της Ιστορίας έγινε με τη σκέψη ότι η Ιστορία στο πλαίσιο του σύγχρονου τρόπου διδασκαλίας της μπορεί να διδαχθεί διεπιστημονικά μέσω κάποιου άλλου γνωστικού αντικειμένου όπως είναι η λογοτεχνία, αξιοποιώντας παράλληλα τις δυνατότητες του χώρου του μουσείου, όπως αυτές ορίζονται στο χώρο της μουσειοπαιδαγωγικής αλλά και όπως αυτές ενισχύονται από τις ποικίλες δυνατότητες της πολυτροπικότητας, η εκπαιδευτική αξία της οποίας αναδεικνύεται από τα ίδια τα μουσειακά αντικείμενα, από τον ίδιο το μουσειακό χώρο.

Κατά τη διάρκεια της διδακτικής παρέμβασης επιχειρήθηκε και η επαφή των μαθητών με πολυμέσα από το χώρο της τεχνολογίας (H/Y, διαδίκτυο, video, μουσικό video) προκειμένου να τα χρησιμοποιήσουν ως βοηθητικά εργαλεία στην διερεύνηση της γνώσης.

Τα κείμενα που προσφέρονται προς ανάγνωση σε αυτή την έρευνα χαρακτηρίζονται από την πολυσημία και την πολυτροπικότητά τους γιατί πιστεύω ότι είναι η ιδιότητα που επιτρέπει την πραγματοποίηση αυτής της εναλλακτικής διεπιστημονικής διδακτικής πρότασης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Ε. Χοντολίδου «*Τα κείμενα σήμερα γνωρίζουμε πολύ καλά πως είναι πολύσημα και δεν αποτελούν τη φυλακή ενός και μόνον νοήματος. Η πολυσημία είναι, εν μέρει, αποτέλεσμα και της πολυτροπικότητας του κειμένου*» (Χοντολίδου Ε, www.komvos.edu.gr)

Ο τρόπος προσέγγισης του γνωστικού αντικειμένου της Ιστορίας ο οποίος αναλύεται μεταξύ άλλων και στη χρήση πολυμέσων, τη διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων και την ανάγνωση πολυσημικών-πολυτροπικών κειμένων - αντικειμένων στοχεύει και στην κατάκτηση ενός επιπλέον στόχου της εργασίας, τον εγγραμμιασμό των μαθητών και την ανάπτυξη κριτικής σκέψης προκειμένου να καταστούν ικανοί να κατανοούν, να χρησιμοποιούν, να κρίνουν και να παράγουν κείμενα ποικίλου περιεχομένου.

Με την πρόταση αυτής της εναλλακτικής διδακτικής του μαθήματος της Ιστορίας επιθυμώ να συμβάλλω στον εμπλουτισμό του εύρους των διδακτικών επιλογών των εκπαιδευτικών προτείνοντας έναν ακόμη τρόπο αξιοποίησης των σύγχρονων

περιβαλλόντων μάθησης αλλά και την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού δυνητικά αξιοποιήσιμου στο χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αλλά και της μουσειοπαιδαγωγικής. Το διδακτικό αυτό υλικό προτείνεται στο χώρο της μουσειοπαιδαγωγικής ως μέσου σύνδεσης της ερμηνείας της Ιστορίας διαμέσου της Λογοτεχνίας αλλά και ως μέσου της ενεργοποίησης της δυναμικής και ουσιαστικής αξιοποίησης των μουσείων λογοτεχνών και ως πηγές ιστορικών μαρτυριών αλλά και ως εστίες παιδικής και όχι μόνο ψυχαγωγίας.

Στη εργασία που ακολουθεί αρχικά παρουσιάζεται το θεωρητικό μέρος στο οποίο αρχικά εξετάζεται η δυνατότητα εφαρμογής της διεπιστημονικής προσέγγισης του μαθήματος τη Ιστορίας μέσω της Λογοτεχνίας και στη συνέχεια η δυνατότητα αξιοποίησης ενός μουσείου λογοτέχνη στη διδασκαλία της Ιστορίας στο πλαίσιο των μεθόδων της μουσειοπαιδαγωγικής, της διδακτικής της Ιστορίας και των αρχών της μουσειολογίας. Ακολουθεί η μουσειοπαιδαγωγική παρέμβαση και η αναλυτική παρουσίαση των γενικών και ειδικών στόχων των φύλλων εργασίας, σύμφωνα με τα οποία δραστηριοποιήθηκαν οι μαθητές, έπειτα η αξιολόγηση τους και τέλος τα συμπεράσματα στα οποία κατάληξα έπειτα από την εφαρμογή αυτής της μουσειοπαιδαγωγικής παρέμβασης.

2. Η λογοτεχνία ως ιστορική πηγή στη διδασκαλία της Ιστορίας

Στην εργασία αυτή γίνεται μια προσπάθεια να αναδειχθεί ένας άλλος τρόπος προσέγγισης της ιστορικής γνώσης στη διδασκαλία της ιστορίας. Σε μια εποχή έντονης αναζήτησης νέων τρόπων διδασκαλίας που θα κεντρίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών, και θα απέχουν από το δασκαλοκεντρισμό και τις μεθόδους του, προτείνονται διάφορες εναλλακτικές δραστηριότητες διδασκαλίας της ιστορίας. Μεταξύ αυτών είναι η ενασχόληση των μαθητών με ιστορικά αντικείμενα, φωτογραφικό υλικό, εικόνες, χάρτες, πίνακες ζωγραφικής, κινηματογραφικές ταινίες, ντοκυμαντέρ, μουσική, ηλεκτρονικούς υπολογιστές, εκπαιδευτικά λογισμικά, διαδίκτυο αλλά και τα λογοτεχνικά κείμενα και οι επισκέψεις σε μουσεία.

Η εναλλακτική εκπαιδευτική δραστηριότητα που προτείνεται σε αυτή την εργασία είναι η αντιμετώπιση της λογοτεχνίας ως ιστορικής πηγής στην διδασκαλία της ιστορίας με ταυτόχρονη αξιοποίηση του μουσειακού χώρου ενός μουσείου - οικίας λογοτέχνη. Στόχος της εργασίας αυτής είναι να αποδείξει πως η δραστηριότητα αυτή μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά στην επίτευξη των σύγχρονων τόσο παιδαγωγικών όσο και διδακτικών στόχων του μαθήματος της Ιστορίας.

Στην αναμέτρησή της με τη δύναμη της εικόνας, είτε ως απλή φωτογραφία είτε ως πίνακα ζωγραφικής, με τη γοητεία του κινηματογράφου, τη μαγεία της μουσικής, την καταγιστική ενημέρωση του ντοκυμαντέρ, την ευφυΐα των εκπαιδευτικών λογισμικών και την απόλαυση των ποικίλων δυνατοτήτων του διαδικτύου, η λογοτεχνία κατέχει εξαιρετική θέση, εκμεταλλεζόμενη τις ποικίλες δυνατότητες που προσφέρει μέσω της ανάγνωσης, όπως η φαντασία, η μυθοπλασία, η δημιουργικότητα, η ελεύθερη σκέψη, η δυνατότητα επιλογών, η καλλιέργεια της μνήμης και της σκέψης, η εγρήγορση της σκέψης και του πνεύματος, η ολόπλευρη πληροφόρηση, η έμμεση επαφή με τη ζωή και τις εκφάνσεις της, η προσωπική ανακάλυψη και αξιολόγηση προσωπικοτήτων μέσα από τον τρόπο γραφής τους. Αλλά και η ανακάλυψη των σιωπηλών περιόδων της λογοτεχνίας, που ακόμη και μέσα από τη σιωπή τους μας προκαλούν να ερευνήσουμε το πώς και το γιατί, το πριν και το μετά αυτών των περιόδων και να συγκεντρώσουμε το ιστορικό υλικό που θα μας οδηγήσει στην ανακάλυψη των δικών μας ιστορικών και όχι μόνο συμπεράσματος.

2.1 Ποίηση και ιστορία. Το παράδειγμα του Ηροδότου.

«καί φιλοσοφώτερον καί σπουδαιότερον ποίησις ιστορίας ἐστίν» (Αριστοτέλης, Περὶ ποιητικῆς 1451b –IX,3) Αυτή τη φράση χρησιμοποίησε ο Αριστοτέλης για να περιγράψει τη σημασία του ανθρώπινου λόγου, ο οποίος με τους δικούς του τρόπους προσπαθεί να καταγράψει τις ανθρώπινες σκέψεις και πράξεις, άλλοτε συνολικά και άλλοτε επιμεριστικά, αναθέτοντας στην ποίηση το στοχασμό και την θεώρηση της συνολικής εικόνας των ανθρωπίνων πράξεων και σκέψεων, «το καθόλου», και στην ιστορία την λεπτομερή καταγραφή, ανάλυση, διερεύνηση, εξακρίβωση και σύνθεση της κάθε ανθρώπινης σκέψης και πράξης « το καθ' ἕκαστον». (Ανδρόνικος Μ. (1982), σ.4)

Επιλέγοντας τον ανθρώπινο λόγο ως πηγή γνώσης γίνεται κατανοητό, πως η ποίηση μπορεί να αποτελέσει σημαντική πηγή θεώρησης- περιγραφής του συνόλου των ανθρωπίνων σκέψεων και πράξεων από όπου μπορούμε να αντλήσουμε στοιχεία αξιοσημείωτα προκειμένου να τεκμηριώσουμε τη δική μας έρευνα στο χώρο της ιστορίας. Οι πατέρες της ιστορίας, Ηρόδοτος και Θουκυδίδης ήταν οι πρώτοι οι οποίοι αξιοποίησαν τα έπη του Ομήρου ως πηγή - σημείο αναφοράς για την τεκμηρίωση των γραφόμενων τους. Το παράδειγμά τους ακολούθησαν μεταγενέστεροι ιστορικοί στο πέρασμα του χρόνου μέχρι σήμερα, ειδικότερα όσοι ασχολούνται με την ιστορία του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Παράλληλα θα λέγαμε ότι είναι σημαντικός ο αριθμός των ποιητικών έργων από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή στα οποία γίνονται αναφορές σε κορυφαίες ιστορικές στιγμές του ελληνισμού και και τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν από τους ιστορικούς ως πηγές άντλησης πληροφοριών και τεκμηρίωσης των έργων τους. Έργα όπως του Αισχύλου, του Σοφοκλή, του Πλούταρχου, του Σολωμού, του Κάλβου, του Σικελιανού, του Κωστή Παλαμά, του Μανόλη Αναγνωστάκη, του Γιώργου Σεφέρη ακτινοβολούν και φωτίζουν τη σκέψη του ιστορικού που προσπαθεί πέρα από την εξιστόρηση των γεγονότων να ρίξει άπλετο φως στο πώς και το γιατί των ανθρώπινων πράξεων, τις οποίες διερευνά και αναλύει προκειμένου να συνθέσει το έργο του κάνοντας πράξη τον ορισμό που έδωσε ο Ηρόδοτος για την ιστορία λέγοντας ότι η ιστορία είναι « η γνώσις ἢ μάθησις δι' ἐρωτήσεων ἢ ἐρεύνης προσγιγνώμενη»(Ηροδ.2.18).

Αυτό που ξεχωρίζει τον Ηρόδοτο από τους μεταγενέστερους ιστορικούς, οι οποίοι κυρίως ακολούθησαν τον επιστημονικό τρόπο γραφής ιστορίας που εγκαινίασε ο Θουκυδίδης, είναι το ιδιαίτερα λογοτεχνικό του χάρισμα. Οι «νουβέλες» του (σύντομες λογοτεχνικές αφηγήσεις) αλλά και οι «παρεκβάσεις» του (καταχώρηση πλήθους γεωγραφικών και εθνογραφικών πληροφοριών μέσα στο κείμενο) οδήγησαν στην καθιέρωση, από την πλευρά του, μιας πρώιμης εκδοχής της πολιτισμικής ιστορίας(Σμυρναίος Α.(2008),σ.27).Με τον τρόπο αυτό ο Ηρόδοτος γίνεται ο προάγγελος όσων μετά από αυτόν εμπιστεύτηκαν τα λογοτεχνικά κείμενα αλλά και κείμενα εθνογραφικού και πολιτισμικού περιεχομένου για να γράψουν ιστορία προσεγγίζοντας τα γεγονότα ολόπλευρα. Επιθυμία τους ήταν να φωτίσουν κι άλλες πτυχές της ανθρώπινης δράσης, η οποία καθορίζοντας συνήθως τα γεγονότα, συμβάλλει στην διαμόρφωση της ιστορίας.

2.2 Τάσεις της ιστοριογραφίας

Η δυτικοευρωπαϊκή ιστοριογραφία ακολουθεί τα ίχνη της αρχαίας ελληνικής με εμφανείς τις επιρροές της Ρωμαϊκής ιστοριογραφίας, του αρχαιοδιφισμού της Αναγέννησης και της ιστορικής συγγραφής, έτσι όπως ερμηνεύονταν στην εποχή του Βολταίρου από τους εγκυκλοπαιδιστές και φιλοσόφους - ιστορικούς. Η πορεία της ιστορίας στο χρόνο είναι εξελικτική, με τους Γερμανούς ιστορικούς να θεωρούν την Ιστορία ως κάτι ξεχωριστό, απαλλαγμένο από την ηθική, τη ρητορική και τη φιλοσοφία, το οποίο θα παίζει έναν ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση του λαού, με τους Γάλλους ιστορικούς να εκδηλώνουν εκπληκτικό πάθος για τη σύγχρονη ή άμεση ιστορία και να υποστηρίζουν πως μια *στρατευμένη ιστορία* (που ακολούθησε τη Γαλλικής επανάστασης) θα προσφέρει φιλοσοφικά ή πολιτικά μαθήματα και με τους Γερμανούς ιστορικούς και πάλι να θεωρούν την καλλιέργεια της ιστορίας ως ιδιαίτερου γνωστικού – επιστημονικού κλάδου στο δεύτερο μισό του 18^{ου} και στις αρχές του 19ου αι.

Ο 19^{ος} αι δεν χαρακτηρίστηκε αδικαιολόγητα ως αιώνας της ιστορίας, αφού διακρίνεται για τις προσπάθειες των ιστορικών να καταστήσουν την ιστορική επιστήμη αυτόνομο επιστημονικό κλάδο με κύρια χαρακτηριστικά την ακαδημαϊκή ελευθερία, τον πειραματισμό και την καινοτομία(Σμυρναίος Α(2008),σ.32).

Ακολούθησε ο Γερμανός ιστορικός Ranke, ο οποίος ασχολήθηκε κυρίως με τη *Συμβαντολογική ή Γεγονοτολογική ιστορία*. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αι. επίσης η Βρετανία η Γαλλία και η Αμερική δίνουν το δικό τους στίγμα στην διαμόρφωση και εξέλιξη της ιστορικής επιστήμης. Οι μεν Γάλλοι επιθυμούν να ακολουθήσουν τη γερμανική στρατιωτική πειθαρχία και στο χώρο της ιστορικής επιστήμης, οι δε Βρετανοί, αναλογιζόμενοι την Γαλλική επανάσταση και την άνοδο του εθνικισμού που ακολούθησε, επιδιώκουν μέσα από τα ιστορικά τους έργα να δοθεί μια πατριωτική ερμηνεία στα γεγονότα. Παράλληλα οι Αμερικανοί αποδεικνύονται πολύ καλοί αποδέκτες των ιδεών του Ranke λόγω του θετικού πνεύματος που τις διέπνεε και μπορούσαν να συνδυαστούν με τον καλύτερο τρόπο με το προοδευτικό πνεύμα που χαρακτήριζε την αμερικανική κοινωνία.

Όμως ο 20^{ος} αι. με την ίδρυση του Γαλλικού ιστορικού περιοδικού *LesAnnales* (τα Χρονικά) από τους MarcBloch και LucienFevbre το 1929 έρχεται να αναδείξει τη Νέα Ιστορία ενισχύοντας την αμφισβήτηση της επιστημονικής μεθόδου που είχε εισηγηθεί και καθιερωθεί ως μοντέλο έρευνας από τον Ranke, ασκώντας κριτική στη Συμβαντολογική ή Γεγονοτολογική Ιστορία, επιδιώκοντας συνεργασία με τις άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες και αντικαθιστώντας την ιστορία – αφήγηση από μια πιο επιστημονική μορφή, την ιστορία – πρόβλημα. Η επίλυση του προβλήματος δημιουργεί την ανάγκη διατύπωσης ερωτημάτων, μέσα από τα οποία επιχειρείται να ερμηνευθεί κάθε γεγονός, κάθε πράξη και κάθε λόγος που σημάδεψε το παρελθόν και προσδιόρισε το μέλλον. Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα η ιστορική επιστήμη γνωρίζει άλλη μια παρέμβαση, τη Γλωσσολογική Στροφή (LinguisticTurn), σύμφωνα με την οποία οι «*ιστορικοί όφειλαν να μελετούν το πώς και το γιατί της γέννησης και της άρθρωσης του ιστορικού λόγου, επιχειρώντας μια στροφή από την ιστορία στη φιλοσοφία της ιστορίας μέσα από τη μελέτη της γλώσσας*». (Σμυρναίος, Α (2008)σ. 38)

2.3 Η επίδραση της ιστοριογραφίας στη μελέτη των ιστορικών πηγών

Η διαφορετική αυτή θεώρηση στη μελέτη της ιστορικής επιστήμης επηρέασε ιδιαίτερα τον τρόπο μελέτης και αξιοποίησης των ιστορικών πηγών στην συγγραφή της ιστορίας αφού, σύμφωνα με αυτή, οι πηγές δεν μπορούν να είναι ποτέ αντικειμενικές και γι' αυτό αξιόπιστες και αληθινές αφού η γλώσσα στην οποία είναι γραμμένες φέρει την ιδεολογική ταυτότητα του γράφοντος. Η διαφορετική αυτή

θεώρηση αν και αμφισβητήθηκε έντονα, συνέβαλε στην πιο προσεκτική εξέταση και χρήση των ιστορικών πηγών από τους ιστορικούς οι οποίοι τώρα πια λαμβάνουν πιο σοβαρά υπόψη τη γλώσσα στην οποία είναι γραμμένες προκειμένου να προβληματιστούν πάνω στην ιδεολογία που φέρουν.

Η αυγή του 21^{ου} αι. βρίσκει την ιστορική επιστήμη να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την αξιοποίηση των πηγών στη συγγραφή της ιστορίας διευρύνοντας σημαντικά το σύνολό τους όσον αφορά στο είδος τους. Από την ορθολογική έρευνα των ιστορικών πηγών στην οποία στόχευαν οι Γερμανοί ιστορικοί του 18^{ου} αι, τη μανιώδη προσπάθεια αξιοποίησης του ανέκδοτου εγγράφου, του αυτόγραφου και της μαρτυρίας από του Γάλλους ιστορικούς του β' μισού του 19^{ου} αι και τη προσεκτική χρήση των πηγών στην ιστορία κάτω από την επιρροή της «Γλωσσολογικής στροφής» στα τέλη του 20^{ου} περνάμε στις αρχές του 21^{ου}, όταν *«ιστορικές πηγές θεωρούμε το σύνολο των ιχνών που άφησαν ηθελημένα ή αθέλητα, τα ιστορικά πρόσωπα και αποτελούν κατά κάποιο τρόπο, τους «εκπροσώπους του παρελθόντος»*(Α. Σμυρναίος Α,(2008),σ.139)Η χρήση τους προτείνεται από όλα τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών όλων των βαθμίδων αξιολογώντας πως με τον τρόπο αυτό η παρουσίαση μιας διδακτικής ενότητας γίνεται πιο ενδιαφέρουσα, οι μαθητές εξασκούνται στο να εξάγουν μόνοι τους την πληροφορία, αναπτύσσουν κριτική σκέψη και συνειδητοποιούν πως η ιστορική αφήγηση δεν είναι αυθαίρετη αλλά στηρίζεται σε ιστορικές μαρτυρίες – ίχνη.

Η συλλογή, ερμηνεία και χρήση των ιστορικών πηγών γίνεται κάτω από την επίδραση μιας θεωρίας και διακρίνονται σε πρωτογενείς και δευτερογενείς. Στις Πρωτογενείς Ιστορικές Πηγές ανήκουν όσες είναι *σύγχρονες (ή περίπου σύγχρονες) με την περίοδο που μελετάται, γραμμένες από αυτούς που συμμετείχαν ή που ήταν κοντά, χρονικά ή τοπικά στα δρώμενα*της ιστορίας(Σμυρναίος Α (2008), σ.140). Στις Δευτερογενείς Ιστορικές Πηγές ανήκουν αυτές που *οι ερμηνείες τους είναι γραμμένες σε μια ύστερη περίοδο όπως α) τα ιστορικά συγγράμματα β) τα ιστορικο – λογοτεχνικά έργα, γ) τα εικαστικά έργα με ιστορικό περιεχόμενο*»(Σμυρναίος Α, (2008), σ.141.)

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, ότι στην αρχή του 21^{ου} αι. κυρίαρχη τάση στην ιστορική επιστήμη είναι η υποκατάσταση του αφηγηματικού τρόπου διδασκαλίας από τη μελέτη των πηγών ως διδακτική μέθοδο που καλλιεργεί και ενισχύει την κριτική ικανότητα του μαθητή. Τάση η οποία έχει προσελκύσει πολλούς υποστηρικτές αλλά και αρκετούς που διατυπώνουν τις επιφυλάξεις τους, σχετικά με την πανάκεια της

μελέτης των ιστορικών πηγών, ως μοναδική και απόλυτα επαρκής ως προς την επίτευξη των διδακτικών στόχων, διδακτική μέθοδο της ιστορίας. Ένας από αυτούς ο Moniot(MoniotHenri (2002) ,σ.)αναφέρει σχετικά πως πρέπει να «ανακεφαλαιώσουμε τις παγίδες των λόγων μας». Παράλληλα η ιδεολογική χρήση της ιστορίας αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού στην σχολική κοινότητα, αφού η επιλογή των πηγών που περιέχονται στα σχολικά εγχειρίδια επιλέγονται από την πολιτεία ή τον διδάσκοντα και φέρουν την ιδεολογική τους ταυτότητα. Τίθεται λοιπόν θέμα αξιοπιστίας αναφορικά με τις γνώσεις που παρέχονται στους μαθητές, το οποίο πρέπει να προβληματίζει και να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τους διδάσκοντες αλλά και από τους μαθητές στη διδασκαλία της ιστορίας προκειμένου να επιχειρήσουν να βρουν από κοινού ένα τρόπο «ανάγνωσης» της ιστορικής πηγής σύμφωνα με τον οποίο οι διδάσκοντες θα επιδιώκουν την αντικειμενική προσέγγιση της ιστορικής πηγής βοηθώντας τους μαθητές να κατανοήσουν το ευρύτερο κοινωνικό -οικονομικό αλλά και πολιτικό και ιδεολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε αυτή η πηγή προκειμένου να ελαχιστοποιήσουν τις πιθανότητες επιρροής των μαθητών από την πηγή προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις και να ενισχύσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την κριτική ικανότητα τους.

Στα είδη των δευτερογενών ιστορικών πηγών ανήκουν, όπως προαναφέρθηκε, και τα ιστορικό – λογοτεχνικά έργα. Πρόκειται για ένα είδος πηγής που έχοντας καλλιεργηθεί αλλά και αμφισβητηθεί στη διάρκεια του 20^{ου} αι κέντρισε το ενδιαφέρον των ιστορικών κυρίως στα τέλη του αλλά και στις αρχές του 21^{ου} αι.

2.4 Λογοτεχνία και ιστορική γνώση

Η αναζήτηση ιστορικής γνώσης στα λογοτεχνικά έργα ενισχύθηκε από τη νέα τάση που εμφανίστηκε στις δεκαετίες του '80 αλλά και του '90, κατά την οποία η λογοτεχνία δεν ορίζεται οντολογικά μέσα από την εγγενή ποιότητα ή τη ρηματική οργάνωση των κειμένων που τη συνθέτουν (Φρυδάκη Ευ (2003), σ.)αλλά από νέους τρόπους πρόσληψης της «στιγμής» έτσι όπως αυτή δημιουργείται σε κάποιο χρόνο, τόπο ή περιβάλλον(Βελούδης Γ (1997),σ.). Συνεπώς το λογοτεχνικό έργο δεν ορίζεται πλέον με κριτήρια καθαρά γλωσσικά και ενδοκειμενικά, όπως διεκήρυττε ο στρουκτουραλισμός, αφού η αυστηρή ενδοκειμενική ανάλυση του έργου αποδεδειγμένα οδηγούσε σε αδιέξοδα, αλλά σε κοινωνικοϊστορικές πραγματικότητες

εκτός του αναλυόμενου κειμένου. Έτσι το λογοτεχνικό έργο/κείμενο αποκτά και κοινωνικοϊστορικό χαρακτήρα αφού προσδιορίζεται από το περιβάλλον του και ερμηνεύεται και μέσα από αυτό. Η μελέτη του ως λογοτεχνικό ενισχύεται, ξεπερνώντας τις μεθόδους του “closereading” και ακολουθώντας και εξωκειμενικούς τρόπους ανάλυσης όπως την ερμηνεία των σχέσεων μεταξύ κειμένου, συγγραφέα και κοινωνίας. Κατά συνέπεια η λογοτεχνία αποκτά και κοινωνιολογικό περιεχόμενο με ιστορικό, επιστημονικά, προσανατολισμό.

Τα λόγια του Braudel«*Η ιστορία μου παρουσιάζεται σαν μια διάσταση της κοινωνικής επιστήμης, αποτελεί ενιαίο σώμα με αυτή. Ο χρόνος, η διάρκεια, η ιστορία, επιβάλλονται πράγματι ή θα πρεπε να επιβάλλονται σε όλες τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Οι τάσεις τους δεν αντιτίθενται αλλά συγκλίνουν*»BraudelF (1987),σ. 92)ενισχύουντην τάση αντιμετώπισης ενός λογοτεχνικού έργου ως πηγή άντλησης ιστορικών στοιχείων αφού προερχόμενο από το χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών συγκεντρώνει όλα εκείνα τα κοινωνικά και ιστορικά χαρακτηριστικά που συγκλινόμενα μπορούν να συμβάλουν στη σύνθεση ιστορίας.

Παρόλαυτά πρόκειται για μια τάση η οποία αμφισβητήθηκε αρκετά από τους υπερασπιστές της ενδοκειμενικής ανάλυσης του λογοτεχνικού έργου και της αισθητικής του απόλαυσης αδιαφορώντας για τις κοινωνικές και ιστορικές προεκτάσεις που μπορεί να έχει. Στον αντίποδα αυτής της μονόπλευρης άποψης βρίσκεται η άποψη του Braudel ο οποίος αναφέρει πως « *Το φρόνιμο θα ήταν να χαμηλώσουμε όλοι μαζί τα παραδοσιακά μας δικαιώματα τελωνείου. Η κυκλοφορία των ιδεών και των τεχνικών θα ευνοείτο και, περνώντας από τη μια στην άλλη ανθρωπιστική επιστήμη, ιδέες και τεχνικές θα αλλοιώνονταν πιθανόν, αλλά θα δημιουργούσαν θα σχεδίαζαν τουλάχιστον μια κοινή γλώσσα.*»(BraudelF (1987),σ. 92)

2.5 Λογοτεχνία και ιστορικό μυθιστόρημα

Η λογοτεχνία εξεταζόμενη ως ιστορική και ιδεολογική κατηγορία που εκπληρώνει κοινωνικές και πολιτικές λειτουργίες σύμφωνα με το Culler(2000:47)(Φρυδάκη Ευ, (2003), σ.),περιλαμβάνει λογοτεχνικά είδη από τα οποία άλλα περισσότερο και άλλα λιγότερο μέσα από διάφορες τεχνικές αναδεικνύουν στοιχεία τόσο ιστορικού όσο και

κοινωνιολογικού περιεχομένου, τα οποία προσδίδουν στο λογοτεχνικό είδος και την ιδιότητα της ιστορικής πηγής.

Το λογοτεχνικό είδος που ασχολείται ρεαλιστικά με την πραγματική ζωή ονομάζεται στην κριτική και στη συζήτηση, μυθιστόρημα, σύμφωνα με το WilburCross. Η θεμελίωση της ιστορικής επιστήμης στην Αγγλία το 18ο αι, με τους DavidHume, WilliamRobertson, OliverGoldsmith και EdwardGibbon συνέβαλε στο να δοθεί εξακριβωμένο περιεχόμενο στο μυθιστόρημα, έτσι ώστε από έργο τέχνης να αναπτυχθεί σε ιδιαίτερο λογοτεχνικό είδος(Σαχίνης Απ., (1981), σ. 13).Ο άνθρωπος ο οποίος κατάφερε να συγχωνεύσει τη λογοτεχνία και την ιστορία ήταν ο WalterScott ο δημιουργός του ιστορικού μυθιστορήματος. Ο Απόστολος Σαχίνης γράφει για τον WalterScott: « *Είναι φανερό πως η λογοτεχνία και η ιστορία ήταν οι σκοποί που συγχωνεύονταν, ταυτίζονταν και αλληλοσυμπληρώνονταν στη συνείδησή του*». Με τις ιδιότητες του ιστορικού και αρχαιολόγου και με το χάρισμα του αφηγητή εξελίχθηκε σε δημιουργικό λογοτέχνη φέρνοντας ένα νέο στοιχείο στο μυθιστόρημα , την αίσθηση του παρελθόντος, συνεπώς την ιστορική στιγμή, καθιστώντας το μυθιστόρημα ιστορικό. Παράλληλα η πολυμάθεια αλλά και η αφηγηματική του δεινότητα τον διευκόλυναν στα έργα του,στις αναπαραστάσεις περιβαλλόντων προηγούμενης εποχής αλλά και στη ρεαλιστική διαγραφή των ηθών των πρωταγωνιστών του.

Στο σημείο αυτό,προκειμένου να αντιληφθούμε τη δυνατότητα του μυθιστοριογράφου αλλά και τη δυναμική του μυθιστορήματος να συμβάλει στην ευκολότερη ανακάλυψη της αυθεντικότητας της ανθρώπινης πράξης απαλλαγμένης από σκοπούς και μεθοδεύσεις, αξίζει να αναφερθεί η άποψη του Απόστολου Σαχίνη για την αξία του μυθιστοριογράφου σύμφωνα με την οποία « *Ο μυθιστοριογράφος βλέπει το σύνολο της ζωής και προχωρεί καλύτερα από τον επιστήμονα ιστορικό αναφορικά με την κατανόηση και την έκφραση του ανθρώπινου, γιατί θεωρεί τους ανθρώπους σκοπούς καθ' εαυτούς και όχι όργανα μιας διαδικασίας που τους φθείρει, μέσα για ένα σκοπό ή κρίκους στην αλυσίδα της ιστορίας*»

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι στο ιστορικό μυθιστόρημα, σύμφωνα με τη σύγχρονη θεώρηση της λογοτεχνίας που της προσδίδει τόσο ιστορικές όσο και κοινωνικές και πολιτικές λειτουργίες, εκπληρώνονται οι προσδοκίες της λογοτεχνίας ενώ παράλληλα αυτό εξελίσσεται και σε εξαιρετική ιστορική πηγή. Με αυτό τον τρόπο αποδεικνύεται

εξαιρετικά επιτυχές το σχόλιο του Απόστολου Σαχίνη, για το έργο του Walter Scott αναφέροντας πως «ο μεγάλος αρχαιολόγος έδειξε στους ιστορικούς πως η ιστορία πρέπει να είναι ζωντανή, πολύχρωμη και ρεαλιστική, αν θέλει να είναι πραγματικός καθρέφτης του παρελθόντος». Αναφορικά με την σημαντικότητα του ιστορικού μυθιστορήματος τόσο ως λογοτεχνικού είδους όσο και ως μέσο που επέδρασε στην εξέλιξη της ιστορικής επιστήμης, ο Louis Maigron επισημαίνει πως «το ιστορικό μυθιστόρημα αφού πήρε πρώτα από την ιστορία τα στοιχεία που του χρειάστηκαν για την ανάπτυξή του, ξεπλήρωσε κατόπι το χρέος αυτό, επηρεάζοντας την αντίληψη των ιστορικών για την ιστορία και μεταβάλλοντας τον τρόπο συγγραφής της». Καταλήγοντας όμως αναφέρει πως παρά την αναμφίβολη αλληλεξάρτηση και αμοιβαία επίδραση που υπάρχει ανάμεσα στη λογοτεχνία και την ιστορική επιστήμη «σίγουρα, όταν η ιστορία γράφει με πληρότητα, θα είναι ανώτερη από κάθε άλλο μυθιστόρημα».

2.6 Λογοτεχνία και ιστορικό μυθιστόρημα στη διδακτική πράξη.

Η μελέτη της λογοτεχνίας ως έμμεση ιστορική πηγή μας προτρέπει να προβληματιστούμε σχετικά με τον τρόπο μελέτης και χρήσης της κατά τη διδασκαλία. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναλογιστούμε την σύγχρονη τάση διδακτικής της Ιστορίας, σύμφωνα με την οποία η μελέτη των πηγών υποκαθιστά τον αφηγηματικό τρόπο διδασκαλίας (Σμυρναίος Α (200), σ.148) αλλά και την τεχνική της αφηγηματικής αναπαράστασης, την οποία προτείνει ο Γάλλος δομιστής Gennete, σύμφωνα με την οποία το αντικείμενο του αφηγήματος, η ιστορία, διευθετείται τεχνικά μέσω της αφήγησης – ρηματικής αναπαράστασης του αντικειμένου του αφηγήματος, μέσα στο κείμενο, συμβάλλοντας θετικά στην παραγωγή του νοήματος του αφηγηματικού κειμένου. Η αφηγηματική αυτή τεχνική μέσω της ρηματικής αναπαράστασης του αντικειμένου του αφηγήματος – ιστορίας, μπορεί με την αξιοποίηση της έγκλισης και της φωνής να προσφέρει μια σύνθετη ανθρωπολογική και ιστορική γνώση. «Με την έγκλιση, η οργάνωση του αφηγηματικού υλικού εξετάζεται ως προς την απόσταση και την προοπτική ή εστίαση. Η απόσταση ορίζει το βαθμό στον οποίο η ιστορία περνά μέσα από το λόγο του αφηγητή ενώ η προοπτική ή εστίαση δηλώνει την οπτική γωνία του προσώπου μέσα από την οποία δίνονται τα γεγονότα και επομένως, τα μάτια του προσώπου με τα οποία βλέπει και μαθαίνει ο

αναγνώστης». (Φρυδάκη Ευ (2003), σ. 146-147) «Με τη φωνή εξετάζεται κάθετί που είναι σχετικό με το φορέα της αφήγησης και τα ίχνη που αφήνει στο λόγο». (Φρυδάκη Ευ (2003), σ.148)

Η εφαρμογή αυτής της τεχνικής μπορεί να παίξει εξαιρετικό επικουρικό ρόλο στις ενέργειες που ακολουθούνται για το σχολιασμό των ιστορικών πηγών όπως είναι «η περιγραφή των πηγών και η κινητοποίηση των γνωστικών συστημάτων και μεμονωμένων γνώσεων» (Σμυρναίος Α, 2008, σ.149) συμβάλλοντας στην ολόπλευρη ανάδειξη των πληροφοριών που υπάρχουν στο λογοτεχνικό έργο και το καθιστούν έμμεση ιστορική πηγή αλλά και στον έλεγχο του βαθμού της αξιοπιστίας του.

Εξαιρετική εφαρμογή του συνδυασμού των παραπάνω τεχνικών μπορεί γίνει στη διδακτική της ιστορίας όταν επιχειρείται η προσέγγιση της ιστορικής γνώσης μέσω της λογοτεχνίας και ειδικότερα μέσω του ιστορικού μυθιστορήματος, το οποίο αποτελεί « μια ιδιότυπη μορφή αφήγησης ανάμεσα στην ιστορία και τη μυθοπλασία» (Σμυρναίος Α, 2008, σ.223). Το ιστορικό μυθιστόρημα χρησιμοποιείται ως έμμεση ιστορική πηγή, η οποία χάρη στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που απορρέουν από τη λογοτεχνική της φύση, μπορεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών, να τους μεταφέρει αβίαστα αλλά και ευχάριστα στην εποχή στην οποία αναφέρεται και να τους βοηθήσει να ανασύρουν μέσα από ένα λογοτεχνικό περιβάλλον τις ιστορικές γνώσεις που αναζητούν αποδεικνύοντας στην πράξη πως «η λογοτεχνία αποτελεί πηγή για την ιστορία ενώ η ιστορία αποτελεί τεκμήριο για την ιστορία» (Αθανασοπούλου Α, 2004, σ.114)

2.7 Προβληματισμοί πάνω στη χρήση της λογοτεχνίας ως ιστορική πηγή

Προβληματιζόμενος σχετικά με τη χρήση των ιστορικών πηγών και το βαθμό που η λογοτεχνία μέσω των ειδών της μπορεί να χρησιμεύσει ως ιστορική πηγή, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει ίσως να λαμβάνει υπόψη του ότι, όπως κάθε ιστορική πηγή έτσι και η λογοτεχνία όταν καλείται να αξιοποιηθεί με αυτή την ιδιότητα, πρέπει να δέχεται την έκφραση των ίδιων επιφυλάξεων και της ίδιας αμφισβήτησης ως προς την «αθωότητα» της και την διαφύλαξη της «μίας και μοναδικής αλήθειας».

Ο καθηγητής Α. Σμυρναίος γράφει σχετικά : «.....είναι επίσης φανερό ότι η χρησιμοποίηση των ιστορικών πηγών δεν συνιστά μια αυτόματη και αυτονόητη υπόθεση επιστημοσύνης»(Σμυρναίος Α,2008,σ.142) Ακόμη και όταν επιχειρείται κριτική αντιμετώπιση των πηγών από τους ιστορικούς δεν είναι δυνατή η ανακάλυψη της απόλυτης αλήθειας που συνοδεύει την πληροφορία, όταν αυτή ανασύρεται από τις μνήμες που μεταφέρει η ιστορική πηγή, αφού και η ίδια η κριτική διάθεση κρύβει μέσα τις ποικίλες πολιτικές, ιδεολογικές, ιστορικές και κοινωνικές επιρροές. Όπως άλλωστε και η ίδια ανασυρόμενη από την ιστορική πηγή πληροφορία, δεν υπάρχει τίποτα που να μας διαβεβαιώνει ότι δεν έχει επηρεαστεί από την κοινωνικοπολιτική θέση του γράφοντος, τις κοινωνικοπολιτικές και ιστορικές συνθήκες γραφής της, τις προθέσεις του συγγραφέα αλλά και από την αιτία για την οποία γράφτηκε.

Βρισκόμενοι στο χώρο της λογοτεχνίας και κατά συνέπεια στη μελέτη των γλωσσικών πηγών η παρατήρηση του Foucault, σχετικά με το ρητορικό χώρο των λέξεων που ανακαλύπτεται στο βάθος της ομιλούμενης γλώσσας όπως και της γραφής, μας βοηθά να κατανοήσουμε, ότι καμία πηγή δεν πρέπει να θεωρείται ανεπηρέαστη και κανένας ερευνητής κενός επιρροών, ώστε να επιδιώξει μια ανωτέρου επιπέδου επιστημονική και κατά συνέπεια ουδέτερη προσέγγιση του κειμένου.

Καταλήγοντας συμπεραίνουμε πως η λογοτεχνία αντιπροσωπεύοντας το σύνολο των λογοτεχνικών ειδών της βρίθει κειμένων που μπορούν να αντιμετωπισθούν ως ιστορικές πηγές, με προσφορότερο εκπρόσωπο, το ιστορικό μυθιστόρημα . Η επιδέξια χρήση της ως ιστορική πηγή έγκειται στην πραγματοποίηση ενός άριστου συνδυασμού των αφηγηματικών τεχνικών και ιστορικών μεθόδων καθώς επίσης και στο λεπτό χειρισμό της ιστορικής πηγής, που σύμφωνα με τον Jenkins φτάνει στα όρια της «ταχυδακτυλουργίας»(Σμυρναίος Α ,2008, σ 146),προκειμένου να αναδειχθεί κατά το δυνατό η αντικειμενική γνώση, να καταστεί ο μαθητής ενεργητικός ερευνητής και το μάθημα ευχάριστο.

2.8 Λογοτεχνία και Ιστορία: Μια διεπιστημονική πλοκή μεστόχο τον ιστορικό εγγραμματισμό

«Η παρανόηση του παρόντος είναι η αναπόφευκτη συνέπεια της άγνοιας του παρελθόντος. Όμως μπορεί κάποιος να κουραστεί εξίσου άσκοπα, επιζητώντας να κατανοήσει το παρελθόν, αν αγνοεί απόλυτα το παρόν»

MarcBloch

Μελετώντας λογοτεχνικά κείμενα παρατηρούμε, ότι πολύ συχνά αναφέρονται σε ποικίλες εκφράσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας, περιγράφοντας πολλές φορές πτυχές της καθημερινότητας, έτσι όπως βιώνεται από τους πρωταγωνιστές τους στην εποχή τους διαχρονικά. Η αναφορά σε συγκεκριμένη εποχή, μέσα από την ανίχνευση των χαρακτηριστικών της στα λογοτεχνικά κείμενα, ήταν ένας από τους στόχους ανάδειξής της, ως ιστορικής μεθόδου, σε αυτή την εργασία με απώτερο στόχο τη συνειδητοποίηση από τους μαθητές της ανάγκης αναζήτησης της ιστορικής γνώσης και σε περιβάλλοντα που δεν είναι γνωστά ως ιστορικές πηγές λόγω της «καθιερωμένης» θεώρησής τους καθώς και της ανάπτυξης της ικανότητας ανάδυσης της ιστορικής πληροφορίας μέσα από ένα περιβάλλον, που από την αποκτηθείσα έως τότε μαθητική τους εμπειρία ήταν χαρακτηρισμένο ως μη ιστορικό, καθαρά λογοτεχνικό.

Βέβαια ο συσχετισμός της ιστορικής και κοινωνικής πραγματικότητας με τη λογοτεχνική δημιουργία που έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τη λογοτεχνική κριτική στάθηκε αφορμή για προβληματισμό και στην παρούσα εργασία. Μέσα από την αναζήτηση σχετικών βιβλιογραφικών αναφορών εντοπίστηκαν πεδία έρευνας, αρχές και υποστηρικτές, που ανήκουν σε κατευθύνσεις, οι οποίες ενώ φαίνονται ασύνδετες, αποδεικνύεται ότι δεν είναι.

Από τη μία πλευρά συναντούμε τη *Γενετική Ερμηνευτική*, και από την άλλη την *Κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*, πεδία έρευνας που ασχολούνται με το διπλό άξονα ανάγνωσης των κειμένων, δηλαδή αφενός με την επίδραση του λογοτεχνικού γεγονότος πάνω στην ιστορική και κοινωνική διαδικασία και αφετέρου με την επίδραση της κοινωνικής πραγματικότητας πάνω στη λογοτεχνία. (Τζούμα Αν., 1991, σ.18)

Σε συνέχεια της μελέτης αυτών των κατευθύνσεων συναντούμε τους εκφραστές του ιστορικού θετικισμού, Μαρξ και Εγκελς, του οικονομικού προκαθορισμού,

Πλεχάνωφ, του «τυπικού» χαρακτηριστικού, Λούκατς και της ομολογίας των δομών Goldmann να διάκεινται φαινομενικώς αντιθετικά αλλά επί της ουσίας συμπληρωματικά προς τις Σχολές Πράγας και Φραγκφούρτης, του Bakhtine και της Kristeva. Εμβαθύνοντας τη μελέτη μας παρατηρούμε πως οι Μαρξ, Εγκελς, Πλεχάνωφ, Λουκατς και Goldman, οπαδοί της αντανεκλαστικής λειτουργίας του λογοτεχνικού κειμένου υποστηρίζουν ότι η λογοτεχνία αντανεκλά τα ιστορικά και κοινωνικά δεδομένα της χρονικής στιγμής, λειτουργεί μιμητικά ως προς τον κόσμο των αντικειμένων και ερμηνεύεται μέσα από την εξωτερική πραγματικότητα που προβάλλεται επάνω της. Στη συνέχεια της μελέτης τους όμως παρατηρούμε ότι από την προβληματική τους απουσιάζει ο προσδιορισμός του τρόπου με τον οποίο επιτυγχάνεται ο μετασχηματισμός της ιστορικής και κοινωνικής πραγματικότητας στη λογοτεχνική δημιουργία, γεγονός που καθιστά την ερμηνεία των λογοτεχνικών κειμένων μονομερή, μονοσήμαντη, ατελή.

Η παράλειψη αυτού του σημείου σύνδεσης του ιστορικού με το λογοτεχνικό γεγονός οδηγεί στην αναζήτησή του μέσα από τη σημειωτική προσέγγιση των θέσεων των εκπροσώπων των Σχολών της Πράγας (Jacobson, Mukarovsky, Chvantik) και της Φραγκφούρτης (Adorno, Horkheimer), του Bakhtine, και της Kristeva. Οι θέσεις των εκπροσώπων των σχολών της Φραγκφούρτης και της Πράγας που συγκλίνουν ως προς τη διπλή σημειολογική φύση του λογοτεχνικού κειμένου, οι θέσεις του Bakhtine για το μεταφορμαλισμό και η σημαναλυτική θεωρία της Kristeva για τη διακειμενική συγκρότηση συνεπικουρούν στην ερμηνεία του λογοτεχνικού κειμένου μέσα από την πολύσημη δομή του, όπου δεν αγνοείται ο μεταγλωσσικός χαρακτήρας των σημείων του δηλαδή η συνδηλωτική πραγματικότητα στην οποία παραπέμπουν. Ερμηνεία με την οποία επιτυγχάνεται ο μετασχηματισμός της ιστορικής και κοινωνικής πραγματικότητας σε λογοτεχνική δημιουργία.

Αναλύοντας δε τη σημαναλυτική θεωρία της Kristeva παρατηρούμε ότι το λογοτεχνικό κείμενο εκλαμβάνεται ως ένα διακειμενο στο οποίο ενυπάρχουν λογοτεχνικά (εσωτερική διακειμενικότητα) αλλά και ιστορικά, φιλοσοφικά, και κοινωνικά κείμενα (εξωτερική διακειμενικότητα) και η γλώσσα επισημαίνεται ως ο διαμεσολαβητικός σύνδεσμος ανάμεσα στο λογοτεχνικό και στο κοινωνικό, ιστορικό γεγονός.

Η Άννα Τζούμα συνοψίζοντας στη συζήτηση γύρω από την προβληματική της ερμηνείας του λογοτεχνικού κειμένου αναφέρει πως *το ιστορικό γίνεσθαι ως χώρος σύγκρουσης διαφόρων αντιλήψεων για την πραγματικότητα, αποτυπώνεται σε γλωσσικές μορφές. Το μυθιστορηματικό έργο μεταφέρει αυτές τις αντιλήψεις μέσα από τη γλωσσική του συγκρότηση ως ένα κοινωνιολεκτικό διακείμενο. Είναι λοιπόν μέσα από αυτές τις γλωσσικά εκφερόμενες ιδεολογικές τοποθετήσεις που τα μυθιστορηματικά έργα μη εμφανών ιστορικών συμφραζομένων εγγράφονται και εγγράφουν την ιστορία.*(Τζούμα Αν,1991,σ.204)

Η μελέτη της εποχής, σύμφωνα με τις ιστοριογραφικές τάσεις, έτσι όπως διαμορφώνονται από τα μέσα του 20^{ου} αι. και έπειτα είναι ένας από τους βασικότερους στόχους της σύγχρονης ιστορικής επιστήμης. Το ιστορικό μυθιστόρημα είναι το λογοτεχνικό είδος που δύναται να εμπλουτίσει το χώρο των ιστορικών πηγών λόγω των χαρακτηριστικών του. Στην πορεία της έρευνας αποδεικνύεται ότι δεν είναι το μόνο λογοτεχνικό είδος που μπορεί να αποτελέσει ιστορική πηγή.

Η μελέτη του λογοτεχνικού έργου του Αλεξ. Παπαδιαμάντη και της σχετικής με αυτό βιβλιογραφίας, στο πλαίσιο αυτής της εργασίας, στάθηκε η αφορμή για να παρατηρήσω πως εκτός από τα μυθιστορήματά του περιέχουν ίχνη ιστορίας και τα διηγήματά του επιτρέποντας να τα χαρακτηρίσουμε ως ένα ακόμη είδος ιστορικής πηγής.

Ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης αναγνωρίζεται ως ένας από τους σημαντικότερους εκπρόσωπους της μεγάλης αλλαγής που σημειώθηκε στη νεοελληνική πεζογραφία στα 1880 περίπου. Μιας αλλαγής που χαρακτηρίζεται από την υποχώρηση του ρομαντισμού και τη μετάβαση σε πιο ρεαλιστικές τάσεις, με έντονο πολλές φορές το στοιχείο του κοινωνικοπολιτικού προβληματισμού. Οι τάσεις αυτές ήταν εμφανείς ακόμα και στη γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε από τους πεζογράφους της εποχής, όπως και από τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.

Ένα από τα χαρακτηριστικά της γραφής του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη ήταν η χρησιμοποίηση σε εναλλαγή της καθαρεύουσας στα αφηγηματικά μέρη και της δημοτικής, συχνά με ιδιωτισμούς, στα διαλογικά. Σύμφωνα με τους Γεωργακοπούλου – Γούτσο η τεχνική αυτή είναι ίσως «η χαρακτηριστικότερη τεχνική στη νεοελληνική λογοτεχνία για την απόδοση των κοινωνικών σχέσεων και ρόλων ομιλητών και ακροατών είναι η εναλλαγή κωδίκων ,.....σύμφωνα με το

καταστασιακό και ευρύτερο περικείμενο». Αυτός ο τρόπος γραφής εμφανίζεται και στα διηγήματα του Παπαδιαμάντη, χαρακτηριστικό, που όταν συνεκτιμηθεί με το περιεχόμενο τους, το οποίο αναφέρεται και σε πτυχές της καθημερινότητας των ηρώων των έργων του συγγραφέα, έτσι όπως τη βίωναν στην εποχή του, μπορεί να τα συμπεριλάβει στο σύνολο των κειμενικών ειδών, που αναγνωρίζονται ως ιστορικές πηγές. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από τη θέση των Γεωργακοπούλου Αλεξ. – Γούτσου Διον., σύμφωνα με τους οποίους, *ο «πυρήνας του διηγήματος είναι τυπικά ένα αφηγηματικό επεισόδιο»* συνεπώς *«το διήγημα αποτελεί το βασικότερο πεδίο ανάπτυξης των αφηγηματικών δομών στη νεοελληνική λογοτεχνία, που βασίστηκε στο πρότυπο οργάνωσης και της παραστατικότητας της καθημερινής, λαϊκής αφήγησης. Της λεγόμενης προφορικής λογοτεχνίας»* (Γεωργακοπούλου Αλ– Γούτσου Διον (2011),σ226) Η αναφορά, και συχνά περιγραφή της καθημερινής πραγματικότητας της εποχής των ηρώων των διηγημάτων του Αλεξ. Παπαδιαμάντη, όπως βιώνεται από τους ίδιους και ταυτίζεται χρονικά με την περίοδο της ζωής του, εντάσσει τα διηγήματα του, σ' ένα ανθρωπολογικό πλαίσιο αναφοράς, το οποίο μας επιτρέπει μια ουσιαστικότερη θεώρηση τόσο του ρόλου του λογοτεχνικού του έργου, όσο και της λογοτεχνίας γενικότερα. Έτσι δίνεται η ευκαιρία να εξεταστεί η λογοτεχνία όχι μόνο ως γραμματολογικό είδος αλλά και μέσα από μια κειμενική προοπτική σύμφωνα με την οποία το κείμενο θα εξετάζεται όχι μόνο σε σχέση με τον «εαυτό» του αλλά σε σχέση και σε αλληλεπίδραση με άλλα κείμενα που προσδιορίζουν το περικείμενο περιβάλλον του και το προσδιορίζουν γνωστικά κοινωνικά και πολιτισμικά.

Η ανάδειξη αυτού του περικειμένου στην παρούσα εργασία γίνεται μέσα από την αναζήτηση και αντιστοίχιση των μαρτυριών ανθρωπολογικού χαρακτήρα των διηγημάτων του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη στο χώρο του λογοτεχνικού μουσείου - οικία του ιδίου. Μέσα από ένα θεωρητικό πλαίσιο, που αναλύεται σε επόμενο κεφάλαιο, η αντιστοίχιση των ιστορικών στοιχείων του λογοτεχνικού κειμένου με τα αντικείμενα – ίχνη των μουσείων λογοτεχνών αλλά και με το ίδιο το μουσείο- οικία, ως μνημείο, μπορεί να δημιουργήσει ένα ιστορικό περικείμενο, του λογοτεχνικού «κειμένου» – ιστορικής πηγής. Η συσχέτιση που προκύπτει, ενθαρρύνει την καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης και του ιστορικού εγγραμματος των μαθητών.

Η συσχέτιση αυτή γίνεται με την μορφή διαθεματικών δραστηριοτήτων σύμφωνα με τις αρχές της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας η οποία πραγματοποιείται στο χώρο του λογοτεχνικού μουσείου. Επιχειρείται η ανάδειξη των στενών σχέσεων ιστορίας

και λογοτεχνίας καθώς και των ορίων που πρέπει να τηρούνται προκειμένου να μην αναδεικνύεται η μια σε βάρος της άλλης.

Στόχος αυτής της διδακτικής προσέγγισης είναι η ανάδειξη της πραγματικότητας έτσι όπως αυτή καταγράφεται στη διάρκεια της περιόδου στην οποία αναφέρεται ο Παπαδιαμάντης μέσα από τα διηγήματά του περιορίζοντας στο ελάχιστο τις πιθανότητες στρέβλωσής της. Για να επιτευχθεί αυτό, το διδακτικό υλικό σχεδιάστηκε και με στόχο να κατευθύνει τους μαθητές προς την ανακάλυψη των πτυχών της πραγματικότητας της εποχής μέσα από την παράλληλη θέαση της τόσο από το χώρο της Ιστορίας όσο και από το χώρο της Λογοτεχνίας.

Η Αφροδίτη Αθανασοπούλου υποστηρίζει ότι οι μαθητές μπορούν να προσεγγίσουν πτυχές της πραγματικότητας μέσα από διαφορετικές οπτικές μεταξύ των οποίων, η ιστορική και η λογοτεχνική (Αθανασοπούλου Αφρ.2002,σ.103).Ειδικότερα εξηγεί πως η *λογοτεχνική θεώρηση μας επιτρέπει να βλέπουμε τα πράγματα «καλειδοσκοπικά», σε μικροσκοπική κλίμακα, να θεωρούμε δηλαδή την πραγματικότητα ως ένα πεδίο ποικίλων, ετερόκλητων, συχνά αντικρουόμενων λόγων δράσεων – πεποιθήσεων των ατόμων από την έκβαση των οποίων καθορίζεται η κίνηση, «ο ρους» της ιστορίας*(Αθανασοπούλου Αφρ.2002,σ.103).Στο σημείο αυτό επιθυμώ να προσθέσω πως, ως συνέχεια της προαναφερθείσας διαδικασίας, στο πλαίσιο της καλειδοσκοπικής λογοτεχνικής θεώρησης της πραγματικότητας μπορούμε να ανιχνεύουμεπαράλληλα το μικροϊστορικό παρελθόν. Κατ'επέκταση μπορούμε να ανιχνεύσουμε το μικροϊστορικόπαρελθόν έτσι όπως έχει περιγραφεί στην ανθρωπολογική του διάσταση και από τον Αλεξ. Παπαδιαμάντη στα διηγήματά τουκαι ευρύτερα στο λογοτεχνικό του έργο. Παράλληλα η παρουσία των μαθητών στο σπίτι – μνημείο του συγγραφέα και η επαφή τους οπτικά αλλά και συνασθηματικά, με ό,τι το προσδιορίζει μέσα και έξω από αυτό, συμβάλλει στην αμεσότερη κατανόηση του ιστορικού χρόνου και στην ευκολότερη αναγωγή του μικροϊστορικού παρελθόντος σε μακροϊστορικό παρελθόν και κατανόηση των κοινωνικο – πολιτισμικών συνθηκών που καθόρισαν τον «ρου» της ιστορίας. Η περαιτέρω ανάλυση - μέσω δραστηριοτήτων - αυτών των συνθηκών σε σχέση με το παρόν, μπορεί να συμβάλλει στην κριτική αντιμετώπιση της λογοτεχνίας, ως ιστορική πηγή και στην απόκτηση ιστορικού εγγραμματισμού.

3. Εγγραμματισμός και μουσείο

3.1 Σχολικός εγγραμματισμός και μουσειακό περιβάλλον

Στην εργασία αυτή επιχειρείται η ιστορική μάθηση μέσα σ' ένα κοινωνικο - πολιτισμικό περιβάλλον, έτσι όπως θέλησα να χαρακτηρίσω το περιβάλλον που διαμορφώνεται μέσα από τη διαδραστική επαφή μεταξύ σχολικού αλλά και μουσειακού περιβάλλοντος -μουσείο – οικία λογοτέχνη Αλεξ. Παπαδιαμάντη- τη χρήση των Τ.Π.Ε, τη μελέτη των λογοτεχνικών κειμένων του Αλεξ. Παπαδιαμάντη αλλά και την ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μέσα και έξω από το μουσείο– οικία λογοτέχνη. Η επιλογή του κοινωνιο-πολιτισμικού αυτού περιβάλλοντος έγινε με σκοπό τη συμμετοχή των μαθητών σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες που στοχεύουν στο σχολικό ,λειτουργικό, κριτικό αλλά και ιστορικό **εγγραμματισμό**των μαθητώνασκώντας τους σε διάφορα περιβάλλοντα και καταστάσεις επικοινωνίας, χρησιμοποιώντας κείμενα γλωσσικά και μη γλωσσικά (εικόνες, χάρτες, μουσική κτ.λ) και αναπτύσσοντας γνώσεις , δεξιότητες και στάσεις που θα διευκολύνουν την επίτευξη μελλοντικών κοινωνικών στόχων και προκλήσεων.

Ο προβληματισμός που απορρέει από την πληροφορία της επίσημης έρευνας της Unicef (2007)ότι η Ελλάδα κατέχει την τελευταία θέση μεταξύ των 21 χωρών του ΟΟΣΑ όσον αφορά στον εγγραμματισμό των μαθητών(*Ματσαγγούρας Η.Γ, 2007, σ. 115*) αλλά και από τη φράση τουOlson(1979) ότι *η γλώσσα μας κάνει ανθρώπινους και ο εγγραμματισμός πολιτισμένους*συνέβαλλεμεταξύ άλλων ως προτρεπτικός παράγοντας στη σχεδίαση της παρακάτω εκπαιδευτικής παρέμβασης,η οποία είναι προσανατολισμένη στην επαφή των μαθητών με τον πολιτισμό και τις εκφράσεις του και στη γνωριμία των μαθητώνμε ένα νέο τρόπο διεύρυνσης του πεδίου αναζήτησης και απόκτησης της ιστορικής γνώσης, το οποίο συνήθως, -στην ελληνική επικράτεια τουλάχιστον- περιορίζεται στο σχολικό εγχειρίδιο.

Ο τρόπος αυτός διεύρυνσης του πεδίου αναζήτησης της ιστορικής γνώσης συνδέεται με την ανάπτυξη διαδικασιών που θα ενισχύσουν τις προσπάθειες εγγραμματισμού των μαθητών. Σύμφωνα με τον Η. Γ.Ματσαγγούρα **εγγραμματισμός** ορίζεται *η ικανότητα του ατόμου να χρησιμοποιεί τις (μετα-) γλωσσικές και επικοινωνιακές γνώσεις και δεξιότητες του ευέλικτα και δημιουργικά, αλλά πάντα με τρόπο που προσιδιάζει σε κάθε περίπτωση επικοινωνίας, για να επιτύχει στόχους που αφορούν: (α)*

στις λεκτικές πράξεις του προφορικού λόγου και (β) στην κατανόηση χρήση κριτική αλλά και την παραγωγή κειμένων ποικίλης σημειωτικής και διαφορετικής κοινωνικής λειτουργίας και ως εκ τούτου, διαφορετικού περιεχομένου και διαφορετικής μορφής και δομής και διαφορετικών λεξικο – γραμματικών και υφολογικών χαρακτηριστικών» (Ματσαγγούρας Η.Γ, 2007, σ.22)

Στην διδακτική μου παρέμβαση εστίασα κυρίως στο δεύτερο σκέλος των στόχων που θέτει ο εγγραμματισμός και αφορούν στην *ικανότητα κατανόησης και χρήσης των επικοινωνιακών σχημάτων και συμβάσεων*(Ματσαγγούρας Η.Γ(2007) σ.21). Το πεδίο εντοπισμού και επεξεργασίας αυτών των σχημάτων προέκυψε από ένα σύνολο μονοτροπικών αλλά και πολυτροπικών κειμένων των φύλλων εργασίας που δόθηκαν στους μαθητές στο μάθημα της Ιστορίας. Μεταφέροντας τη στοχοθεσία του εγγραμματισμού στο σχολικό περιβάλλον οι μαθητές, μέσα από τις σχετικές δραστηριότητες των φύλλων εργασίας, ασκήθηκαν στην αποκωδικοποίηση, ερμηνεία και κριτική ανάλυση κειμένων καθώς και στην παραγωγή κειμένων ποικίλων ειδών και τύπων. Τα κείμενα στόχευαν στη διεύρυνση του πεδίου αναζήτησης της ιστορικής γνώσης, η οποία έως τότε περιοριζόταν στις σελίδες του σχολικού εγχειριδίου. Ταυτόχρονα, επιχειρήθηκε η αναβάθμιση του σχολικού εγχειριδίου, το οποίο χρησιμοποιήθηκε σκόπιμα ως *εργαλείο ιστορικού εγγραμματισμού* (ΡεπούσηΜ.,2007, σ. 397). Ειδικότερα, το σχολικό εγχειρίδιο χρησιμοποιήθηκε ως αφόρμηση και οδηγός για την περαιτέρω ενασχόληση των μαθητών με δραστηριότητες που απέρρεαν από την ανάγνωση διαφόρων πολυτροπικών κειμένων, που δόθηκαν από τη γράφουσα στους μαθητές και σχετίζονταν θεματικά με κειμενικά είδη όπως η λογοτεχνία και η μουσειολογία των οποίων το γνωστικό αντικείμενο ήταν θεματικά προσκείμενο στο θέμα της διδακτικής ενότητας που εξετάζονταν.

Συγκεκριμένα έχοντας ως αφετηρία την αναφορά χρονολογιών των τελών του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αι από το σχολικό εγχειρίδιο - λόγω των σημαντικών κυρίως οικονομικό - στρατιωτικών γεγονότων που τις σημάδεψαν -παρέθεσα προς αποκωδικοποίηση, ερμηνεία και κριτική ανάλυση πολυτροπικά κείμενα που σχετίζονται με τη ζωή του Αλεξ. Παπαδιαμάντη, η ζωή του οποίου συμπίπτει χρονικά με την ιστορική περίοδο τέλη 19^{ου} – αρχές 20^{ου} αι.Με αυτό τον τρόπο επιδίωξα να γνωρίσουν οι μαθητές από τη μια πλευρά τα οικονομικό- στρατιωτικά γεγονότα που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο μέσα από το σχολικό εγχειρίδιο και από την άλλη πλευρά τις επιπτώσεις που αυτά τα γεγονότα

είχαν στις ζωές των κατοίκων της Σκιάθου μέσα από τις περιγραφές του τρόπου ζωής τους στα διηγήματα του Παπαδιαμάντη και την επαφή τους με τα ίχνη εκείνης της εποχής κατά την επίσκεψή τους στο μουσείο – οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη. Παράλληλα επιδιώχθηκε και το αντίστροφο. Να προσπαθήσουν οι μαθητές μέσα από την επεξεργασία των πολυτροπικών κειμένων και μέσα από την επαφή τους με τα ίχνη – ιστορικά κατάλοιπα στο μουσείο – οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη να προσδιορίσουν κατά προσέγγιση την κατάσταση της χώρας στην ορισμένη εποχή (1851 – 1911) σε στρατιωτικό- οικονομικό και πολιτικό επίπεδο.

Οι μαθητές μέχρι τότε καλούνταν να διδαχθούν με τον «παραδοσιακό» τρόπο από το σχολικό εγχειρίδιο, το οποίο περιόριζε την ιστορική μάθηση, στην παράθεση ιστορικού πληροφοριακού υλικού με τη μορφή αφηγηματικού κειμένου και στις πηγές – μαρτυρίες που παρατίθενται σε αυτό από τους συγγραφείς, με την αισιόδοξη εκτίμηση, ότι δεν θα αντιμετωπιστούν ως διακοσμητικό υλικό και ότι τουλάχιστον ο εκπαιδευτικός θα αξιοποιήσει τις πηγές ως βοηθητικό υλικό για τη διεύρυνση του οπτικού πεδίου των μαθητών στην αναζήτηση της ιστορικής γνώσης.

Η ιδιαιτερότητα αυτής της παρέμβασης, εκτός από την αναζήτηση της ιστορικής πληροφορίας στη Λογοτεχνία, έγκειται στην αντιμετώπιση του μουσείου – οικία του λογοτέχνη Αλεξ. Παπαδιαμάντη ως πολυτροπικό κείμενο (Ζάγκα, Ε. & Παπαδοπούλου, Μ., 2006, σ.153-156.) Ο τρόπος αυτός προσέγγισης του μουσείου – οικία προστέθηκε στην διαμεσολαβητική εκπαιδευτική παρέμβαση από τη γράφουσα ως ένα νέο μέσο στην εκπαιδευτική διαδικασία για την κατάκτηση του ιστορικού εγγραμματος (Ζάγκα, Ε. & Παπαδοπούλου, Μ., 2006, σ.153-156.).

Η κατεύθυνση της σύγχρονης εκπαιδευτικής διαδικασίας προς τον εγγραμματισμό των μαθητών με την έννοια της ανάπτυξης επικοινωνιακών δεξιοτήτων σε ποικίλα κοινωνιοπολιτισμικά περιβάλλοντα στάθηκε ως αφορμή (στο πλαίσιο αυτής της διδακτικής παρέμβασης) για την αξιοποίηση του μουσειακού χώρου ως περικείμενο περιβάλλον τόσο των λογοτεχνικών όσο και των ιστορικών κειμένων που σχετίζονται θεματικά με αυτό και ως χώρος αξιοποίησης των πολιτισμικών και κοινωνικών του ερεθισμάτων για την πληρέστερη κατανόηση του παρελθόντος, με στόχο την *ατομική κοινωνική και πολιτική ενδυνάμωση των μαθητών* στο πλαίσιο της σταδιακής κατάκτησης του ιστορικού εγγραμματος (Ρεπούση Μ. (2007), σ398).

3.2 Ιστορικός εγγραμματισμός και μουσεία λογοτεχνών

Προβληματιζόμενη πάνω στις νέες τάσεις της ιστοριογραφίας όπως αυτές διαμορφώθηκαν ήδη από το μέσον του 20^{ου} αιώνα σύμφωνα με τις οποίες το κέντρο βάρους της αναζήτησης της ιστορικής γνώσης μετατοπίζεται από τον εντοπισμό των στρατιωτικοπολιτικών γεγονότων στην ανάδειξη των κοινωνικο – οικονομικών, πολιτισμικών αλλά και ιδεολογικών συνθηκών που προσδιόρισαν την καθημερινότητα των ανθρώπων της κάθε ιστορικής περιόδου, που μελετάται, αναζήτησα μεθόδους ανάδειξης αυτών των συνθηκών στην παιδαγωγική πράξη έχοντας ως οδηγό τις θεωρίες και πρακτικές των σύγχρονων περιβαλλόντων μάθησης.

Ο εγγραμματισμός είναι η θεωρία που κυριάρχησε ως πηγή άντλησης ιδεών αλλά και μεθόδων προσέγγισης του γνωστικού αντικειμένου της Ιστορίας στην παρούσα εκπαιδευτική παρέμβαση. Από τις επτά θεωρίες εγγραμματισμού κατά τους Bianco και Freebody (1997) (Ματσαγγούρας Η.Γ, 2007, σ.29) επιλέχθηκαν αυτές που προσδιορίζουν την Κειμενοκεντρική Προσέγγιση η οποία *εξετάζει την κοινωνική συνθήκη παραγωγής των κειμένων και αντιλαμβάνεται τον εγγραμματισμό ως ικανότητα γλωσσικο – κοινωνικής φύσης, που αφορά τόσο στις ενδοκειμενικές σχέσεις των γλωσσικών στοιχείων όσο και στις περικειμενικές σχέσεις του λόγου με το κοινωνικοπολιτιστικό πεδίο προσεγγίζοντας τον εγγραμματισμό κειμενοκεντρικά αλλά και κοινωνιοκεντρικά* (Ματσαγγούρας Η.Γ, 2007, σ.29) Η κειμενοκεντρική προσέγγιση έγινε το μέσο ανίχνευσης των κοινωνικών συνθηκών αλλά και της ανάδειξης των περικειμενικών σχέσεων του λογοτεχνικού λόγου με το κοινωνικοπολιτιστικό πεδίο, έτσι όπως διαμορφώνεται από το περιβάλλον του μουσείου του λογοτέχνη Αλέξ. Παπαδιαμάντη μέσα από την ερμηνεία του ως πολυτροπικό κείμενο, προσεγγίζοντας έτσι τον εγγραμματισμό κειμενοκεντρικά αλλά και κοινωνιοκεντρικά.

Μέσα από την κειμενοκεντρική αυτή προσέγγιση επιδιώχθηκε η ανάδειξη των *κοινωνικό – πολιτιστικών συμβάσεων* (Ματσαγγούρας Η.Γ ,2007, σ.41) και γενικότερα των *αμοιβαίων σχέσεων* (Ματσαγγούρας Η.Γ, 2007, σ.41) που υπάρχουν μεταξύ των κειμένων και του κοινωνικο – πολιτιστικού και ιδεολογικού περικειμένου που στην παρούσα διδακτική παρέμβαση ορίστηκε να είναι το Μουσείο – οικία του λογοτέχνη Αλέξ. Παπαδιαμάντη. Έχοντας ως πηγή έμπνευσης και προβληματισμού τις θέσεις της συστημικής λειτουργικής σχολής του M.A.K Halliday που προσδιορίζουν τις θεωρητικές αρχές της Κειμενοκεντρικής προσέγγισης δημιούργησα διδακτικό υλικό

με το οποίο οι μαθητές μέσα από την αποκωδικοποίηση και κριτική ανάλυση αποσπασμάτων λογοτεχνικών κειμένων του Αλεξ. Παπαδιαμάντη και τη συσχέτιση τους με το περικειμενικό πλαίσιο, έτσι όπως ορίσα το χώρο του μουσείου,θα προσπαθήσουν να αναδείξουν την κοινωνικο – πολιτισμική αλλά και ιδεολογική τους λειτουργία μέσα από την οποία θα γνωρίσουν το *καθημερινό μικροϊστορικό παρελθόν*(ΡεπούσηΜ.,2007,σ.398)έτσι όπως αυτό είχε διαμορφωθεί σε κοινωνικό, πολιτισμικό, οικονομικό και ιδεολογικό επίπεδο κατά την ιστορική περίοδο που emπίπτει στη διάρκεια της ζωής του Αλεξ. Παπαδιαμάντη και ορίζεται προς διδασκαλία από το σχολικό εγχειρίδιο Ιστορίας.

Ακολουθώντας την Κειμενοκεντρική προσέγγιση ως πρόγραμμα παιδαγωγικής παρέμβασης(Ματσαγγούρας Η.Γ ,2007, σ.44) καθόρισα ως μορφωτικό περιεχόμενο τη λογοτεχνία, την περιήγηση στο μουσείο, αλλά και την αλληλεπίδραση που προκύπτει μέσα από τον παιδαγωγικά σχεδιασμένο συνδυασμό αυτών με στόχο την οικείωση των μαθητών με το μορφωτικό περιεχόμενο και την μετεξέλιξη του σε διαμεσολαβητική αφετηρία πρόσβασης στη ιστορική γνώση και τον ιστορικό εγγραμματισμό μέσα από μια διαφορετική οπτική.

Η ανάδειξη του καθημερινού μικροϊστορικού παρελθόντος έτσι όπως αυτό περιγράφονταν στα λογοτεχνικά κείμενα του Αλεξ. Παπαδιαμάντη σε επικοινωνιακό συνδυασμό με τα ίχνη - μαρτυρίες που ανακάλυπταν οι μαθητές, άλλοτε σε άμεση συνάρτηση με το περιεχόμενο των λογοτεχνικών κειμένων και άλλοτε ως απλή διαμορφωμένη ιστορική ενσυναίσθηση μέσα από την διαδραστική περιήγηση στο χώρο του μουσείου - σπίτι του Αλεξ. Παπαδιαμάντη λειτουργούσε σαν *διαμεσολάβηση στην ιστορία*μέσα από μια διαφορετική οπτική και εναλλακτική ερμηνεία των πηγών(Ρεπούση Μ. 2007,σ.398).

Λαμβάνοντας υπόψη τη θεωρία της κειμενοκεντρικής προσέγγισης, σύμφωνα με την οποία η γλώσσα διαμορφώνεται από κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες και αποτελεί *προϊόν της διοργανικής και διαλογικής αλληλεπίδρασης του ατόμου με το φυσικό περιβάλλον*,(Ματσαγγούρας Η.Γ ,2007, σ. 44) επιδιώχθηκε η αναζήτηση αυτών των κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων που «φωτογραφίζουν» το καθημερινό μικροϊστορικό παρελθόν τόσο στα λογοτεχνικά κείμενα όσο και στο χώρο του μουσείου σε μια προσπάθεια ανακάλυψης των ανθρωπίνων *ιχνών* που υπήρχαν στο χώρο και την ερμηνεία τους, ως μαρτυρίες ενός πολυσημικού κειμένου,

περικείμενου του λογοτεχνικού και γι αυτό ικανού να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα των παιδαγωγικών δραστηριοτήτων με στόχο τον ιστορικό εγγραμματοισμό των μαθητών.(Ρεπούση Μ., 2007,σ.398)

Έτσι οι μαθητές είχαν τη δυνατότητα να αναπτύξουν ικανότητες κριτικής ανάγνωσης και αξιοποίησης των λογοτεχνικών κειμένων ως ιστορικές πηγές, η εγκυρότητα και σπουδαιότητα των οποίων θα μπορούσε να προσδιοριστεί σε συνάρτηση με το λογοτεχνικό μουσειακό περιβάλλον, το οποίο λειτουργώντας ως πολυτροπικό κείμενο ενίσχυε την προσπάθεια κατάκτησης της ιστορικής γνώσης και του ιστορικού εγγραμματοισμού.

3.3 Μουσεία Λογοτεχνών: Αντικείμενα, χώρος και πολυτροπικότητα

3.3α Η συμβολή των μουσείων λογοτεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία

Στην εκπαιδευτική παρέμβαση, που αναλύεται στην παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρείται μεταξύ άλλων να αποδειχθεί πως το λογοτεχνικό μουσείο αποτελεί το χώρο συνάντησης των δύο αυτών τρόπων θέασης της πραγματικότητας, όπως αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, του λογοτεχνικού και του ιστορικού. Το λογοτεχνικό μουσείο, και ως χώρος - μνημείο – όταν συμβαίνει αυτό- αλλά και με τη βοήθεια των αντικειμένων – εκθεμάτων του, δύναται να υποβοηθά στη ανίχνευση, ανάδειξη και ανάλυση πτυχών της πραγματικότητας μέσα από την ιστορική και παράλληλα μέσα από τη λογοτεχνική οπτική. Τηνοπτική αυτή ο επισκέπτης μπορεί να την έχει καλλιεργήσει μέσα από τη μελέτη των λογοτεχνικών κειμένων μέσα στο λογοτεχνικό μουσείο ή σε πρότερο χρόνο έξω από αυτό.

Αυτός ο τρόπος προσέγγισης των πτυχών της πραγματικότητας ενισχύει την ανάδειξη των κοινωνικών, πολιτισμικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών που συνέβαλαν στη δημιουργία της, γεγονός που βοηθά τον επισκέπτη αφενός μεν να τον συμπεριλάβει στη «συλλογή των εργαλείων» του για την κατάκτηση τόσο της ιστορικής γνώσης όσο και του ιστορικού εγγραμματοισμού μέσα από την εμπειρία της συμμετοχής του στις διαδικασίες που υπαγορεύονται από τον ιστορικό και παράλληλα λογοτεχνικό τρόπο θέασης της ανθρώπινης καθημερινότητας και της παράλληλης αναγωγής της στο παρόν.

Μελετώντας τις θεωρίες της μεταμοντέρνας παιδαγωγικής αλλά και τις αρχές της μεταμοντέρνας προσέγγισης των μουσείων (Νάκου Ειρ.,2001,σ.60) γίνεται αντιληπτό ότι το ο ρόλος του μουσείου και εν προκειμένω το λογοτεχνικού μουσείου δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο προς έκθεση των αντικειμένων του ως απλών συνυποδηλωτικών μέσων του παρελθόντος. Αντίθετα το μουσείο οφείλει και μέσω αυτών να ενεργοποιεί την παιδαγωγική δυναμική του, ανταποκρινόμενο στα αιτήματα της σύγχρονης εποχής, για καλλιέργεια και ανάπτυξη του κριτικού εγγραμματισμού των μαθητών, ως εφόδιο, για την επιτυχή αντιμετώπιση των προκλήσεων ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου κόσμου.

Η μελέτη της μικροϊστορίας που προβάλλει ως κομμάτι του παρελθόντος μέσα από τη μικροσκοπική λογοτεχνική του θεώρηση σε συνδυασμό με τη παράλληλη ανάγνωση των αντικειμένων – μαρτυριών του μουσείου και την αντιστοίχιση τους στην πραγματικότητα που περιγράφεται στο λογοτεχνικό έργο του συγγραφέα, οδηγούν και στην μακροσκοπική ιστορική μελέτη του ιστορικού πλαισίου που περιβάλλει το «μικρο-ϊστορικό» παρελθόν και που απαιτείται για την ανακάλυψη και κριτική θεώρηση της ιστορικής γνώσης.

3.3β Ο ρόλος του χώρου και των αντικειμένων στα μουσεία λογοτεχνών. Η περίπτωση του μουσείου – οικία Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη.

Σύμφωνα με τον ορισμό του υλικού πολιτισμού ο υλικός πολιτισμός είναι ένας ευρύς όρος που καλύπτει όλα τα κινητά και ακίνητα, φυσικά και κατασκευασμένα από τον άνθρωπο υλικά στοιχεία του περιβάλλοντος” ακόμα και τον ανθρώπινο λόγο και μουσική που παράγονται με τη χρήση του σώματος και του αέρα(Νάκου Ειρ.,2001, σ.11) και σύμφωνα με τον Barthes (1973),(Νάκου Ειρ.,2001, σ.18)ο πολιτισμός είναι κάτι σαν ομιλία που ενσαρκώνει μηνύματα κωδικοποιημένα σε διάφορες μορφές, τα οποία απαιτούν αποκωδικοποίηση.

Λαμβάνοντας υπόψιν τους παραπάνω ορισμούς δημιουργήθηκε εκπαιδευτικό υλικό με στόχο την ανάπτυξη διαδραστικών σχέσεων στο πλαίσιο της ερμηνείας των νοημάτων και των σημασιών που ενυπάρχουν στα αντικείμενα, σύμφωνα με το κοινωνικοπολιτισμικό και εννοιολογικό σύστημα μέσα στο οποίο έχουν

δημιουργηθεί. Η Ειρήνη Νάκου αναφέρει σχετικά «Τα κατάλοιπα απόμωνα τους δεν μας συνδέουν με την Ιστορία ούτε με το παρελθόν. Η ανάπτυξη ιστορικού διαλόγου μαζί τους μας βοηθά να προσεγγίζουμε το ιστορικό παρελθόν». Ειδικότερα αναπτύχθηκαν δραστηριότητες στο πλαίσιο της επαφής των μαθητών με τα στοιχεία του πολιτισμού που συναντώνται μέσα και γύρω από το μουσείο-οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη, και στην αποκωδικοποίηση και ερμηνεία των μηνυμάτων που ενσαρκώνουν. (Νάκου Ειρ., 2006, σ. 297)

Το μουσείο – σπίτι του λογοτέχνη Αλεξ. Παπαδιαμάντη αποτέλεσε για τη γράφουσα τον πυρήνα της εκπαιδευτικής της παρέμβασης και αντιμετωπίστηκε τόσο ως μνημείο αλλά και ως χώρος ανακάλυψης των αντικειμένων που χρησιμοποιούνταν στην καθημερινότητα τόσο από τον ίδιο όσο και από τα συγγενικά του πρόσωπα που έμεναν σε αυτό αλλά και από τους επισκέπτες του.

Τα **αντικείμενα** που υπάρχουν στο λογοτεχνικό μουσείο παραπέμπουν στο λόγο και στο σκοπό για τον οποίο κατασκευάστηκαν και γι' αυτό βοηθούν στην άμεση σύνδεσή τους με το ανθρώπινο κοινωνικό πλαίσιο του. Διακρίνοντας τα κατασκευασμένα αντικείμενα σε χρηστικά και έργα τέχνης διαπιστώνουμε πως τα αντικείμενα στο σπίτι του Αλεξ. Παπαδιαμάντη είναι στην πλειοψηφία τους χρηστικά. Η διδακτική αυτή παρέμβαση ενισχύθηκε από αυτό το γεγονός καθώς τα χρηστικά αντικείμενα συνδέονται άμεσα με κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους (Νάκου Ειρ. (2001), σ. 26) οι οποίες είναι ιδιαίτερα εμφανείς με ορατά ή μη τα ίχνη της χρήσης τους. Τα ίχνη αυτά αποτέλεσαν ενδείξεις που διευκόλυναν την προσέγγιση και κατανόηση των αντικειμένων σε σχέση με το κοινωνικό πολιτισμικό τους πλαίσιο. Η προσέγγιση αυτή έγινε όχι μόνο με ερμηνευτική πρόθεση αλλά και με διάθεση αναγνώρισης των αντικειμένων, ως «ψηφίδες» που συνθέτουν το «ψηφιδωτό» της καθημερινής πραγματικότητας που βίωσε ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης και η οικογένειά του και με αναγωγή τους στο σήμερα ως αντικείμενα που είτε εξελίχθηκαν προς όφελος του ανθρώπου, είτε αντικαταστάθηκαν από άλλα, είτε απλώς έπαψαν να υπάρχουν γιατί έπαψαν να υφίστανται οι λόγοι για τους οποίους είχαν κατασκευαστεί.

Σημαντική παράμετρος στη σύνδεση των μαθητών με το παρελθόν αλλά και με το παρόν, διαμέσου των αντικειμένων της οικίας Αλεξ. Παπαδιαμάντη αποτέλεσε και η αυθεντικότητα πολλών αντικειμένων (π.χ η πένα του, το κονδύλι του, τα χειρόγραφα

του) που λόγω της ιδιαίτερης ιστορικής τους αξίας απέπνεαν έναν ιδιαίτερο συναισθηματισμό και μια ιδιαίτερη γοητεία στους μαθητές, που ενίσχυσε τη προσπάθειά τους να αποκωδικοποιήσουν τα νοήματα και τη σημασία που φέρουν σε σχέση με το κοινωνικό πολιτισμικό περιβάλλον της εποχής τους.

Η δυναμική αυτή των *αντικειμένων – ιχνών - μαρτυριών* του παρελθόντος, που απορρέει από την «ενσάρκωση» νοημάτων και σημασιώνσε αυτά συνέβαλε στην αντιμετώπιση τους, στο πλαίσιο της διδακτικής μου παρέμβασης, ως *κείμενα* (Γκότσης Στ,2002,σ18) αρχικά κι έπειτα ως *πολυτροπικά κείμενα* η μελέτη των οποίων, όταν πραγματοποιείται παράλληλα με τη μελέτη των λογοτεχνικών κειμένων, συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας εικόνας της καθημερινής πραγματικότητας της εποχής αρκετά κοντά στην αληθινή - έτσι όπως τη βίωναν οι άνθρωποι που σχετίζονται μέσω των αντικειμένων με αυτή – σε όλες τις εκφράσεις της, κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική, πολιτική και ιδεολογική, σταχυολογώντας τις θεωρίες του Braudel. Στην ουσία πρόκειται για την ανάδειξη ενός μικρόκοσμου που παραπέμπει στο κόσμο με την ευρύτερη έννοια, έτσι όπως είχε διαμορφωθεί, στην ερμηνεία του και στη συσχέτισή του με το σήμερα.

Εξίσου σημαντικό ρόλο σε αυτή την εκπαιδευτική παρέμβαση έπαιξε και ο *χώρος* με την έννοια του μουσείου – μνημείου, ως οικία του μεγάλου Έλληνα λογοτέχνη. Ακόμα και αν απουσίαζε το περιεχόμενο του μουσείου - οικίας Αλεξ. Παπαδιαμάντη το ίδιο το μουσείο ως κτίσμα και με την ιδιότητα του, «οικία Αλεξ. Παπαδιαμάντη», αποτελεί μνημείο που μπορεί να απολάβει κάθε είδους προσέγγιση με στόχο την αξιοποίησή του ως μαρτυρία του παρελθόντος.

Η θέση του μουσείου – οικίας του μεγάλου Έλληνα λογοτέχνη Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη στο χώρο – γειτονιά της χώρας της Σκιάθου- μπορεί να προσφέρει ποικίλο, ενδιαφέρον και ιστορικό πληροφοριακό υλικό. Η αρχιτεκτονική του, ο περιβάλλον χώρος του, η γειτονιά του αλλά και η θέση του στη χώρα του νησιού συμβάλλουν στην ανακάλυψη πτυχών της ζωής του, όπως βίωνονταν εκτός της οικίας του και αφορούν στον ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό του περίγυρο. Η σύνδεση του με τον περιβάλλοντα χώρο είναι αμφίδρομη, αφού τόσο το ίδιο όσο και χώρος γύρω του διαποτίζονται με νοήματα και σημασίες και το καθιστούν μια ακόμη μορφή *πολυτροπικού* κειμένου. Οι όψεις του, η τρισδιάστατη οπτική του, τα κτίσματα, η βλάστηση (πέυκο και όχι μόνο), οι ήχοι της φύσης (τιτιβίσματα πουλιών, ο ήχος του

αέρα, οι φωνές των περαστικών) οι μυρωδιές της φύσης (αμεσότητα που δε μπορεί να αποδώσει κανένα άλλο πολυτροπικό κείμενο)) που το περιβάλλουν, μπορούν να το καταστήσουν *πολυτροπικό* κείμενο, εύκολα προσιτό, η παράλληλη θεώρηση του οποίου συνεπικουρεί στην αποκωδικοποίηση του ως μνημείο-μαρτυρία του παρελθόντος αλλά και στην αποκωδικοποίηση των αντικειμένων –ιχνών- μαρτυριών που εσωκλείει, η οποία πραγματοποιούμενη διαμεσολαβητικά, ενισχύει την διαδικασία απόκτησης κριτικού και ιστορικού εγγραμματισμού.

Στο μουσείο – σπίτι του λογοτέχνη Παπαδιαμάντη τόσο το σπίτι, ως χώρος, όσο και τα αντικείμενα που υπάρχουν σε αυτό ενταγμένα το καθένα στο «φυσικό» του χώρο μας «διηγούνται» τις ιστορίες τους (Στ.Γκότσης, 2002, σ18). Το σπίτι του Παπαδιαμάντη, ως κτίσμα αποτελεί μεν κομμάτι του παρελθόντος που διατηρείται αναλλοίωτο στο χρόνο και παράλληλα είναι ενταγμένο στο σύγχρονο τοπίο. Η ανάπτυξη ενός «διαλόγου» μεταξύ των «μελών» αυτού του «εναγκαλισμού» ενισχύει την προσπάθεια σύνδεσης του παρελθόντος με τη σύγχρονη πραγματικότητα και την πορεία των μαθητών προς την απόκτηση ιστορικού εγγραμματισμού.

Στους χώρους της μουσειολογίας και της μουσειοπαιδαγωγικής έχουν γίνει πολλές συζητήσεις αναφορικά με τη πολυσημία των μουσειακών χώρων και των μουσειακών αντικειμένων, την ερμηνεία τους αλλά και τις διαδραστικές σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα σε αυτά και το κοινό τους. Η επιβλητικότητα ή μη του κάθε μουσείου, η αρχιτεκτονική του, ο χαρακτήρας του, οι εσωτερικοί του χώροι έχουν απασχολήσει τους μουσειολόγους αλλά και τους αρχιτέκτονες που καλούνται να σχεδιάσουν ένα καινούργιο μουσείο. Πρόκειται για παραμέτρους οι οποίες έχουν πρωτεύουσα σημασία και μπορούν να καθορίσουν όχι μόνο την ερμηνεία των μουσειακών αντικειμένων και την «αφήγηση» των σχέσεών τους με τον περιβάλλοντα χώρο αλλά ακόμη και την επισκεψιμότητα των μουσείων.

Το μουσείο – σπίτι του λογοτέχνη Αλεξ. Παπαδιαμάντη βρίσκεται στην προνομιακή θέση να μην διεγείρει προβληματισμό σχετικά με την χωροταξική του τοποθέτηση, τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του, και τις τεχνικές θελκτικής παρουσίασης των μουσειακών αντικειμένων μέσα σε αυτό. Το ίδιο το μουσείο έχοντας παράλληλα τη λειτουργία του ως οικία του Λογοτέχνη -καλά διατηρημένη σχεδόν αναλλοίωτη στο χρόνο - εκπέμπει με μια σημαντική διαφοροποιό ιδιαιτερότητα, τα δικά του νοήματα, σημασίες και αξίες σε συνδυασμό πάντα τόσο με το χαρακτήρα και τη ιστορία του

ίδιου του κτιρίου, όσο και με το περιβάλλον στο οποίο είναι ενταγμένο. Η ιδιαιτερότητα αυτή αντιστοιχεί στην αυθεντικότητα που διαπνέει κάθε μουσειακό αντικείμενο και κάθε σημείο του μουσειακού χώρου του μουσείου - οικίας του Αλεξ. Παπαδιαμάντη. Η σπουδαιότητα αυτής της ιδιαιτερότητας έγκειται αφενός στην αύξηση της επισκεψιμότητας του μουσείου, αφετέρου στο πολλαπλασιασμό των δυνατοτήτων των μουσειοπαιδαγωγικών παρεμβάσεων πάντα προς όφελος του επισκέπτη – δια βίου μαθητευόμενου.

Η ιδιαιτερότητα αυτή φαίνεται πως συμβαδίζει απόλυτα με την άποψη του Αλεξ. Παπαδιαμάντη για τα μουσεία, την οποία μαθαίνουμε από τον Α. Λιάκο (2001), (Νάκου Επ., 2001, σ. 161) ο οποίος επισημαίνει την διαμαρτυρία του Αλ. Παπαδιαμάντη ως προς την έκθεση εικόνων σε μουσεία, με αφορμή τη δημιουργία Βυζαντινού Μουσείου στην Αθήνα: « *Και καθιδρύει [την εικόνα] όχι εις ναόν αλλά εις Μουσείον, Υψιστε Θεε! Εις Μουσείον, ως να είχε πάψει να ασκείται εις τον τόπον τούτον η χριστιανική λατρεία, και τα σκεύη αυτής να ανήκον εις θαμένον παρελθόν, και να ήσαν αντικείμενον περιεργείας*».

Το σπίτι του Αλ. Παπαδιαμάντη αποτελεί το φυσικό χώρο των μουσειακών αντικειμένων που περιέχει και συνεχίζει να υπάρχει χωρίς να έχει αλλοιωθεί η εικόνα του, αποτελώντας όμως πια, μαρτυρία - ίχνος του παρελθόντος, ακόμη κι έπειτα από μια γρήγορη συσχέτισή του με τον περιβάλλοντα χώρο του. Επομένως η άποψη του Παπαδιαμάντη, ότι το κάθε αντικείμενο πρέπει να ανήκει στο δικό του χώρο προσδιορίζοντάς τον και προσδιοριζόμενο από αυτόν, βρίσκει απόλυτη εφαρμογή στο δικό του χώρο, το σπίτι του, αφού συνεχίζει να προσδιορίζει και να προσδιορίζεται από τον περιβάλλοντα χώρο του, χωρίς να έχει υποστεί καμία αλλοίωση των χαρακτηριστικών του* στο πέρασμα του χρόνου παρά μόνο τη μετατροπή του σε Μουσείο με την έννοια του «ανοίγματός» του στο κοινό που συρρέει από κάθε γωνιά της γης, να αποτίσει φόρο τιμής στο μεγάλο Έλληνα λογοτέχνη.

*θα μπορούσε να λειτουργεί μέχρι σήμερα σαν σπίτι λόγω της άριστης κατάστασής του, αν οι ιδιοκτήτες αποποιούνταν την προσθήκη και χρήση ευκολιών που έχει επιφέρει η τεχνολογική πρόοδος και αφορούν στον οικιακό εξοπλισμό και τις ευκολίες που παρέχει σε κάθε σύγχρονο σπίτι.

Διατηρώντας λοιπόν και τις δύο λειτουργίες του, οικία παρελθόντος χρόνου ,και Μουσείο Λογοτέχνη μπορεί να έχει ξεχωριστή θέση τόσο χωροταξικά όσο και σε

σχέση με το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον του με το οποίο επικοινωνώντας διαδραστικά προσδιορίζει και προσδιορίζεται.

4. Μουσεία Λογοτεχνών – Μια μουσειολογική προσέγγιση

4.1 Μουσειολογική προσέγγιση μουσείων λογοτεχνών.

Αναστοχαζόμενη το ρόλο των μουσείων λογοτεχνών στον 21^ο αι, προβληματίζομαι κυρίως πάνω στη σχέση τους με το κοινό τους, τις προσδοκίες του και τις πνευματικές του ανάγκες όπως αυτές προκύπτουν στο σύγχρονο κόσμο. Και σταματώ, όταν διερωτώμαι το εξής: «πώς είναι δυνατό τα μουσεία λογοτεχνών αλλά και γενικότερα τα περισσότερα μουσεία να αποτελούν πόλο έλξης ενώ βασίζονται στην αναγεννησιακή μάλλον ακριβέστερα στην αλεξανδρειακή αντίληψη, που αρκείται στη συλλογή, προστασία και ανάδειξη των μουσειακών αντικειμένων, επιμένοντας σε μια στατική και ναρκισσιστική στάση και όταν παράλληλα η ταχύτητα της πληροφορίας αγγίζει τα υψηλότερα επίπεδα μεταβάλλοντας τον κόσμο διαρκώς». Μήπως τελικά το μουσείο βιώνει στη χώρα μας ασυνείδητα - πλην εξαιρέσεων - μια κρίση προσδιορισμού του ρόλου του; Μήπως έχει αποπροσανατολισθεί; Μήπως στερείται ιδεών και πρωτοβουλιών» στη ανάπτυξη επικοινωνιακής πολιτικής; Ερωτήματα, που απαιτούν θαρραλέες και συνειδητοποιημένες απαντήσεις και διάθεση γενναίας αυτοκριτικής προκειμένου να αναζητηθούν ουσιαστικές λύσεις – προτάσεις με τη μορφή της προοπτικής. Η αναζήτηση των κατευθύνσεων που θα επαναπροσδιορίσουν το ρόλο του μουσείου σε σχέση με την εποχή του, θα είναι ωφέλιμο να γίνεται με άξονα το μουσειακό κοινό σε συνάρτηση πάντα με το περιβάλλον του, όπως αυτό διαμορφώνεται μέσα από τις βιωματικές αλληλεπιδράσεις του μέσα σε αυτό.

Επιχειρώντας να προσδιορίσουμε κοινωνιολογικά το μουσειακό κοινό σε μια γενική πρώτη θεώρηση, πέρα από τις διακυμάνσεις του σε επίπεδο ηλικιακό και κοινωνικό, διαπιστώνουμε μια κοινή συνιστώσα. Την ανάγκη όλων, ως πολιτικά όντα, για επικοινωνία, το οξυγόνο της πνευματικής και ψυχικής ύπαρξης κάθε ανθρώπινου όντος. Στην εποχή μας, η δυνατότητα αυτή φαίνεται να προσφέρεται απλόχερα. Μέσα μαζικής ενημέρωσης, ηλεκτρονική διαδικτυακή επικοινωνία, τηλεπικοινωνίες, ποικιλία πολυτροπικών κειμένων είναι πλέον στη διάθεση του κάθε ανθρώπου, με στόχο την κάλυψη των επικοινωνιακών του αναγκών σχεδόν στο σύνολό τους. Τα αποτελέσματα όμως αυτής της τεχνολογικής και μόνο προσέγγισης φαίνεται πως δεν ανταποκρίνονται στις ανθρώπινες ανάγκες με την έννοια του πνευματικού όντος. Οι άνθρωποι ναι μεν γίνονται αποδέκτες των πολυάριθμων και καταγιστικών

καθημερινών πληροφοριών, να μεν απολαμβάνουν τη δυνατότητα της άμεσης επικοινωνίας σε παγκόσμιο επίπεδο, της περιήγησης οπτικά και ηλεκτρονικά, διαδικτυακά και στιγμιαία σε διάφορα μέρη και μουσεία του κόσμου, όμως στη δίνη της ταχύτητας κινήσεων και δραστηριοτήτων που απαιτεί ο σύγχρονος αγώνας για την επιβίωση, αναζητούν τρόπους που θα απαιτούσαν και τη δική τους πνευματική και σωματική διαδραστική συμμετοχή στην επικοινωνία.

Οι άνθρωποι, που αποτελούν το μουσειακό κοινό, αποτελούν ταυτόχρονα δείγμα του πληθυσμού που επικοινωνεί σύμφωνα με τους σύγχρονους τρόπους επικοινωνίας, οι οποίοι φαίνεται πως καλύπτουν τις επικοινωνιακές τους ανάγκες στο μέγιστο σχεδόν βαθμό αφού όλα τα σύγχρονα επικοινωνιακά μέσα έχουν σχεδιαστεί, και καλώς, χωρίς να αφήνουν κανένα περιθώριο δυσαρέσκειας ή αίσθησης της μη εφικτά πραγματοποιήσιμης επιθυμίας για επικοινωνία. Όμως σε ερώτηση σχετικά με το βαθμό και την ικανοποίηση τους από τους τρόπους συμμετοχής σ' αυτές τις μορφές επικοινωνίας οι απαντήσεις μάλλον δεν συνάδουν με τα προσδοκώμενα από την εφαρμογή αυτής της επικοινωνίας επίπεδα. Για τον πολύ απλό λόγο, ότι οι άνθρωποι μέσω των ηλεκτρονικών και εξελιγμένων τεχνολογικά μορφών επικοινωνίας δεν συμμετέχουν ψυχοκινητικά μέσω διαδραστικών και αλληλεπιδραστικών ενεργειών στις διαδικασίες επικοινωνίας. Η έλλειψη της μη ενεργούς σωματικής και ψυχοκινητικής συμμετοχής που θα τη χρησιμοποιήσουν ως όχημα μετάβασης στις διόδους της επικοινωνίας για την έκφραση του πνευματικού και ψυχικού τους κόσμου, τους καθιστά παθητικούς αποδέκτες μηνυμάτων που ελαχιστοποιούν τις δυνατότητες επικοινωνίας ή τις περιορίζουν στην εκφορά λόγου, το περιεχόμενο του οποίου αρκείται «στα βασικά», αποδυναμώνοντας παράλληλα κάθε προσπάθεια για ψυχοκινητική και πνευματική συμμετοχική επικοινωνία, μέσα από δραστηριότητες που στόχο έχουν πέρα από την ανθρώπινη επαφή - επικοινωνία και την ανταλλαγή ιδεών, την επαφή – επικοινωνία με τον περιβάλλοντα χώρο και τα μηνύματα που εκπέμπει. Οι δραστηριότητες αυτές λειτουργούν ως πρακτικές μέσα από τις οποίες ο άνθρωπος ξαναβρίσκει τον εαυτό του, με την έννοια του πολιτικού όντος και της συμμετοχής του στα κοινά, ενισχύει την αυτοεκτίμησή του, αναπτύσσει δεξιότητες στην παραγωγή και χρήση του λόγου και κυρίως εξασκείται στη κριτική θεώρηση του περιβάλλοντος στο οποίο βρίσκεται κάθε στιγμή, την ερμηνεία του και την αξιολόγηση του. Ικανότητες, που τον καθιστούν υπεύθυνο πολιτικό ον, σε ένα

διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο, με πολλές προκλήσεις, που απαιτούν συχνά γρήγορη και ώριμη αντιμετώπιση.

Η παράδοσή μας παρουσιάζει emphaticά την διαφορά ανάμεσα στο «φαίνεσθαι» και το «είναι» στη φράση «άλλο το τί φαίνεται και άλλο το τί είναι». Απευθύνοντας στον εαυτό μας με ειλικρίνεια το ερώτημα «Έχουν αναπτυχθεί στα μουσεία της χώρας μας επικοινωνιακές πρακτικές που μπορούν να ικανοποιούν την έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου για επικοινωνία και ψυχοπνευματική πρόοδο του μέσα από αυτή»; Οι θετικές απαντήσεις υπάρχουν αλλά δυστυχώς αφορούν στις εξαιρέσεις, απουσία κρατικής μέριμνας και στρατηγικής για τη πανεπιστημιακή εκπαίδευση ειδικών σε θέματα μουσειολογίας και μουσειοπαιδαγωγικής αλλά και προγραμμάτων σε σχολικό – μουσειακό αλλά και μουσειακό επίπεδο, στόχος των οποίων θα είναι να καταστήσουν το μουσείο «πολιτιστικό δημιουργό» και το μουσειακό κοινό ενεργό μέσα από δραστηριότητες που θα προάγουν την αποκωδικοποίηση και ερμηνεία των αντικειμένων – ιχνών του παρελθόντος (Γλυκαντζή – Αρβελέρ Ε., 2002, σ.31) .

4.2 Η περίπτωση του Μουσείου – Οικία του Λογοτέχνη Αλεξ. Παπαδιαμάντη

Το μουσείο – οικία του λογοτέχνη Αλεξ. Παπαδιαμάντη ανήκει στην κατηγορία των μουσείων που δίνουν τη δυνατότητα και για μια μοντέρνα προσέγγιση ως προς την πρόσληψη των υλικών καταλοίπων σύμφωνα με την οποία η σημασία των αντικειμένων συνδέεται με τις δυναμικές διασυνδέσεις τους με πολλές πλευρές ενός σύνθετου παρελθόντος, όπως αυτές γίνονται κατανοητές μέσα από την ερμηνεία τους στο παρόν (Νάκου Ειρ, 2001, σ.60) και επιτρέπει δυναμικά τόσο τη μοντέρνα όσο και τη μεταμοντέρνα ιστορική προσέγγιση τους τόσο στο πλαίσιο μουσειακής περιήγησης όσο και στο πλαίσιο διδακτικής παρέμβασης για τομάθημα της ιστορίας «extramuros» (outsidethewalls). Η μοντέρνα ιστορική προσέγγιση συνδέει την ιστορική σημασία των υλικών καταλοίπων με τις σχέσεις διάδρασης και διαλόγου που αναπτύσσουν οι κοινωνίες του παρόντος με τις κοινωνίες του παρελθόντος, ενώ η μεταμοντέρνα συνδέει την ιστορική σημασία των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος μόνο με το παρόν, με την ιστοριογραφική δραστηριότητα των ιδεολογικά τοποθετημένων ιστορικά στο παρόν (Νάκου Ειρ. 2001, σ 61)

Με μια πρώτη ματιά – περιδιάβαση στον εσωτερικό αλλά και στενό περιβάλλοντα χώρο του μουσείου προκύπτει εσφαλμένα η εντύπωση ότι το μουσείο αυτό δεν είναι «σχεδιασμένο» ώστε να διευκολύνει την προσφορά των δυνατοτήτων που προαναφέρθηκαν όσον αφορά στη προσέγγιση του. Άλλωστε πρόκειται για μουσείο – οικία, ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός του οποίου είχε γίνει με άλλη προοπτική και για να εξυπηρετήσει άλλες ανάγκες (σπίτι) αρχικά και όχι ενός μουσείου ,για την κατασκευή του οποίου από την αρχή απαιτείται μουσειολογική μελέτη .

Το γεγονός αυτό συνοδεύεται τόσο από αρνητικά όσο και από θετικά επακόλουθα. Όσον αφορά στην αρχιτεκτονική του μελέτη, στερείται πολλών χαρακτηριστικών που θα διευκόλυναν και θα έκαναν πιο «συναρπαστική» την περιήγηση των επισκεπτών σε αυτό σύμφωνα με τις τάσεις της σύγχρονης μουσειολογίας, η οποία πολύ εύστοχα αναζητεί διαρκώς νέους τρόπους ανάδειξης του μουσειακού πλούτου και την καλλιέργεια θετικών συναισθημάτων προς αυτόν. Παράλληλα ο περιβάλλον χώρος του δεν το αναδεικνύει- με την έννοια της τεχνικά επιτηδευμένης προβολής του στο μουσειακό κοινό. Ο δε εσωτερικός του χώρος είναι ιδιαίτερα μικρός και δεν υπάρχει καμία τεχνική παρέμβαση π.χ φωτισμός για την ανάδειξη κάποιων εκθεμάτων ιδιαίτερης ιστορικής ή λογοτεχνικής ή γενικότερα ανθρωπολογικής σημασίας.

Όμως, μήπως τα παραπάνω «αρνητικά» χαρακτηριστικά αποτελούν την αιτία ανάδειξης των τόσων θετικών χαρακτηριστικών του; Το μουσείο – οικία Παπαδιαμάντη αποτελεί μνημείο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και επομένως ως μνημείο αντιμετωπίζεται από όλους όσους θέλουν να επικοινωνήσουν με αυτό. Παράλληλα στον εσωτερικό του χώρο εκτίθενται, στη φυσική τους θέση, αντικείμενα που χρησιμοποιούνταν από την οικογένεια Παπαδιαμάντη στην καθημερινότητά τους. Και φυσικά προκύπτει εύλογα το ερώτημα πως μπορούν να είναι εφικτές οι δυνατότητες περί πρόσληψης ιστορικών καταλοίπων και ιστορικής προσέγγισης, που προαναφέραμε, όταν απουσιάζουν μουσειολογικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με τρόπους ανάδειξης και προβολής των εκθεμάτων και του χώρου στο μουσειακό κοινό;

Η απάντηση όμως σε αυτό το ερώτημα αποτέλεσε κι έναν από τους στόχους της παρούσας έρευνας, ο σχεδιασμός της οποίας έγινε λαμβάνοντας υπόψη από την αρχή το γεγονός ότι το μουσείο – οικία Παπαδιαμάντη αποτελεί μνημείο. Επομένως η προσέγγιση του έπρεπε να γίνει και γύρω από αυτό τον άξονα. Παράλληλα συνέχιζε

να προβληματίζει ο εσωτερικός χώρος του μνημείου. Στο σημείο αυτό εστίασα στην ανάδειξη της απλότητας του χώρου, ως σημείο αναφοράς και στην ενίσχυσή της με τη φράση – στο πλαίσιο της παρουσίας του στο μαθητικό μουσειακό κοινό - «Πώς είναι δυνατόν ένας τόσο μικρός και απλός χώρος να ανέδειξε έναν τόσο μεγάλο άνθρωπο». Η απάντηση βρίσκεται στη διαπίστωση πως η απλότητα αυτή του χώρου εναρμονίζεται απόλυτα στην αύρα της προσωπικότητας και στον απόηχο του βίου του Αλεξ. Παπαδιαμάντη και εκφράζει απόλυτα την στάση του απέναντι στον υλικό πολιτισμό.

Γύρω από αυτό τον άξονα λοιπόν -μουσείο – μνημείο - και των ιδιαιτεροτήτων που υπαγορεύει σε κάθε είδους προσέγγιση σχεδιάστηκε η μουσειοπαιδαγωγική παρέμβαση που πραγματοποιήθηκε στο χώρο του μουσείου στο πλαίσιο διδακτικής του μαθήματος της Ιστορίας. Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας επιδιώχθηκε μεταξύ άλλων η ανάδειξη του χώρου και των αντικειμένων όχι με τεχνικά μέσα αλλά μέσα από την μελέτη λογοτεχνικών κειμένων του Αλεξ. Παπαδιαμάντη που αναφέρονται σε αυτά, τα οποία, κάτω από το πέπλο της κυρίαρχης απλότητας του χώρου, κατέλαβαν περίοπτη θέση στον γνωστικό ορίζοντα αλλά και στην οπτικών μαθητών. Με αυτό τον τρόπο δόθηκε η δυνατότητα στη μουσειοπαιδαγωγική να λειτουργήσει επικουρικά σε ζητήματα μουσειολογίας όταν εκείνη δεν χρειάστηκε να παρέμβει σε αυτά εκ των συνθηκών.

5. Μουσειοπαιδαγωγική και διδακτική Ιστορίας

5.1 Μουσειοπαιδαγωγική και σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες.

Για την πραγματοποίηση της διδακτικής παρέμβασης στο πλαίσιο του γνωστικού αντικειμένου της Ιστορίας της ΣΤ' Δημοτικού ακολουθήθηκε η μουσειοπαιδαγωγική προσέγγιση έχοντας ως ερέθισμα – σημείο αναφοράς το μουσείο –οικία του λογοτέχνη της Σκιάθου και τις παιδαγωγικές δυνατότητες που απορρέουν από αυτό στο πλαίσιο μιας οργανωμένης σχολικής επίσκεψης με σκοπό οι δυνατότητες αυτές να μετουσιωθούν σε ικανότητες των μαθητών κατά τη δραστηριοποίησή τους μέσα σε αυτό.

Μία από τους πρώτους Έλληνες ακαδημαϊκούς που εξήραν τη σημασία της ένταξης της μελέτης των μνημείων στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι η αείμνηστη Μπίλλη Βέμη. Στο άρθρο της σχετικά με τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ της διδακτικής της Ιστορίας και της μελέτης των αρχαιολογικών καταλοίπων διευκρινίζει και τονίζει πως *«δεν πρόκειται για ακόμη ένα μάθημα με εξετάσεις και βαθμούς[...] αλλά για ανάγκη παροχής βιωμάτων στα παιδιά με άξονα την επίσκεψη κάποιων μνημείων που βρίσκονται στο άμεσο περιβάλλον τους»*. (Βέμη Μπ. Τευχ.56- 60)

Τα βιώματα αυτά δύνανται να εγείρουν στους μαθητές συναισθήματα που μπορούν να τα ενισχύσουν τόσο σε προσωπικό όσο και κοινωνικό επίπεδο και να λειτουργήσουν ως σημείο αναφοράς σε θέματα συνειδητοποίησης της ταυτότητας και της καταγωγής έτσι ώστε να διευκολυνθεί ο ετεροπροσδιορισμός τους και κατά συνέπεια και ο αυτοπροσδιορισμός καθώς και η επιτυχή δραστηριοποίησή τους ως μέλη της κοινωνίας.

Σε προσωπικό επίπεδο ο μαθητευόμενος με την παρουσία του σε χώρους μνημειακούς έχει την ευκαιρία να απολαύσει ένα ταξίδι ποιοτικό στο χώρο και στο χρόνο καλύπτοντας παράλληλα τις ψυχικές του ανάγκες για εξερεύνηση, αισθητική καλλιέργεια, απόλαυση και ψυχική ανάταση (Νάκου Ειρ. 2006, σ.307). Το ταξίδι αυτό τον οδηγεί ευχάριστα και στην ανακάλυψη της προσωπικής αλλά και συλλογικής του ταυτότητας και στη συνειδητοποίηση, ότι συνδεδεμένο με το παρελθόν κατανοεί καλύτερα το παρόν και σχεδιάζει ωφελιμότερα το μέλλον του.

Οι συνθήκες αυτές καθιστούν ευχάριστη την αναδρομή στο παρελθόν με αφορμή την ανακάλυψη των ιχνών του παρελθόντος και ανταποκρίνονται στις προθέσεις του μουσείου για μελέτη, εκπαίδευση και ψυχαγωγία του μουσειακού κοινού. Την παράμετρο της εκπαίδευσης ως τομέα της μουσειακής λειτουργίας καλύπτει τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη η μουσειοπαιδαγωγική, βασική αρμοδιότητα της οποίας, όσον αφορά στη σχέση του μουσείου με το σχολείο, είναι η σχεδίαση δραστηριοτήτων επικοινωνίας με εκπαιδευτικές προθέσεις για το κοινό(Νικονάνου Ν.(2010), σ.)

Στη σχεδίαση της μουσειοπαιδαγωγικής μου παρέμβασης που υποστηρίχθηκε με προσωπική συμμετοχή από τη σχολική ομάδα ορίστηκε ως σημείο αναφοράς η θεωρία του Vygotsky πιστεύοντας ότι υποστηρίζει με καθοριστικό τρόπο στην επίτευξη των στόχων της. Στόχος άλλωστε και της εν λόγω παρέμβασης, η ανακαλυπτική μάθηση η οποία υποδεικνύεται από το Vygotsky δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην επίδραση που ασκούν τα πολιτισμικά και κοινωνικά περιβάλλοντα στη μάθηση. Το μουσείο, οι εκπαιδευτικοί και η γλώσσα των πολυτροπικών κειμένων λειτούργησαν σαν εργαλεία μάθησης σε αντιστοιχία με την πολιτιστική παράδοση, τους ενήλικες και τη γλώσσα που παραθέτει ο Vygotsky, ως εργαλεία για την γνωστική ανάπτυξη.

Η μάθηση επιχειρήθηκε να επιτευχθεί μέσα από κυρίως ομαδοσυνεργατικά περιβάλλοντα, με τον εκπαιδευτικό στο ρόλο του διευκολυντή – συντονιστή της μάθησης και μέσα από την επίσκεψη στο μουσείο η οποία αν και εξωσχολική λειτούργησε σαν σχολική εμπειρία. Παράλληλα σημαντικό ρόλο στη σχεδίαση των φύλλων εργασίας, στο πλαίσιο δημιουργίας ζώνης επικείμενης ανάπτυξης, έπαιξε το γεγονός ότι δημιουργήθηκαν δραστηριότητες οι οποίες συγκριτικά με τη ηλικία και τις δυνατότητες των μαθητών πρόσφεραν την απαραίτητη υποστήριξη για τη μέγιστη μάθηση.

Στο σημείο αυτό είναι ωφέλιμο να επισημαίνουμε την επέκταση και τον εμπλουτισμό που μπορεί να δώσει η σύγχρονη μουσειοπαιδαγωγική στην εφαρμογή της θεωρίας Vygotsky η οποία διαφοροποιούμενη από τη παραδοσιακή μέθοδο προσέγγισης των

μουσείων που αρκείται στην ξενάγηση στο μουσειακό χώρο, προτείνει εναλλακτικές μεθόδους επικοινωνίας των ατόμων που βρίσκονται σε αυτό, με σκοπό την κατά το δυνατό καλύτερη αξιοποίηση του υλικού πολιτισμού.. Όπως άλλωστε επισημαίνει και η Ειρήνη Νάκου *Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση δεν αποσκοπεί, κυρίως ή αποκλειστικά, στη δόμηση συγκεκριμένου τύπου γνώσης σε σχέση με το περιεχόμενο συγκεκριμένων μουσείων ή συγκεκριμένων τομέων του υλικού πολιτισμού, αλλά στη διερεύνηση της σχέσης των υποκειμένων με τη γνώση*” στην καλλιέργεια ευρύτερης παιδείας, γνώσεων και δεξιοτήτων για πολύπλευρη προσέγγιση και αξιοποίηση των μουσείων και των πολιτισμικών χώρων, γενικότερα(Νάκου Ειρ. 2001, σ. 194).

Ο χώρος του μουσείου στη σύγχρονη εκπαιδευτική αλλά και ειδικότερα μουσειοπαιδαγωγική διαδικασία θεωρείται πλέον ένας παιδευτικός χώρος, - διαχωρίζοντας ριζικά τη θέση του από το σχολείο- στον οποίο πραγματοποιείται η μάθηση. Διαχωρίζει τη θέση του γιατί δεν απευθύνεται μόνο ή κυρίως στη διανοήση,καλλιεργώντας ένα αυστηρά περιχαρακωμένο πλέγμα γνώσεων και σχέσεων αλλά διαμορφώνει ένα διαφορετικό πλέγμα αίσθησης, θέασης, και βίωσης της πραγματικότητας, που επιτρέπει και προωθεί πολύπλευρες και πολυσύνθετες μορφές υλικών, σωματικών, αισθητικών, διανοητικών, κοινωνικών και πολιτισμικών σχέσεων, γνώσεων και συμπεριφορών(Νάκου Ειρ.2001,σ.195).

Τόσο η σύγχρονη μουσειοπαιδαγωγική θεωρία όσο και η παιδαγωγική διάσταση του μουσειακού χώρου αποτελούν το ιδανικό παιδαγωγικό περιβάλλον που μπορεί να πλαισιώσει την παιδαγωγική διαδικασία καθιστώντας τη μοναδική στη επίτευξη των στόχων του σχολικού αναλυτικού προγράμματος αλλά και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που σχεδιάζονται και υλοποιούνται σε κάθε μουσείο ή μνημειακό χώρο, ανταποκρινόμενες στις σύγχρονες και μελλοντικές κοινωνικές προσδοκίες ανάλογα με το πώς αυτές διαμορφώνονται σύμφωνα με τις τρέχουσες κάθε φορά κοινωνικές εξελίξεις.

Το μουσείο – οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη έχοντας χαρακτηριστεί ως μνημείο από το ελληνικό υπουργείο πολιτισμού επιλέχθηκε ως χώρος υλοποίησης τμήματος της έρευνας που είχα σχεδιάσει στο πλαίσιο της παραγωγής διδακτικού υλικού για το μάθημα της Ιστορίας κρίνοντας ότι μπορεί να ανταποκριθεί πλήρως στις απαιτήσεις της σύγχρονης μουσειοπαιδαγωγικής και γενικότερα της σύγχρονης παιδαγωγικής. Η ιδιαιτερότητα του, ως μουσείο – οικία Λογοτέχνη, κατέστησε την επιλογή του άκρως

ενδιαφέρουσα αλλά και εποικοδομητική αν κρίνουμε εκ των αποτελεσμάτων της προσέγγισης του. Το μουσείο – οικία του Λογοτέχνη Αλ. Παπαδιαμάντη στο πλαίσιο αυτής της εργασίας, θέλησα να το ορίσω ως τόπο συνάντησης της Λογοτεχνίας με την Ιστορία, του σχολείου με το μουσείο, της παιδαγωγικής με τη μουσειοπαιδαγωγική, της κριτικής σκέψης με όλα τα είδη εγγραμματισμού, του χθές με το σήμερα, των παιδιών με την ποιοτική σκέψη, των παιδιών με την αληθινή μάθηση,..... με την αληθινή ζωή.

5.2 Μουσειοπαιδαγωγική και Διδακτική Ιστορίας

Η μουσειοπαιδαγωγική αυτή προσέγγιση έγινε λαμβάνοντας κυρίως υπόψη το γενικό σκοπό αλλά και τους γενικούς και ειδικούς στόχους που θέτει το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Ιστορίας όπως ορίζεται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο του Ελληνικού Υπουργείου Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. Σύμφωνα με τη Νικονάνου Ν. η στενή αντιγραφή μεθόδων διδασκαλίας του σχολείου και οι γνωστικοί στόχοι σε άμεση σχέση με τις επιστήμες μουσειακών συλλογών ανήκουν στις θεωρητικές κατευθύνσεις της μουσειοπαιδαγωγικής. Σε αυτές ανήκει παράλληλα η επιρροή από την Παιδαγωγική. Το γεγονός ότι το μουσείο ορίζεται ως συμπλήρωμα μάθησης και ότι περιορίζεται η θεωρητική – ερευνητική αναζήτηση του μουσείου ως ιδιαίτερου, ανεπίσημου χώρου μάθησης αναφέρονται από τη Νικονάνου Ν. στις θεωρητικές κατευθύνσεις της μουσειοπαιδαγωγικής.

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Ιστορίας γενικός σκοπός διδασκαλίας της Ιστορίας είναι α) η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης μέσα από την καλλιέργεια ικανοτήτων για την κατανόηση των ιστορικών γεγονότων, την εξέταση των αιτιών και των αποτελεσμάτων, β) την καλλιέργεια της ιστορικής συνείδησης μέσα από την προσπάθεια κατανόησης της συμπεριφοράς των ανθρώπων σε συγκεκριμένες καταστάσεις και γ) η διαμόρφωση αξιών και στάσεων που οδηγούν στην εκδήλωση υπεύθυνης συμπεριφοράς των μαθητών στο μέλλον. Έτσι βοηθούνται οι μαθητές να αποκτήσουν όχι μόνο την επίγνωση ότι ο σύγχρονος κόσμος αποτελεί συνέχεια του παρελθόντος, αλλά και την αντίληψη ότι ο σύγχρονος ιστορικός ορίζοντας συνδέεται άμεσα με τη ζωή του. (ΑΠΠΣ)

Στους γενικούς στόχους,όσον αφορά στην ενότητα που έχει επιλεγεί για τη παρούσα εκπαιδευτική παρέμβαση, ανήκουν η απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και αξιώντου μαθήματος της Ιστορίας μέσα από την ανάπτυξη δραστηριοτήτων.Ως ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης ορίζονται ο χώρος – χρόνος, η μεταβολή, η σύγκρουση, η αυτονομία, και η ανεξαρτησία.(ΑΠΠΣ).Ο γενικός σκοπός και οι στόχοι της Ιστορίας, γενικοί και ειδικοί, στην παρούσα εκπαιδευτική παρέμβαση επιχειρείται να τεθούν σε πλοκή με τις αρχές της σύγχρονης μουσειοπαιδαγωγικής και των σύγχρονων παιδαγωγικών θεωριών μάθησης.

6. Τεχνολογία της πληροφορίας και πολυγραμματισμοί στην διδακτική της Ιστορίας. Οπτικοακουστικό υλικό στη διδακτική θεωρητικών γνωστικών αντικειμένων.

Στη σύγχρονη ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα είναι πλέον αντιληπτό αλλά και έμπρακτα εμφανές το γεγονός ότι το σχολείο δεν θα μπορεί να διατηρήσει επάξια το ρόλο του, αν δεν αφουγκραστεί τις απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας και δεν προσπαθήσει να τις ικανοποιήσει στο βαθμό που αυτό αφενός είναι εφικτό, αφετέρου δεν μειώνει το ρόλο του και δεν αλλοιώνει το χαρακτήρα του.

Το ελληνικό σχολείο ακολουθεί τις σύγχρονες εκπαιδευτικές διαδικασίες και επιλέγει να λειτουργεί σε σύγχρονα περιβάλλοντα μάθησης στο βαθμό που καθίσταται ικανό σε συνάρτηση πάντα με την οικονομική του κατάσταση αλλά και τη δυνατότητα εύκολης πρόσβασης σε χώρους προηγμένους τεχνολογικά και καινοτόμους.

Η πλειοψηφία των Ελλήνων εκπαιδευτικών αναζητούν την καινοτομία στη διδακτική πρακτική, την εφαρμόζουν, όταν κρίνουν ότι ο ρόλος της είναι επικουρικός στο έργο τους προς όφελος των μαθητών, αλλά και την επινοούν στο πλαίσιο μιας εσωτερικής αναζήτησης και διαρκούς προσπάθειας για έρευνα, καλλιέργεια και μόρφωση.

Στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία επιλέγουν τις παιδαγωγικές μεθόδους και τα τεχνολογικά μέσα, που θα συμβάλλουν, μέσα από την παράλληλη προστασία των μαθητών με τον μανδύα της σύγχρονης παιδοψυχολογίας, στην ενισχύση του εκπαιδευτικού αποτελέσματός τους τόσο προς όφελος των μαθητών όσο και της παιδαγωγικής επιστήμης.

Η παροχή οπτικοακουστικής παιδείας ενισχύεται καθημερινά στην εκπαιδευτική πράξη αφού τα αποτελέσματα της εφαρμογής της, ως επικουρικό εκπαιδευτικό μέσο, είναι ενθαρρυντικά και οι δυνατότητες των νέων τεχνολογιών και των πολυμέσων που χρησιμοποιούνται στην εφαρμογή της είναι θετικώς προοδευτικά μεταβαλλόμενες.

Η επαφή των μαθητών με το οπτικο- ακουστικό υλικό είναι άκρως ελκυστική και κατά συνέπεια η πρόσβασή τους στα μαθήματα του σχολείου μέσω αυτών ή παράλληλα με αυτά γίνεται πιο ενδιαφέρουσα αλλά και παράλληλα πιο αποτελεσματική.

Τα γνωστικά αντικείμενα των θετικών επιστημών δείχνουν να ευνοούν τη χρήση αυτών αλλά και την αποτελεσματικότητα τους στη διδασκαλία λόγω της συναφούς με αυτά «φύσης» τους σύμφωνα με σχετικές μελέτες που το αποδεικνύουν (*Dubeck, Moshier, & Bosh 1988*)(<http://karagian.Users.uth.gr>)

Στα γνωστικά αντικείμενα των θεωρητικών επιστημών το οπτικοακουστικό υλικό που μπορούν να παράσχουν οι εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο μιας σύγχρονης εκπαιδευτικής προσέγγισης μπορεί να ενισχύει τη διερευνητική μάθηση σε συνδυασμό με την κριτική επισκόπηση, υποστηρίζοντας πολλαπλές αναπαραστάσεις εννοιών και θεματικών εκπαιδευτικών αντικειμένων (π.χ οπτικοποιημένες διασκευές λογοτεχνικών κειμένων). Έτσι αποτελεί ένα δυνατό ερέθισμα που θα κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών – εκπαιδευομένων και θα το διατηρεί αμείωτο μέσα από τη διαρκή κινητοποίηση για περαιτέρω μελέτη ενός θέματος, αναζήτηση και αντιπαραβολή πηγών.

Παράλληλα σύμφωνα με τις έρευνες των *Singer and Singer's* (1981) οι μαθητές του Δημοτικού, που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία με παράλληλη χρήση οπτικοακουστικού – υλικού π.χ μέσω μιας ολιγόλεπτης παρακολούθησης αλλά και της συμμετοχής σε σχετικές συζητήσεις, βελτιώνουν την κριτική σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα τους. (<http://karagian.Users.uth.gr>) Ταυτόχρονα ενισχύουν τη συνεργατική μάθηση αφού ενθαρρύνεται η συμμετοχή σε διάλογο, που συνήθως ακολουθεί την προαναφερθείσα διαδικασία κατά τον οποίο εκφράζονται απόψεις σχετικά με τις διαφορές που τυχόν εντοπίζονται μεταξύ του γραπτού κειμένου και της κινηματογραφικής διασκευής, ή της τηλεοπτικής συζήτησης ενός ψηφιακού βίντεο ή ενός ιστορικού ντοκυμαντέρ που τυχόν παρακολούθησαν. Ο εντοπισμός αυτών των διαφορών και η έκφρασή τους σε διάλογο δίνει τη δυνατότητα για έκφραση προσωπικών απόψεων, καλλιέργεια στάσεων, ανάπτυξη συναισθημάτων, ανάπτυξη δεξιοτήτων, διατύπωση υποθέσεων, ανάδειξη εναλλακτικών ιδεών, εξαγωγή συμπερασμάτων αλλά και γενικεύσεων. Το αποτέλεσμα ενισχύει και προάγει τη μαθητική συνεργασία προς όφελος των μαθητών, ενεργοποιεί τα κίνητρα μάθησης και παράλληλα αναδεικνύει αλλά και εμπλουτίζει το γνωστικό αντικείμενο με την ενεργοποίηση των δυνατοτήτων σύνθεσης που μπορούν να αξιοποιήσουν στο στάδιο απόκτησης της μεταγνώσης.

Με τη χρήση πολυμέσων στην εκπαιδευτική διαδικασία οι μαθητές μπορούν να αποκτήσουν ευκολότερα νέες δεξιότητες τεχνικής φύσης αλλά κυρίως, ανάγνωσης, συγγραφής (writing) και σύνθεσης (composition) νέας μορφής κειμένων (πολυτροπικά), εφόδια τα οποία θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν ευκολότερα τις επιστημονικές αλλά και τις κοινωνικές προκλήσεις της εποχής τους.(www.ikaras@uth.gr)

Στην εκπαιδευτική παρέμβαση που πραγματοποιήσα χρησιμοποιήσα πολυμέσα από για την κάλυψη των αναγκών εκπόνησης της παρούσας εργασίας, κατά τη διεξαγωγή ενός pre – test, αλλά και εισαγωγής στο θέμα της διδακτικής ενότητας που ήταν σε εξέλιξη, παίρνοντας συχνά και τη μορφή της αφόρμησης. Στην εφαρμογή του αποτέλεσε τα πρώτα βήματα του σεναρίου διδασκαλίας με στόχο την οικοδόμηση της γνώσης, το οποίο υποστηρίχθηκε από τις ΤΠΕ και αξιοποίησα εκπαιδευτικά εργαλεία, όπως ερμηνευτικά εργαλεία αλλά και εργαλεία οικοδόμησης της γνώσης, όπως πολυμέσα, επεξεργαστές κειμένου και άλλες ψηφιακές τεχνολογίες.(Μικρόπουλος Τ.Α (2006), σ.)

Επιχειρώντας να δώσω μια πρώτη εικόνα, όσον αφορά την σύγκριση των αποτελεσμάτων από τη χρήση των πολυμέσων στη έρευνά μου, με όσα προανέφερα σε θεωρητικό επίπεδο θα σχολίαζα, ότι τα σύγχρονα πολυμέσα μπορούν να λειτουργήσουν επικουρικά σε όλους τους εμπλεκόμενους στη διεξαγωγή οποιουδήποτε σταδίου της διδασκαλίας προς όφελος όλων δημιουργώντας μια ευχάριστη προσέγγιση του γνωστικού αντικειμένου που κινητοποιεί ακόμη και το πιο αδιάφορο μαθητή. Ακολούθως, αποδεικνύεται, ότι με την ενεργή συμμετοχή του ενισχύει τον εαυτό του, τόσο σε γνωστικό όσο και σε επικοινωνιακό επίπεδο αλλά και εμβαθύνει στο γνωστικό αντικείμενο το οποίο πραγματεύεται. Παράλληλα μαθαίνει να αναζητά και να διαβάσει τη γνώση σε κείμενα πολυτροπικής σύνθεσης και παραγωγής και στη συνέχεια να την παράγει με παρόμοιο τρόπο και με χαρακτήρα αναθεωρημένο εμπλουτισμένο ή ακόμα και καινοτόμο. Για τους προαναφερθέντες λόγους και για άλλους ειδικότερους, που θα αναφερθούν στα συμπεράσματα που απορρέουν από αυτή τη παρέμβαση επέλεξα τη χρήση και σύγχρονων ψηφιακών εκπαιδευτικών εφαρμογών στην υλοποίηση της διδακτικής της παρέμβασης -πρότασης.

Β' ΜΕΡΟΣ

ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

7. Η μουσειοπαιδαγωγική προσέγγιση της Ιστορίας στο μουσείο – οικία Αλεξ. Παπαδιαμάντη.

7.1 Ο σκοπός και οι γενικοί στόχοι της προτεινόμενης έρευνας για το μάθημα τη Ιστορίας της Στ' Δημοτικού Ενότητα « Η Ελλάδα ως ανεξάρτητο κράτος»

Υποενότητες

- Από τη γενιά του '21 σε μια νέα γενιά πολιτικών
- Ένταση στα Βαλκάνια
- Εξελίξεις στον ελληνικό χώρο
- Οι Βαλκανικοί πόλεμοι
- Πνευματική άνθηση στο ελεύθερο ελληνικό κράτος.

Στη συγκεκριμένη έρευνα προτείνεται ένας εναλλακτικός τρόπος διδακτικής της ιστορίας μέσω του οποίου επιδιώκεται να αποδειχθεί ότι είναι δυνατή η διδασκαλία της ιστορίας μέσω των Μουσείων Λογοτεχνών. Στόχος της έρευνας είναι να αποδειχθεί δυνατή και αποτελεσματική η επίτευξη των στόχων του αναλυτικού προγράμματος για το μάθημα της Ιστορίας μοιράζοντας τη διδασκαλία στη σχολική τάξη και στο Μουσείο Λογοτέχνη. Επιχειρείται να αξιοποιηθεί ο χώρος του μουσείου και τα εκθέματα του ως μια «πηγή» πολυτροπικών κειμένων και επιδιώκεται με τη βοήθεια της μουσειοπαιδαγωγικής προσέγγισης να κατακτηθούν ευρύτεροι στόχοι της διδακτικής της Ιστορίας όπως η διαμόρφωση κριτικής ιστορικής σκέψης, η ανάπτυξη κριτικού γραμματισμού και η απόκτηση δημοκρατικής και ενεργής συνείδησης.

Η επιλογή αυτού του είδους μουσείου (Μουσεία Λογοτεχνών) έγινε με γνώμονα την παρατήρηση ότι τα μουσεία λογοτεχνών μπορούν ταυτόχρονα, τόσο μέσα από το περιεχόμενο των έργων των λογοτεχνών που εκπροσωπούν, όσο και μέσα από τα εκθέματά τους, τα οποία περισσότερο αφορούν στην καθημερινή ζωή τους, να παράσχουν πληροφορίες απόλυτα συνδεδεμένες (λόγω της αλληλεπίδρασής του με τον κοινωνικό τους περίγυρο) με την ιστορική περίοδο κατά την οποία έζησε ο λογοτέχνης, οι οποίες σε αναγωγή μπορούν να εμπλουτίσουν τις ιστορικές μας γνώσεις σε σχέση με την διάρκεια της περιόδου που μελετάμε.

Παράλληλα η ιδιαιτερότητα αυτής της προσέγγισης προϋποθέτει τον ορισμό των στόχων που άπτονται της μουσειοπαιδαγωγικής κατεύθυνσης, αφού ο χώρος που επιλέγεται για την πραγματοποίηση της διδασκαλίας είναι ένα Μουσείο - οικία Λογοτέχνη και όλες οι δράσεις προβλέπεται να γίνουν μέσα σε αυτό. Η άλλη ιδιαιτερότητα αυτής της προσέγγισης είναι η επιλογή ενός Μουσείου - οικίας Λογοτέχνη για την πραγματοποίησή της και όχι ένα Ιστορικό ή Αρχαιολογικό μουσείο που μπορεί πιο εύκολα λόγω του περιεχομένου του να συνδυαστεί με το μάθημα της ιστορίας. Η επιλογή αυτού του είδους μουσείου βασίστηκε στην πεποίθηση ότι τόσο τα αντικείμενα που εκτίθενται σε αυτό όσο και τα λογοτεχνικά έργα του συγκεκριμένου λογοτέχνη (Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης), βρίθουν ιστορικών στοιχείων – πληροφοριών, η συλλογή των οποίων μπορεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της ιστορίας ως γνωστικό αντικείμενο.

Η συλλογή αυτών των ιστορικών πληροφοριών αποδεικνύεται ενδιαφέρουσα, όταν δεν περιορίζεται στον απλό εντοπισμό ιστορικών χρονολογιών, γεγονότων ή προσώπων αλλά επεκτείνεται στην αναζήτηση «στιγμών» με κοινωνικοϊστορικό χαρακτήρα, γέννημα των περιστάσεων έτσι όπως αυτές διαμορφώνονται και μεταφέρονται στο λογοτεχνικό κείμενο και αποτυπώνουν τις σχέσεις μεταξύ κειμένου, συγγραφέα και κοινωνίας. Έτσι το λογοτεχνικό έργο/κείμενο ερευνάται ιστορικά λόγω του κοινωνικοϊστορικού χαρακτήρα του, αφού προσδιορίζεται από το περιβάλλον του και ερμηνεύεται και μέσα από αυτό.

Απόπειρα προσδιορισμού και ερμηνείας αυτού του περιβάλλοντος επιχειρείται και από το μουσείο μέσα από τα εκθέματά του. Ειδικότερα στην περίπτωση του Μουσείου – οικίας του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη επιχειρείται η προσομοίωση της καθημερινότητας του Αλεξ. Παπαδιαμάντη τόσο στο χώρο του σπιτιού του όσο και στον περιβάλλοντα χώρο και χρόνο (γειτονιά, νησί, Αθήνα, σε όλη τη διάρκεια της ζωής του). Η διάρκεια της ζωής του Αλ. Παπαδιαμάντη ορίζει για τους μαθητές το χρονολογικό πλαίσιο αναφοράς τους, και το μουσείο – σπίτι του Λογοτέχνη αποτελεί το χώρο μέσα στον οποίο επιχειρείται από τους μαθητές να δοθούν εναλλακτικές ιστορικές ερμηνείες για το παρελθόν σε σχέση με το ορισμένο χρονολογικό πλαίσιο, τη διάρκεια της ζωής του Αλ. Παπαδιαμάντη (Νάκου Ειρ 2006 ,σ.281). Η ζωή του όμως δεν θεωρείται αποκομμένη από τον ρου της ιστορίας, αφού διαδραματίζεται παράλληλα και μέσα σε αυτή και περιγράφεται άλλοτε άμεσα και άλλοτε έμμεσα στα

διάφορα έργα του κυρίως στα διηγήματά, αλλά και στα ιστορικά μυθιστορήματά του. Το λογοτεχνικό έργο του Αλεξ. Παπαδιαμάντη θα αποτελέσει το συνδυαστικό κρίκο της αναζήτησης της ιστορικής γνώσης στο μουσείο – σπίτι Παπαδιαμάντη, το οποίο τόσο ως χώρος όσο και ως περιεχόμενο αποτυπώνει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την εποχή, κατά την οποία έζησε ο Παπαδιαμάντης, άλλοτε μέσα σε αυτό και άλλοτε επιστρέφοντας σε αυτό μετά από πολύμηνη ή μακρόχρονη απουσία του, και η οποία αποτελεί μαρτυρία της τοπικής ιστορίας αλλά και αναπόσπαστο κομμάτι της Ελληνικής Ιστορίας.

Ο σκοπός της έρευνας που προτείνεται για τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας, όσον αφορά στην επίτευξη των στόχων στο γνωστικό αντικείμενο της ιστορίας αναλύεται ως εξής: α) τη διαμόρφωση κριτικής ιστορικής σκέψης μέσα από τα τρία πεδία της ιστορικής σκέψης δηλαδή τη γνώση και κατανόηση της Ιστορίας, τις ερμηνείες ιστορικών γεγονότων και τη χρήση ποικιλίας ιστορικών πηγών, β) τη διαμόρφωση κριτικής ιστορικής συνείδησης με στόχο τη συγκρότηση ταυτότητας τόσο εθνικής όσο και συλλογικής γ) τη διαμόρφωση δημοκρατικής και ενεργού πολιτικής συνείδησης.δ) την ανάπτυξη οπτικού, κριτικού και ιστορικού εγγραμματισμού.

Οι γενικοί στόχοι της έρευνας που προτείνεται για τη διδασκαλία της επιλεγμένης ενότητας του σχολικού εγχειριδίου Ιστορίας της Στ΄ Δημοτικού αφορούν και στα τρία επίπεδα ιστορικής σκέψης. Στο επίπεδο που αφορά στη γνώση και κατανόηση της Ιστορίας, γενικός στόχος είναι να κατανοηθεί και κατ' επέκταση να αποτελέσει γνώση α) η αλλαγή και η συνέχεια, β) οι αιτίες και οι συνέπειες και γ) η γνώση και κατανόηση των βασικών χαρακτηριστικών του παρελθόντος .

Στο επίπεδο που αφορά στην ερμηνεία των ιστορικών γεγονότων ο γενικός στόχος είναι να μπορεί να γίνει από τους μαθητές διάκριση ανάμεσα στο φανταστικό και πραγματικό, να μπορούν να εξεταστούν οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους παρουσιάζεται το παρελθόν και να μπορούν διερευνηθούν οι διαφορές ανάμεσα σε διαφορετικές ερμηνείες (διάκριση λογοτεχνικής αναφοράς και πραγματικότητας, εισαγωγή μελέτης διαφορετικών αφηγήσεων του ίδιου ιστορικού γεγονότος με τη χρήση ποικίλων ιστορικών πηγών).

Στο επίπεδο που αφορά στη αξιοποίηση ιστορικών πηγών γενικός στόχος της προτεινόμενης έρευνας είναι η εργασία των μαθητών πάνω σε δεξιότητες έρευνας (π.χ

παρατήρηση, προσεκτική ακρόαση, επικοινωνία, διατύπωση υποθέσεων, πρόταση κατάλληλων υποθέσεων, ερμηνεία δεδομένων που έχουν συλλέξει, χρήση βιβλίων και ποικίλων ιστορικών πηγών) και η καλλιέργεια μαθησιακών δεξιοτήτων (π.χ διατύπωση ερωτήσεων υποθέσεων, διατύπωση- έκφραση αυτών που κατανοούν με όσο το δυνατόν περισσότερους τρόπους π.χ γράψιμο, προφορική περιγραφή, χρήση υπολογιστή, μουσική, θεατρική πράξη).

7.2 Σχέδιο μαθήματος ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας

7.2 α .Οργάνωση ομάδων και χώρου - Οργάνωση ομάδων στο χώρο

Το πρώτο μέρος της έρευνας το οποίο κατέλαβε δύο διδακτικές ώρες πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα ηλεκτρονικών υπολογιστών του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Σκιάθου με τους είκοσι (20) μαθητές της ΣΤ' Τάξης του. Το δεύτερο μέρος πραγματοποιήθηκε στον εξωτερικό αλλά και εσωτερικό χώρο του Μουσείου – οικία Αλ. Παπαδιαμάντη με τη συμμετοχή του συνόλου των μαθητών και το τρίτο μέρος πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα ηλεκτρονικών υπολογιστών του 1^{ου} Δημοτικού σχολείου στο οποίο επέστρεψε και συμμετείχε στην διεξαγωγή της έρευνας και πάλι το σύνολο των μαθητών.

Στη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα προκειμένου να εισάγω τους μαθητές στο θέμα της ενότητας προκαλώντας το ενδιαφέρον και τον ενθουσιασμό τους χρησιμοποίησα ηχοσύστημα για να ακουστεί μουσικό κομμάτι Έλληνα μουσικοσυνθέτη, η αποκάλυψη του ονόματος του οποίου έγινε στο τέλος της εκπαιδευτικής παρέμβασης, επειδή έτσι εξυπηρετούνταν εποικοδομητικότερα οι στόχοι της εκπαιδευτικής παρέμβασης. Στη συνέχεια ζήτησα από τους μαθητές να αναγνωρίσουν το είδος της μουσικής στο οποίο ανήκει και να προβληματιστούν πάνω στο τρόπο με τον οποίο κατά τη γνώμη τους το μουσικό αυτό κομμάτι συνδέεται με το αντικείμενο της ενότητας της Ιστορίας που επρόκειτο να μελετηθεί. Οι δραστηριότητες των δυο πρώτων ωρών της έρευνας πραγματοποιήθηκαν στην αίθουσα υπολογιστών του δημοτικού σχολείου όπου οι μαθητές είχαν την δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν ατομικά αλλά και ομαδικά τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Προκειμένου να αποφύγω τη δημιουργία ομοιογενών ζωνών με διακριτική παρέμβαση άλλαξα τη θέση ορισμένων μαθητών. Ακολούθησαν οδηγίες σχετικά με τη δημιουργία ομάδων

καθώς και για την ομαδική και ατομική εργασία των μαθητών σε πλαίσιο συνεργασίας όπως επίσης και για τον τρόπο αξιολόγησής τους.

Τεχνική υποστήριξη: Οι μαθητές χρησιμοποίησαν στο πρώτο αλλά και τελευταίο δίωρο της έρευνας τόσο σε ατομικό όσο και ομαδικό επίπεδο τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και συγκεκριμένα το Διαδίκτυο, το Gooleearth, το Word, το Videoκαι το VideoClip.

7.2 β Γνωστοποίηση διαδικασιών συνεργασίας

Οι μαθητές προσέγγισαν την ενότητα «Η Ελλάδα ως ανεξάρτητο κράτος» ερευνώντας το θέμα με τη χρήση των ΤΠΕ αλλά κυρίως του Μουσείου - οικίας Αλέξ. Παπαδιαμάντη. Έδωσα παραδείγματα με κοινή διδασκαλία και τους γνωστοποίησα ότι θα εργαστούν ομαδικά επιδιώκοντας να αναπτυχθεί θετική αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, ομαδικά - ατομικά για να δημιουργηθεί αλληλεπίδραση πρόσωπο με πρόσωπο και ατομικά για να αναπτυχθεί η ατομική ευθύνη. Οι μαθητές εργάστηκαν ατομικά για να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο pre – testκαι Post – testπου τους έδωσα στην αρχή του πρώτου και τελευταίου δίωρου αντίστοιχα. Για την επεξεργασία των φύλλων εργασίας που τους δόθηκαν εργάστηκαν σε ομάδες.Την κάθε ομάδα αντιπροσώπευε ο ακαδημαϊκός αναγνώστης ο οποίος κατέγραφε και ανακοίνωνε στο σύνολο της τάξης τα αποτελέσματα της ομαδικής δουλειάς. Μετά το τέλος του τελευταίου δίωρου δόθηκε στον κάθε μαθητή χωριστά εργασία για το σπίτι προς ανάπτυξη μεταγνώσης.

7.2 γ Καθορισμός αναμενόμενων μορφών κοινωνικής συμπεριφοράς

Έδωσα στους μαθητές τη δυνατότητα να γνωρίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους στο πλαίσιο της ομάδας, ότι δηλαδή μπορούν να συζητούν τη διαδικασία για τηνεπίτευξη του στόχου τους και τη διατήρηση των σχέσεων ομαδικής εργασίας στην ομάδα, να υποβάλλουν αμοιβαίες ερωτήσεις και ενστάσεις αλλά και να παρέχουν επεξηγήσεις, αλληλοβοήθεια και αλληλοενίσχυση μέσα σε αυτή. Παράλληλα οι μαθητές έλαβαν οδηγίες σχετικά με την προώθηση της συνεργασίας και ενθαρρύνθηκαν να χρησιμοποιούν λεξιλόγιο ομαδικού πνεύματος προκειμένου να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες για ποιοτική συνεργασία. Επίσης δέχθηκαν οδηγίες σχετικά με τη συμπεριφορά τους στο μουσείο που επρόκειτο να επισκεφθούν. Ο σεβασμός στο χώρο και τα αντικείμενά του, η προσεκτική περιήγησή τους στο εσωτερικό του αλλά και η τήρηση ησυχίας στον εξωτερικό του χώρο κατά τη

διάρκεια των δραστηριοτήτων τους -προκειμένου να μην παρεμποδιστεί τόσο η λειτουργία του μουσείου όσο και η επαγγελματική δραστηριότητα που αναπτύσσεται στο χώρο έξω από το μουσείο- ήταν μερικές από τις οδηγίες που δόθηκαν επιπρόσθετα.

7.3 Σχεδιασμός για την επεξεργασία του έργου, παρουσίαση ή συλλογή δεδομένων

Στο συγκεκριμένο μάθημα η επέλυσσαοποιίες που τυχόν υπήρχαν, έδωσα τον ορισμό σε άγνωστες λέξεις που συνάντησαν τόσο στις γραπτές πηγές του σχολικού εγχειριδίου όσο και των αποσπασμάτων των λογοτεχνικών κειμένων του Αλεξ. Παπαδιαμάντη. Επειδή η γλώσσα του είναι ιδιαίτερη εξήγησα στους μαθητές, ότι είναι προτιμότερο, η προφορική απόδοση του κειμένου στην Νέα Ελληνική να γίνεται αξιοποιώντας τα συμφραζόμενα αλλά και την οπτική επαφή με το χώρο του μουσείου στον οποίο επρόκειτο να δραστηριοποιηθούν. Στην συνέχεια εξήγησα ότι η κάθε ομάδα θα δραστηριοποιηθεί πάνω στο θέμα που θα της ανατεθεί.

Συγκεκριμένα ορίστηκε ότι οι ομάδες κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων ωρών της έρευνας κατά την παραμονή τους στην αίθουσα υπολογιστών εργάστηκαν μεν ατομικά αλλά πάνω σε κοινά θέματα όπως αναπτύσσονται στα φύλλα εργασίας 1,2. Οι ερωτήσεις είχαν διαγνωστικό χαρακτήρα και λειτούργησαν σαν (pre – test) προκειμένου η εκπαιδευτικός να αξιολογήσει τις υπάρχουσες γνώσεις που προέρχονταν από τη μελέτη μόνο του σχολικού εγχειριδίου πριν τη χρήση των ΤΠΕ και των δραστηριοτήτων στο Μουσείο Λογοτέχνη.

Οι δραστηριότητες του δεύτερου δώρου πραγματοποιήθηκαν τόσο στον εξωτερικό όσο και στον εσωτερικό χώρο του μουσείου αφού προηγουμένως χωρίστηκαν οι ομάδες με ανομοιογένεια μόλις η σχολική τάξη έφτασε έξω από Μουσείο.

Ειδικότερα ζήτησα από τους μαθητές να πάρουν από τα χέρια μου χρωματιστά κομμάτια χαρτονιού, τα οποία είχαν κοπεί και ισομοιραστεί σύμφωνα με τα χρώματα σε τόσα κομμάτια όσα και οι μαθητές, οι οποίοι ανάλογα με το χρώμα το οποίο είχαν διαλέξει μοιράστηκαν αυτόματα σε ομάδες. Τα κομμάτια του χαρτονιού έφεραν επάνω ζωγραφισμένο ένα κλειδί απλής παραδοσιακής κατοικίας που έφερε γραμμένο το όνομα κάποιου ήρωα που αναφέρεται στα Σκιαθίτικα διηγήματα του

Παπαδιαμάντη. Με αυτό το κλειδί κλήθηκαν μεταφορικά να ανοίξουν την πόρτα του σπιτιού του Αλεξ. Παπαδιαμάντη ως παλιοί καρδιακοί του φίλοι.

Στην συνέχεια ενημερώθηκαν από εμένα ότι πριν από λίγο, δυνατός αέρας άνοιξε το παράθυρο από το δωμάτιο, όπου συνήθιζε να γράφει ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης και σκόρπισε τις σημειώσεις του στο σπίτι. Μπαίνοντας στο σπίτι οι μαθητές βρήκαν σε κάθε δωμάτιο του μουσείου τα φύλλα εργασίας τα οποία στο μεταξύ είχα αφήσει. Το κάθε φύλλο εργασίας έφερε διαφορετικό χρώμα και οι μαθητές ανάλογα με το χρώμα της ομάδας στην οποία ανήκαν μετά την επιλογή των «χρωματιστών κλειδιών» κατευθύνθηκαν στο χρώμα των φύλλων εργασίας που αντιστοιχούσε στο χρώμα του κλειδιού τους. Έτσι παράλληλα βρέθηκαν στο δωμάτιο στο οποίο θα δραστηριοποιούνταν και στο οποίο απευθύνονταν οι δραστηριότητες του φύλλου εργασίας. Με αυτό τον τρόπο προέκυψε η πράσινη, η κόκκινη, η πορτοκαλί, η μπλε και η μωβ ομάδα.

Η πράσινη ομάδα (Φύλλα εργασίας 3,4) κάθισε στη σκάλα του σπιτιού του Παπαδιαμάντη και μελέτησε αποσπάσματα από τα Σκιαθίτικα διηγήματα του Αλεξ. Παπαδιαμάντη το θέμα των οποίων σχετιζόνταν με τον περιβάλλοντα χώρο του σπιτιού του. Στη συνέχεια επισκέφθηκε την κουζίνα, το δωμάτιο στο οποίο η αδερφή του Παπαδιαμάντη περνούσε πολλές ώρες, όπου ανακάλυψαν και μελέτησαν αποσπάσματα από τα Σκιαθίτικα διηγήματα του Παπαδιαμάντη που αναφέρονταν σε αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν στην κουζίνα οι συντοπίτισές του.

Η **πορτοκαλί ομάδα** (Φύλλο εργασίας 5,6) εργάστηκε στο δωμάτιο όπου κοιμόταν συνήθως ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης και προσπάθησαν να ανακαλύψουν τη χρήση του μέσα από περιγραφή του, που διάβασαν σε αποσπάσμα των διηγημάτων του.

Η **μπλε ομάδα** (Φύλλα εργασίας 7) κατευθύνθηκε στη σάλα, στο καλό δωμάτιο, όπου ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης υποδέχονταν όσους επισκέπτονταν την οικογένειά του, και κλήθηκε να απαντήσει σε ερωτήσεις που αφορούσαν στα αντικειμενά του που υπήρχαν σε αυτό και σχετιζόνταν με τη ζωή του.

Η **μωβ ομάδα** (φύλλο εργασίας 8) επισκέφθηκε το χειμωνιάτικο δωμάτιο όπου ο Αλ. Παπαδιαμάντης συνήθως έτρωγε στο χαμηλό σοφρά που βρισκόταν εκεί και απολάμβανε τη ζεστασιά από το τζάκι τις κρύες νύχτες του χειμώνα. Εκεί άφησε και την τελευταία του πνοή.

Αφού ολοκλήρωσαν αυτά τα φύλλα εργασίας όλες οι ομάδες κατέβηκαν στο ισόγειο του σπιτιού όπου λειτουργούσε σαν αποθηκευτικός χώρος. Εκεί χωρισμένοι στις ίδιες ομάδες αλλά έχοντας στα χέρια τους όλοι ένα ίδιο φύλλο εργασίας (Φύλλο εργασίας 9) απάντησαν στις ερωτήσεις του. Οι απαντήσεις αφού συζητήθηκαν μεταξύ τους ανακοινώθηκαν από τον ακαδημαϊκό αναγνώστη της κάθε ομάδας, ο οποίος συμμετείχε σε μια νέα συζήτηση που προέκυψε πάνω στα θέματα που θίγονταν προς συζήτηση στο φύλλο εργασίας. Στη συζήτηση αυτή συμμετείχαν και οι υπόλοιποι μαθητές όταν είχαν κάτι να προσθέσουν με εμένα στο ρόλο του συντονιστή.

7.3α Μαθησιακές και συνεργατικές δραστηριότητες των μελών της ομάδας

Μετά από σύντομη συζήτηση με τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό της τάξης, προέβην με διακριτικότητα σε μικρές αλλαγές στη σύσταση των ομάδων προκειμένου να υπάρχει μεν ανομοιογένεια αλλά ταυτόχρονα και η κάθε ομάδα να διαθέτει ένα μαθητή στο ρόλο του ακαδημαϊκού συνεργάτη (μαθητής με υψηλές ικανότητες) παράλληλα με τους αναγνώστες (μαθητές με όχι τόσο υψηλές ικανότητες). Οι ακαδημαϊκοί αναγνώστες ανέλαβαν κυρίως την ευθύνη για τη συλλογή των χρήσιμων πληροφοριών που προέκυπταν από την έρευνα τη δική τους και των συμμαθητών τους και την καταγραφή τους στα φύλλα εργασίας ενώ πριν είχαν προβεί σε συμβουλές προς τα μέλη της ομάδας τους όσον αφορά στη χρήση διαλόγου, δράσης, στην αναζήτηση πληροφοριών αλλά και στη μεταξύ τους επικοινωνία σε ομάδες. Παράλληλα ανέλαβαν την ενθάρρυνση της ομάδας τόσο σε ψυχολογικό επίπεδο όσο και στην προσφορά ιδεών.

7.3.β Οργανωτικές και διδακτικές δραστηριότητες εκπαιδευτικού

Έχοντας το ρόλο του γενικού συντονιστή των ομάδων τις επόψεις και τις προσανατολίξα -όταν χρειαζόταν - στα σωστά σημεία αναζήτησης της γνώσης, χωρίς να τους αντικαθιστώ, ενθαρρύνοντας τους να χρησιμοποιούν μορφές συμπεριφοράς ομαδικού πνεύματος, ενώ παράλληλα βοηθούσα στην εξεύρεση λύσεων σε προβλήματα τόσο γνωστικά όσο και διαδικαστικά που τυχόν προέκυπταν. Ακόμη υπενθύμιζα το χρόνο που απαιτούνταν και το χρόνο που απέμενε για την ολοκλήρωση των εργασιών τόσο των υποομάδων όσο και των ομάδων χωρίς να συμβάλλω στη δημιουργία αγχωτικού κλίματος, όπως επίσης να παρέμβω έγκαιρα στη περίπτωση που κάποια ομάδα αδυνατούσε να ολοκληρώσει την εργασία της και κινδύνευε να τη ματαιώσει. Τότε προσέφερα έγκαιρα και αποτελεσματικά τη βοήθειά

μου κατευθύνοντας την ομάδα σε αποτελεσματικούς τρόπους συνεργασίας και αξιοποίησης τόσο των γνωστικών δεξιοτήτων(του κάθε μαθητή χωριστά) όσο και του προσφερόμενου πληροφοριακού υλικού.

8. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

8.11^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν

- να μάθουν οι μαθητές να εντάσσουν αυτοβιογραφικά γεγονότα στο ιστορικό γίνεσθαι
- να ασκηθούν στην κριτική αποκωδικοποίηση μιας πρωτογενούς πηγής και
- να αναπτύξουν ικανότητα διαθεματικής προσέγγισης των πηγών.

Ειδικοί στόχοι: Αναφορικά με τους ειδικούς στόχους οι μαθητές καλούνταν

- να συνδέσουν το σχολικό εγχειρίδιο με το στόχο της έρευνας,
- να κατανοήσουν το κείμενο,
- να κατανοήσουν ότι η αυτοβιογραφία είναι μια ακόμη πηγή αναζήτησης ιστορικής γνώσης,
- αφού αναγνωρίσουν τις ουσιώδεις χρονολογίες του κειμένου να συμπληρώσουν γραπτά το χρονολογικό πίνακα και να κατανοήσουν τη δυνατότητα άντλησης και καταγραφής των χρονολογιών ως μέρος της ερευνητικής διαδικασίας.
- να αναπτύξουν ικανότητες στη διαθεματική προσέγγιση πηγών,
- να ασκηθούν σε επιστημονικό τρόπο διαχείρισης του ανακαλυφθέντος γνωστικού υλικού,
- να εντάξουν τους σταθμούς της ζωής του Αλ. Παπαδιαμάντη στο ιστορικό γίνεσθαι, η) να εδραιώσουν την ιστορική γνώση.

Διδακτική προσέγγιση: διερευνητική, ανακαλυπτική, μαθητοκεντρική

Μέσα διδασκαλίας: Τα μέσα διδασκαλίας που χρησιμοποιήθηκαν ήταν

α) Το σχολικό εγχειρίδιο Ιστορίας της Στ' Δημοτικού

β) Ηχοσύστημα.

Σύντομη περιγραφή διδακτικής παρέμβασης:Επιχειρώντας μια σύντομη περιγραφή της πρώτης από τις δύο διδακτικές ώρες που αποτέλεσαν κομμάτι της εξάωρης έρευνας, πριν την επίσκεψη στο Μουσείο, αναφέρω ότι πραγματοποιήθηκε

στην αίθουσα ηλεκτρονικών υπολογιστών. Τα παιδιά (είκοσι στο σύνολο) δούλεψαν σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων πάνω στο 1^ο φύλλο εργασίας που τους μοίρασα. Ο ρόλος μου ήταν βοηθητικός κυρίως στην αποσαφήνιση εννοιών και λέξεων που δυσκόλεψαν στην κατανόηση της γλώσσας που χρησιμοποιεί ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης στην αυτοβιογραφία του αλλά και στη υπόδειξη του τρόπου τον οποίο θα ακολουθούσαν προκειμένου να απαντήσουν στις ερωτήσεις του Φύλλου εργασίας. Η διδασκαλία κατέληξε με το προσδωκόμενο αποτέλεσμα βρίσκοντας τους μαθητές να έχουν πετύχει τους προκαθορισμένους στόχους. Τα φύλλα εργασίας απαντήθηκαν από όλους τους μαθητές οι οποίοι έκαναν μια ενδιαφέρουσα διαδρομή στην προεπιλεγμένη παρελθούσα ιστορική περίοδο (1851 – 1911) μέσα από τη ζωή του Αλεξ. Παπαδιαμάντη, όπως ο ίδιος την περιγράφει στην αυτοβιογραφία του. Επίσης ήρθαν σε επαφή με νέες (για του μαθητές) μεθόδους ιστορικής έρευνας, όπως η χρονολογική αντιστοίχιση χρονολογιών, που ταυτόχρονα σχεδόν σημάδεψαν τη ζωή μιας μεγάλης προσωπικότητας (εν προκειμένω τον λογοτέχνη Αλεξ. Παπαδιαμάντη) όσο και την Ιστορία (εν προκειμένω την Ελληνική).

Δομή μαθήματος: Μπαίνοντας στην αίθουσα υπολογιστών αφού καλωσόρισα του μαθητές, οι οποίοι βρισκόταν ήδη στις θέσεις του έχοντας ο καθένας μπροστά του ένα ηλεκτρονικό υπολογιστή, καθόρισα τις αναμενόμενες μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς και αφού έλυσα απορίες που προέκυψαν σχετικά με την πορεία της διδασκαλίας που ακολουθούσε, έδωσα οδηγίες πάνω στ τρόπο επεξεργασίας, παρουσίασης και συλλογής των νέων πληροφοριών (βλ.κεφ 7.2α, 7.2β, 7,2γ) Συγκεκριμένα αφού προηγήθηκε η γνωριμία μου με τους μαθητές μέσα σε ιδιαίτερα θερμό κλίμα απάντησα στην ερώτηση του συνόλου τους «Τι θα κάνουμε;» με ένα μουσικό κομμάτι που άφησα να παίζει στο ηχοσύστημα της αίθουσας. Στο τέλος του ακούσματός του τους ζήτησα να μου το περιγράψουν. Οι απαντήσεις περιείχαν τις λέξεις «μουσικό ταξίδι», «βιολί», «ηλεκτρικό βιολί», «μοντέρνο», «καλλιτέχνης», «ιστορία». Χρησιμοποιώντας αυτές τις λέξεις τους έκανα γνωστό ότι θα κάνουμε ένα ταξίδι στο παρελθόν ακολουθώντας τη ζωή ενός λογοτέχνη του Αλεξ. Παπαδιαμάντη, που επίσης σχετίζεται με την τέχνη όπως ο μουσικός που μόλις ακούστηκε. Στο ταξίδι αυτό ανέφερα ότι θα χρησιμοποιήσουμε παράλληλα παλιούς και σύγχρονους τρόπους και μέσα γνωριμίας με το παρελθόν παραπέμποντάς τους ταυτόχρονα στο ηλεκτρικό βιολί το οποίο αν και κλασικό μπορεί με τη δυναμική του ηλεκτρικού – σύγχρονου να αποδώσει με ένα διαφορετικό πιο σύγχρονο και άκρως ενδιαφέρον τρόπο τη μουσική.

Έτσι τόνισα ότι θα επιχειρηθεί να γνωρίσουν τη ζωή αλλά και τον τρόπο ζωής του Αλ. Παπαδιαμάντη μέσα από την εποχή και τα γεγονότα που τη σημάδεψαν και εκτείνονται παράλληλα με αυτή, όπως περιγράφονται στο σχολικό εγχειρίδιο Ιστορίας της Στ' Δημοτικού.

Στη συνέχεια τους ζήτησα να απαντήσουν στις ερωτήσεις του φύλλου εργασίας το οποίο μοίρασα ατομικά και ζήτησα να απαντηθεί από τον καθένα χωριστά. Πριν αρχίσουν να απαντούν άπαντησα σε απορίες που σκέφτηκα ότι θα προέκυπταν και σχετίζονταν με τη διαδικασία απάντησης στις ερωτήσεις του φύλλου εργασίας. Στα τελευταία δέκα λεπτά συζήτησαμε πάνω στις απαντήσεις που δόθηκαν αλλά και στις εντυπώσεις που αποκόμισαν. Οι μαθητές σχεδόν στο σύνολο τους χαρακτήρισαν «διαφορετικό» το φύλλο εργασίας από τις εργασίες στις οποίες είχαν συνηθίσει αλλά ενδιαφέρον. Στο τέλος της πρώτης ώρας απηύθυνα σε όλους μια προφορική ερώτηση στην οποία δεν απάντησε κανείς και ζήτησα να προσπαθήσουν να απαντήσουν μετά το τέλος της έρευνας. Η ερώτηση ήταν η εξής: «Γιατί ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης «εστάλη» το 1867 στο «Γυμνάσιον Χαλκίδος» και όχι στο Γυμνάσιο του Βόλου που ήταν πιο κοντά»;

8.2 2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν:

- να καλλιεργηθεί θετικό ψυχολογικό κλίμα και να προκληθεί το ενδιαφέρον των μαθητών
- να αποκτήσουν οι μαθητές επίγνωση της θέσης του αντικειμένου που εξετάζουν γεωγραφικά και ιστορικά
- να αποκτήσουν ικανότητα προσεκτικής και κριτικής παρατήρησης
- να αναπτύξουν ικανότητα ερμηνείας των δεδομένων που θα προκύψουν από τη συσχέτιση των στοιχείων που θα συλλέξουν από τον ηλεκτρονικό γεωγραφικό και τον σχολικό ιστορικό χάρτη
- να αναπτύξουν κριτική ικανότητα
- να καλλιεργήσουν δεξιότητες επεξεργασίας βοηθητικών μέσων αναζήτησης ιστορικής γνώσης
- να αναπτύξουν ικανότητα διαθεματικής προσέγγισης των πηγών
- να εξοικιωθούν με τη χρήση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση
- να κατανοήσουν τη σημαντικότητα της χρήσης των Τ.Π.Ε στη μαθησιακή διαδικασία να αποκτήσουν κριτικό εγγραμματισμό

Ειδικόί στόχοι: Αναφορικά με τους ειδικούς στόχους οι μαθητές καλούνταν

- να συνδέσουν τη χρήση της μηχανής ηλεκτρονικής γεωγραφικής αναζήτησης με το θέμα της έρευνας
- να συνειδητοποιήσουν τις μεταβολές που επιφέρουν στα σύνορα τα στρατιωτικά και πολιτικά γεγονότα
- να ασκηθούν στη συγκριτική ανάγνωση πολιτικών χαρτών
- να εμπλουτίσουν πληρέστερα το υπό εξέταση γνωστικό αντικείμενο,
- να προσδιορίσουν τη θέση του νησιού και του σπιτιού του Αλεξ. Παπαδιαμάντη γεωγραφικά και ιστορικά σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδος και
- να παρακολουθήσουν τη θέση τους στα υπο συνεχή αλλαγή και διαμόρφωση σύνορά της
- να αναπτύξουν ικανότητα ερμηνείας δεδομένων σε ηλεκτρονική μορφή και

- να καλλιεργήσουν δεξιότητες επεξεργασίας των ηλεκτρονικής φύσης δεδομένων ως βοηθητικά ερευνητικά μέσα
- να ενισχύσουν την προσπάθεια και την αυτοπεποίθησή τους μέσα από τη χρήση των Τ.Π.Ε και τα άμεσα και θετικά συναισθήματα που δημιουργούν στους χρήστες τους λόγω της πολυτροπικότητάς τους.

Διδακτική προσέγγιση:ομαδοσυνεργατική, διερευνητική, ανακαλυπτική, μαθητοκεντρική

Μέσα διδασκαλίας: Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτό το φύλλο εργασίας ήταν το διαδίκτυο και ειδικότερα

α) το διαδίκτυο (googleearth),

β) ένας σχολικός ιστορικός χάρτης.

Σύντομη περιγραφή διδακτικής παρέμβασης: Οι εργασίες του 2^{ου} φύλλου εργασίας πραγματοποιήθηκαν στην αίθουσα ηλεκτρονικών υπολογιστών όπου οι μαθητές βρίσκονταν ήδη έχοντας ολοκληρώσει τις εργασίες του 1^{ου} φύλλου εργασίας. Οι μαθητές συνέχισαν να απαντούν στις ερωτήσεις του 2^{ου} φύλλου εργασίας ατομικά. Ο ρόλος μου ήταν βοηθητικός ως προς την επίλυση μικρών δυσκολιών τεχνικής φύσης που πρόεκυψαν στη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Η λήξη της δεύτερης διδακτικής ώρας είχε επιτυχή έκβαση αφού οι μαθητές χειρίστηκαν με ευκολία τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τις δυνατότητες τους και απάντησαν με ευκολία, ενδιαφέρον και ενθουσιασμό στην πρώτη δραστηριότητα που αφορούσε τη χρήση του διαδικτύου. Στη 2^η δραστηριότητα πέρασαν με ευκολία και ενδιαφέρον στην ανάγνωση του ιστορικού χάρτη κι ασκήθηκαν επιτυχώς στον εντοπισμό των αλλαγών που σημειώνονται στα σύνορα μιας χώρας έπειτα από καθοριστικά στρατιωτικά και πολιτικά γεγονότα ενώ παράλληλα διαπίστωσαν ότι όλες αυτές οι αλλαγές πραγματοποιήθηκαν στη διάρκεια της ζωής του Αλεξ. Παπαδιαμάντη.

Δομή μαθήματος:

Το τμήμα της διδακτικής αυτής παρέμβασης αποτελεί τη δεύτερη ώρα από το πρώτο δίωρο που σύμφωνα με το χρονικό σχεδιάγραμμα της έρευνας θα πραγματοποιούνταν στη σχολική αίθουσα ηλεκτρονικών υπολογιστών σαν συνέχεια των δραστηριοτήτων του πρώτου φύλλου εργασίας και των στόχων του. Αρχικά τους ζήτησα να

προχωρήσουμε από κοινού και ταυτόχρονα στον εντοπισμό του νησιού της Σκιάθου μέσω του διαδικτύου (googleearth) όπου με τη χρήση των δυνατοτήτων εστίασης και απομάκρυνσης να προσπαθήσουν να αντιληφθούν τη θέση της στον ελλάδικό χώρο αλλά και σε σχέση με τις γειτονικές χώρες. Στη συνέχεια προχωρήσα στα ζητούμενα της δεύτερης δραστηριότητας που αφορούσε στην ανάγνωση του ιστορικού χάρτη και την παρατήρηση των αλλαγών που σημειώνονται στα σύνορά του ελληνικού κράτους στην περίοδο 1850 – 1911, η οποία απαντήθηκε προφορικά. Στα τελευταία δέκα λεπτά της ώρας προσπάθησα να επαναφέρω στη μνήμη των παιδιών κάποια σημαντικά ιστορικά γεγονότα που συντελούνταν σχεδόν παράλληλα με σημαντικές για τη ζωή του Αλεξ. Παπαδιαμάντη χρονολογίες όπως το 1864 (χρονολογία παραχώρησης των επτανήσων στην Ελλάδα από την Αγγλία και ψηφίσματος νέου Συντάγματος που περιόριζε τη δύναμη του βασιλιά και αναγνώριζε την ελευθερία του τύπου) και το 1863(χρονολογία αποφοίτηση του Αλεξ. Παπαδιαμάντη από Ελληνικόν Σχολείον) αλλά και το 1881(χρονολογία παραχώρησης της Θεσσαλίας και μεγάλου μέρους της Ηπείρου (περιοχή Άρτας) με την Ελλάδα και ταυτόχρονα χρονολογία κατά την οποία δημοσιεύθηκε «έν θρησκευτικό ποιημάτιον εις το περιοδικόν «Σωτήρα»» του Αλεξ.Παπαδιαμάντη. Ακολούθησε συζήτηση και για άλλες χρονολογίες μέχρι το τέλος της διδακτικής ώρας.

8.3 3^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν :

- να εμβαθύνουν οι μαθητές στα ιστορικά θέματα που αφορούν στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και εξετάζονται από το σχολικό εγχειρίδιο μελετώντας στοιχεία της καθημερινής ζωής
- να αναπτύξουν ικανότητα διαθεματικής προσέγγισης των πηγών (μουσείο και λογοτεχνικά κείμενα)
- να κατανοήσουν την εξέλιξη του πολιτισμού και της αλληλεπίδρασης που προκύπτει ανάμεσα στον άνθρωπο και τον πολιτισμό στο πέρασμα των χρόνων
- να κατανοήσουν την επίδραση του παρελθόντος στο παρόν και του παρόντος στο μέλλον
- να συμβάλλουν στην καλλιέργεια ομαδοσυνεργατικού κλίματος
- να αποκτήσουν λειτουργικό, κριτικό και ιστορικό εγγραμματισμό
- να αποκτήσουν αισθητική καλλιέργεια.
- να κατανοήσουν τη σημασία της επεξεργασίας ένα λογοτεχνικού κειμένου και της αξιοποίησής του ως ιστορική πηγή,
- να κατανοήσουν τη σημασία της αξιοποίησης του μουσείου Λογοτέχνη για τη ρεαλιστική οπτική, απτική, και γενικότερα σωματική και συναισθηματική επαφή στην αναζήτηση της ιστορικής πληροφορίας
- να ασκηθούν στην παραγωγή ιστορικού λόγου με τη χρήση των χρονικών επιρρημάτων («τότε» και «σήμερα») μέσα από τη σύγκριση του παλιού με το σύγχρονο.

Ειδικοί στόχοι: Αναφορικά με τους ειδικούς στόχους οι μαθητές καλούνταν

- να αναπτύξουν οι μαθητές ικανότητα να διατυπώνουν το δικό τους αυτόνομο λόγο σε σχέση με την πληροφορία που τους δίνει η ιστορική πηγή
- να μάθουν να δουλεύουν αρμονικά σε ομάδα
- να καταφέρουν να διαβάσουν το κείμενο το οποίο ήταν γραμμένο σε «παπαδιαμαντική» γλώσσα,
- να εντοπίσουν, αποκωδικοποιήσουν και να ερμηνεύσουν όλα τα σημεία που αναφέρονται σε μια σκιαθιτική γειτονιά.

- να ασκηθούν οι μαθητές στην αποκωδικοποίηση της ιστορικής πληροφορίας σε λογοτεχνικό κείμενο καθώς και στην καταγραφή και ερμηνεία της πληροφορίας. να ασκηθούν στη σύγκριση μέσα από την περιγραφή της σύγχρονης γειτονιάς στην οποία βρίσκονται και της παλιάς την περιγραφή της οποίας διάβαζαν στο λογοτεχνικό κείμενο.

Διδακτική προσέγγιση: μαθητοκεντρική, ομαδοσυνεργατική, διερευνητική, ανακαλυπτική

Σύντομη περιγραφή διδακτικής ενότητας: Οι δραστηριότητες του τρίτου φύλλου εργασίας πραγματοποιήθηκαν από ομάδα πέντε παιδιών στον περιβάλλοντα χώρο του μουσείου – οικία Παπαδιαμάντη. Εκεί μελετώντας αποσπάσματα από σκιαθίτικα διηγήματα που αναφέρονταν σε αυτό οι μαθητές απάντησαν ομαδικά στις ερωτήσεις των φύλλων εργασίας με έναν από αυτούς στο ρόλο του ακαδημαϊκού αναγνώστη κι έναν στο ρόλο του γραμματέα να φροντίζει για την καταγραφή τους σε ένα από τα φύλλα εργασίας που είχα μοιράσει σε όλους για να διευκολύνω την ανάγνωση των κειμένων και να καταστήσω αρχικά προσωπική και στη συνέχεια ομαδική την αναζήτηση της πληροφορίας στο κείμενο και στο χώρο. Ο ρόλος μου ήταν βοηθητικός κάθε φορά που προέκυπτε κάποια ερώτηση/απορία και συντονιστικός κυρίως στην υπενθύμιση των χρονικού πλαισίου και την διεξαγωγή του συνόλου των δραστηριοτήτων μέσα σε αυτό.

Δομή μαθήματος: Μετα την άφιξή μας στον εξωτερικό χώρο του Μουσείου- οικία Παπαδιαμάντη και αφού προχώρησα στη χωρισμό των ομάδων με τον τρόπο που αναφέρω σε προηγούμενη ενότητα (βλ. Σχεδιασμός για την επεξεργασία του έργου, παρουσίαση ή συλλογή δεδομένων σ. 64 - 65), μοίρασα σε κάθε ομάδα τα φύλλα εργασίας της . Στη συνέχεια όταν κάθε ομάδα ξεχωριστά πέρασε στο χώρο - δωμάτιο που ορίζονταν, για να πραγματοποιήσει τις δραστηριότητες του φύλλου εργασίας της, πέρασα από κάθε δωμάτιο για να λύσω τυχόν απορίες που θα προέκυπταν στην ομάδα που θα δραστηριοποιούνταν σε αυτό. Οι μαθητές σε κάθε ομάδα δραστηριοποιούνταν τόσο σε προσωπικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο σε όλους τους χώρους του Μουσείου. Το πέρασμά μου και από όλους τους χώρους του μουσείου ήταν συνεχές για την παρατήρηση της λειτουργίας των ομάδων αλλά και του κάθε μαθητή χωριστά, του κλίματος που διαμορφώνταν, το ενδιαφέρον, την αδιαφορία ή και τη δυσαρέσκεια που τυχόν εκδηλώνονταν, την ενθάρρυνση, όταν απαιτούνταν και

την εύρυθμη και ήσυχη λειτουργία τους προκειμένου να μην σταματήσει η παράλληλη λειτουργία του μουσείου ως χώρος ανοιχτός στο ευρύ κοινό που ήθελε να επισκεφθεί το σπίτι του Έλληνα Λογοτέχνη. Μετά το τέλος των εργασιών ζήτησα από τους μαθητές να μου δώσουν τα φύλλα εργασίας και να κατέβουν στο υπόγειο του σπιτιού του Αλεξ. Παπαδιαμάντη.

Τα φύλλα εργασίας 3 έως 8 των οποίων τις δραστηριότητες οι μαθητές πραγματοποιούν στο χώρο του μουσείου έχουν πολλούς κοινούς γενικούς και ειδικούς στόχους αλλά και αρκετούς διαφορετικούς, τους οποίους και θα αναφέρω στη συνέχεια. Λόγω όμως του κοινού χώρου στον οποίο πραγματοποιείται το σύνολο των δραστηριοτήτων και του καθορισμού από την αρχή και των ομάδων αλλά και του τρόπου με τον οποίο θα δραστηριοποιούνταν, η διδακτική προσέγγιση, τα μέσα διδασκαλίας, η διδακτική παρέμβαση αλλά και η δομή του μαθήματος παρουσιάζουν ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά με αυτά που περιγράφονται στο τρίτο φύλλο εργασίας και για αυτό το λόγο δεν θα τα επαναλάβω στην περιγραφή των φύλλων εργασίας 4,5,6,7 και 8. Θα προχωρήσω όμως στην περιγραφή των γενικών και ειδικών στόχων των φύλλων 4,5,6,7 και 8.

8.4 4^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν:

- να εμβαθύνουν οι μαθητές στα ιστορικά θέματα που αφορούν στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και εξετάζονται από το σχολικό εγχειρίδιο μελετώντας στοιχεία της καθημερινής ζωής.
- να αναπτύξουν οι μαθητές ικανότητα διαθεματικής προσέγγισης των πηγών (μουσείο και λογοτεχνικά κείμενα)
- να κατανοήσουν την εξέλιξη του πολιτισμού και της αλληλεπίδρασης που προκύπτει ανάμεσα στον άνθρωπο και τον πολιτισμό στο πέρασμα των χρόνων
- να κατανοήσουν οι μαθητές την επίδραση του παρελθόντος στο παρόν και του παρόντος στο μέλλον
- να αναπτύξουν οι μαθητές αισθητική εμπειρία και κριτική ικανότητα
- να καλλιεργήσουν πολιτιστική και ιστορική συνείδηση
- να καλλιεργήσουν ομαδοσυνεργατικό κλίμα.
- να αποκτήσουν οι μαθητές ιστορικό εγγραμματισμό
- να επεξεργάζονται οι μαθητές ένα λογοτεχνικό κείμενο και
- να αξιοποιούν ένα λογοτεχνικό κείμενο ως ιστορική πηγή
- να αξιοποιούν το χώρο των μουσείων λογοτεχνών για τη ρεαλιστική οπτική, απτική και γενικότερα σωματική και συναισθηματική επαφή στην αναζήτηση της ιστορικής πληροφορίας
- να ασκηθούν στην παραγωγή ιστορικού λόγου με τη χρήση των ιστορικών επιρρημάτων («τότε», «σήμερα») μέσα από τη σύγκριση του παλιού με το νέο.

Ειδικοί στόχοι: Αναφορικά με τους ειδικούς στόχους οι μαθητές καλούνταν

- να ασκηθούν οι μαθητές στην αναζήτηση και εντοπισμό της ιστορικής πληροφορίας σε λογοτεχνικό κείμενο καθώς και στην καταγραφή και ερμηνεία της.
- να εντοπίσουν οικιακά σκεύη στο διήγημα και στη συνέχεια στο μουσείο, να ερμηνεύσουν τη χρήση των ευρυμάτων τους και να δημιουργήσουν μια εικόνα

των εργασιών της καθημερινής νοικοκυράς στο σπίτι στην εποχή του Παπαδιαμάντη.

- να συνθέσουν και να περιγράψουν την καθημερινότητα της νοικοκυράς, να περιγράψουν την καθημερινότητα της σύγχρονης νοικοκυράς και να προχωρήσουν σε σύγκριση και ερμηνεία των διαφορών που ανακαλύπτονται.

Διδακτική προσέγγιση: Ομαδοσυνεργατική, διερευνητική, ανακαλυπτική , μαθητοκεντρική

8.5 5^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν:

- να εμβαθύνουν οι μαθητές στα ιστορικά θέματα που αφορούν στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και εξετάζονται από το σχολικό εγχειρίδιο μελετώντας στοιχεία της καθημερινής ζωής.
- να κατανοήσουν την ωφέλεια από την αξιοποίηση των μουσείων λογοτεχνών για τη ρεαλιστική οπτική, απτική, και γενικότερα σωματική και συναισθηματική επαφή τους στην αναζήτηση της ιστορικής πληροφορίας.
- να ασκηθούν στην επεξεργασία του λογοτεχνικού κειμένου και την αξιοποίησή του ως ιστορική πηγή,
- να ασκηθούν την ανάκληση της ιστορικής γνώσης και στη συσχέτισή της με την αναδύομενη από το κείμενο ιστορική πληροφορία
- να ασκηθούν στην παραγωγή ιστορικού λόγου με τη χρήση των ιστορικών επιρρημάτων («τότε» και «σήμερα») μέσα από τη σύγκριση του παλιού με το σύγχρονο.
- να καλλιεργήσουν ιστορική σκέψη
- να καλλιεργήσουν αισθητική εμπειρία
- να καλλιεργήσουν πολιτιστική και ιστορική συνείδηση
- να καλλιεργήσουν ομαδοσυνεργατικό κλίμα.
- να εξοικειωθούν οι μαθητές με το μουσείο – οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη ως κομμάτι της πολιτισμικής κληρονομιάς
- να αναπτύξουν ικανότητα διαθεματικής προσέγγισης των πηγών (μουσεία λογοτεχνών και λογοτεχνικά κείμενα
- να αναπτύξουν οι μαθητές κριτική ικανότητα
- να αποκτήσουν κριτικό και ιστορικό εγγραμματισμό.

Ειδικοί στόχοι: Αναφορικά με τους ειδικούς στόχους οι μαθητές καλούνταν

- Να ασκηθούν οι μαθητές στην αναζήτηση και εντοπισμό της ιστορικής πληροφορίας σε λογοτεχνικό κείμενο καθώς και στην καταγραφή και ερμηνεία της
- να ανακαλέσουν οι μαθητές στη μνήμη τους γεγονότα και χρονολογίες από την ύλη που διδάχθηκαν

- να διευρύνουν τις γνώσεις τους σχετικά με τον πολιτισμό (υλικό και λαϊκό) της εποχής
- να εντοπίσουν ιστορικά στοιχεία στα λογοτεχνικά έργα
- να αποκτήσουν οπτική, απτική επαφή με τα αντικείμενα που περιγράφονται από τον Αλεξ. Παπαδιαμάντη
- να μεταφερθούν νοητά στον τρόπο ζωής των γυναικών της εποχής του Αλεξ. Παπαδιαμάντη
- να διαπιστώσουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν αντιπαραβάλλοντας τον τρόπο ζωής των γυναικών της εποχής του Αλεξ. Παπαδιαμάντη στις συνήθειες των σύγχρονων γυναικών του νησιού τους.

Διδακτική προσέγγιση: Ομαδοσυνεργατική, διερευνητική, ανακαλυπτική, επικοινωνιακή.

8.6 6^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν:

- να εμβαθύνουν οι μαθητές στα ιστορικά θέματα που αφορούν στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και εξετάζονται από το σχολικό εγχειρίδιο μελετώντας στοιχεία της καθημερινής ζωής.
- να μάθουν οι μαθητές να αξιοποιούν το χώρο των μουσείων λογοτεχνών για τη ρεαλιστική οπτική, απτική, και γενικότερα σωματική και συναισθηματική επαφή στην αναζήτηση της ιστορικής πληροφορίας
- να ασκηθούν στην επεξεργασία του λογοτεχνικού κειμένου και την αξιοποίηση του ως ιστορική πηγή,
- να ασκηθούν στην ανάκληση της ιστορικής γνώσης και στη συσχέτισή της με την αναδύομενη από το κείμενο ιστορική πληροφορία
- να ασκηθούν στην παραγωγή ιστορικού λόγου με τη χρήση των ιστορικών επιρρημάτων («τότε» και «σήμερα») μέσα από τη σύγκριση του παλιού με το σύγχρονο
- να καλλιεργήσουν ιστορική σκέψη
- να καλλιεργήσουν αισθητική εμπειρία
- να καλλιεργήσουν πολιτιστική και ιστορική συνείδηση
- να καλλιεργήσουν ομαδοσυνεργατικό κλίμα.
- να εξοικειωθούν οι μαθητές με το μουσείο – οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη ως κομμάτι της πολιτισμικής κληρονομιάς και να αναπτύξουν ικανότητα διαθεματικής προσέγγισης των πηγών (μουσεία λογοτεχνών και λογοτεχνικά κείμενα
- να αναπτύξουν οι μαθητές κριτική ικανότητα και να αποκτήσουν κριτικό και ιστορικό εγγραμματισμό.

Ειδικοί στόχοι: Αναφορικά με τους ειδικούς στόχους οι μαθητές καλούνταν

- να ασκηθούν οι μαθητές στην αναζήτηση και εντοπισμό της ιστορικής πληροφορίας σε λογοτεχνικό κείμενο καθώς και στην καταγραφή και ερμηνεία της.
- να γνωρίσουν τα ήθη και έθιμα της τοπικής κοινωνίας στο παρελθόν και να κατανοήσουν τη διαχρονικότητα των συνθηθειών της τοπικής κοινωνίας.

- να ανακαλέσουν οι μαθητές στη μνήμη τους γεγονότα και χρονολογίες από την ύλη που διδάχθηκαν
- να διευρύνουν της γνώσεις τους σχετικά με τον πολιτισμό (υλικό και λαϊκό) της εποχής
- να εντοπίσουν ιστορικά στοιχεία στα λογοτεχνικά έργα
- να αποκτήσουν οπτική, απτική επαφή με τα αντικείμενα που περιγράφονται από τον Αλεξ. Παπαδιαμάντη
- να μεταφερθούν νοητά στον τρόπο ζωής των γυναικών της εποχής του Αλεξ. Παπαδιαμάντη
- να διαπιστώσουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν αντιπαραβάλλοντας τον τρόπο ζωής των γυναικών της εποχής του Αλεξ. Παπαδιαμάντη στις συνήθειες των σύγχρονων γυναικών του νησιού τους.

Διδακτική προσέγγιση: Ομαδοσυνεργατική, διερευνητική, ανακαλυπτική, μαθητοκεντρική

8.7 7^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν:

- να εμβυθύνουν οι μαθητές στα ιστορικά θέματα που αφορούν στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και εξετάζονται από το σχολικό εγχειρίδιο μελετώντας στοιχεία της καθημερινής ζωής
- να οικειωθούν οι μαθητές το περιεχόμενο ιστορικών όρων και εννοιών.
- να μάθουν οι μαθητές να αξιοποιούν το χώρο των μουσείων λογοτεχνών για τη ρεαλιστική οπτική, απτική, και γενικότερα σωματική και συναισθηματική επαφή στην αναζήτηση της ιστορικής πληροφορίας.
- να ασκηθούν οι μαθητές στον εντοπισμό της ιστορικής πληροφορίας καθώς και στην καταγραφή και ερμηνεία της
- να αναπτύξουν οι μαθητές την ικανότητα διατύπωσης υποθέσεων
- να καλλιεργήσουν οι μαθητές ιστορική σκέψη
- να καλλιεργήσουν αισθητική εμπειρία
- να καλλιεργήσουν πολιτιστική και ιστορική συνείδηση
- ομαδοσυνεργατικό κλίμα
- να μάθουν οι μαθητές να αξιοποιούν έργα τέχνης ως ιστορική πηγή
- να καλλιεργήσουν δεξιότητες επεξεργασίας βοηθητικών μέσων αναζήτησης της ιστορικής γνώσης (π.χ σκίτσα, φωτογραφίες, πίνακες ζωγραφικής)
- να αναπτύξουν ικανότητα κριτικής αποκωδικοποίησης πρωτογενούς πηγής π.χ σκίτσο φωτογραφία αλλά και δευτερογενούς πηγής (π.χ πίνακας ζωγραφικής)
- να εξοικειωθούν οι μαθητές με το μουσείο – οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη ως κομμάτι της πολιτισμικής κληρονομιάς
- να αναπτύξουν ικανότητα διαθεματικής προσέγγισης των πηγών (μουσεία λογοτεχνών και λογοτεχνικά κείμενα)
- να αναπτύξουν οι μαθητές κριτική ικανότητα και ιστορικό εγγραμματισμό.

Ειδικοί στόχοι: Αναφορικά με τους ειδικούς στόχους οι μαθητές καλούνταν

- να οικειωθούν οι μαθητές το περιεχόμενο της ιστορικής έννοιας «εκσυγχρονισμός» να προσεγγίσουν το παρελθόν μέσα από την οπτική γυναικών της υπαίθρου και της πόλης και γυναικών φτωχών και πλούσιων
- να ερευνήσουν οι μαθητές το χώρο,
- να ανακαλύψουν στοιχεία από την προσωπική ζωή και το επάγγελμα του Αλεξ. Παπαδιαμάντη και να τα ερευνήσουν,
- να αναγνώσουν οπτικό υλικό,
- να διαπιστώσουν διαφορές στοιχείων υλικού πολιτισμού ανάμεσα στο «τότε» και στο «σήμερα»,
- να ερμηνεύσουν τις διαφορές που παρατήρησαν στον τρόπο ζωής.

Διδακτική προσέγγιση: Ομαδοσυνεργατική, διερευνητική, ανακαλυπτική, μαθητοκεντρική

8.8 8^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν :

- να εμβαθύνουν οι μαθητές στα ιστορικά θέματα που αφορούν στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και εξετάζονται από το σχολικό εγχειρίδιο μελετώντας στοιχεία της καθημερινής ζωής.
- να μάθουν οι μαθητές να αξιοποιούν το χώρο των μουσείων λογοτεχνών για τη ρεαλιστική οπτική, απτική, και γενικότερα σωματική και συναισθηματική επαφή στην αναζήτηση της ιστορικής πληροφορίας
- να ασκηθούν στην επεξεργασία του λογοτεχνικού κειμένου και την αξιοποίηση του ως ιστορική πηγή
- να ασκηθούν στην παραγωγή ιστορικού λόγου με τη χρήση των ιστορικών επιρρημάτων («τότε» και «σήμερα») μέσα από τη σύγκριση του παλιού με το σύγχρονο
- να καλλιεργήσουν οι μαθητές την ιστορική σκέψη
- να καλλιεργήσουν την αισθητική εμπειρία
- να καλλιεργήσουν πολιτιστική και την ιστορική συνείδηση
- να καλλιεργήσουν το ομαδοσυνεργατικό κλίμα
- να εξοικειωθούν οι μαθητές με το μουσείο – οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη ως κομμάτι της πολιτισμικής κληρονομιάς
- να αναπτύξουν ικανότητα διαθεματικής προσέγγισης των πηγών (μουσεία λογοτεχνών και λογοτεχνικά κείμενα).
- να κατανοήσουν την άμεση σχέση των επαγγελματιών με τον τόπο, την εξέλιξη του υλικού πολιτισμού και την εποχή.
- να αναπτύξουν οι μαθητές κριτική ικανότητα και να αποκτήσουν κριτικό και ιστορικό εγγραμματισμό.

Ειδικοί στόχοι: Αναφορικά με τους ειδικούς στόχους οι μαθητές καλούνταν

- να ασκηθούν οι μαθητές στην αναζήτηση και εντοπισμό της ιστορικής πληροφορίας σε λογοτεχνικό κείμενο καθώς και στην καταγραφή και ερμηνεία της.

- Να ασκηθούν στην περιγραφή της επαγγελματικής κατάστασης των κατοίκων της Σκιάθου και της εποχής του Αλ. Παπαδιαμάντη και να τη συγκρίνουν με τη σύγχρονή τους.
- Να σχολιάζουν κριτικά τις πληροφορίες που ανακαλύπτουν στο πλαίσιο της έρευνάς τους.

Διδακτική προσέγγιση: Ομαδοσυνεργατική, διερευνητική, ανακαλυπτική, μαθητοκεντρική

8.9 9^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν:

- Να μάθουν να αξιοποιούν το χώρο των μουσείων - οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη, στον οποίο εκτίθεται το έργο του (βιβλιοθήκη – εκθετήριο)
- να κατανοήσουν τους κοινωνικούς του προβληματισμούς και τη θέση του απέναντι στα ιστορικά γεγονότα αλλά και τα πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά δρώμενα της εποχής του μέσα από τη μελέτη αποσπασμάτων του έργου του και τον πιθανό συσχετισμό τους, με αναφορές σε αυτό από άλλους διακεκριμένους εκπροσώπους του πνεύματος ή και από τον Τύπο της εποχής.
- να κατανοήσουν από την πλευρά των μαθητών ιστορικών όρων και εννοιών (π.χ πολιτική, έθνος, διαχρονικός) καθώς και η καλλιέργεια και αποδοχή διαφορετικών εναλλακτικών ιστορικών ερμηνειών
- να μάθουν οι μαθητές να αξιοποιούν το χώρο των μουσείων λογοτεχνών για τη ρεαλιστική οπτική, απτική, και γενικότερα σωματική και συναισθηματική επαφή στην αναζήτηση της ιστορικής πληροφορίας.
- να ασκηθούν στην επεξεργασία του λογοτεχνικού κειμένου και την αξιοποίησή του ως ιστορική πηγή
- να ασκηθούν στην παραγωγή ιστορικού λόγου με τη χρήση των ιστορικών επιρρημάτων («τότε» και «σήμερα») μέσα από τη σύγκριση του παλιού με το σύγχρονο
- να καλλιεργήσουν οι μαθητές την ιστορική σκέψη,
- να καλλιεργήσουν την αισθητική εμπειρία,
- να καλλιεργήσουν πολιτιστική και την ιστορική συνείδηση
- να καλλιεργήσουν ομαδοσυνεργατικό κλίμα.
- να εξοικειωθούν οι μαθητές με το μουσείο – οικία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη ως κομμάτι της πολιτισμικής κληρονομιάς
- να αναπτύξουν ικανότητα διαθεματικής προσέγγισης των πηγών (μουσεία λογοτεχνών και λογοτεχνικά κείμενα)
- να αναπτύξουν οι μαθητές κριτική ικανότητα και να αποκτήσουν κριτικό και ιστορικό εγγραμματισμό.

Ειδικός στόχος: Αναφορικά με τους ειδικούς στόχους οι μαθητές καλούνταν

- να επιχειρήσουν οι μαθητές να συνδέσουν τη γνώση που αποκόμισαν μέσα από αυτές τις δραστηριότητες με τις πηγές και τις σχετικές πληροφορίες που υπάρχουν στο σχολικό εγχειρίδιο.
- να ανακαλύψουν την πολιτικοποιημένη σκέψη του Αλ. Παπαδιαμάντη πάνω στα θέματα της εποχής του
- να περιηγηθούν σε βιβλιοθήκη ή αρχείο βιβλίων συλλεκτικού χαρακτήρα
- να έρθουν σε επαφή με αρχαιακό υλικό
- να ανακαλύψουν να επεξεργαστούν και να κατανοήσουν μαρτυρίες πολιτικού χαρακτήρα
- να κατανοήσουν τον όρο «διαχρονικός»
- να καλλεργήσουν κριτική σκέψη, να κατανοήσουν το περιχόμενο της ιστορικής έννοιας «έθνος» στον Παπαδιαμάντη
- να ανακαλέσουν ιστορικές γνώσεις και να τις αξιοποιήσουν στη βαθύτερη κατανόηση τόσο του λογοτεχνικού κειμένου όσο και του ιστορικού γίνεσθαι.

Διδακτική προσέγγιση: Ομαδοσυνεργατική, διερευνητική, ανακαλυπτική, μαθητοκεντρική

Σύντομη περιγραφή διδακτικής παρέμβασης: Η παρέμβαση έγινε στο εκθετήριο του μουσείου. Εκεί τα παιδιά παραμένοντας χωρισμένα στις ίδιες ομάδες και καθισμένα σε διαφορετικές γωνιές του δωματίου, τις οποίες είχαν επιλέξει με δική τους πρωτοβουλία, εργάστηκαν πάνω στο 9^ο φύλλο εργασίας που ήταν κοινό για όλες τις ομάδες. Ο ρόλος μου ήταν βοηθητικός στην επίλυση αποριών και αποσαφήνιση εννοιών και συντονιστικός στη συζήτηση που ακολούθησε.

Δομή μαθήματος: Μεταβαίνοντας στο υπόγειο του σπιτιού του Παπαδιαμάντη όπου βρίσκεται το εκθετήριο ζήτησα από τους μαθητές παραμένοντας στις ίδιες ομάδες στις οποίες ανήκαν να μελετήσουν το 9^ο φύλλο εργασίας που τους μοίρασα και να το επεξεργαστούν ακολουθώντας την ίδια διαδικασία που ακολούθησαν στα προηγούμενα φύλλα. Αφού όρισα το χρόνο μελέτης των φύλλων εργασίας επισκεπτόμουν σε εναλλαγή της ομάδες παρακολουθώντας την πορεία των εργασιών τους και επιλύοντας τυχόν απορίες. Μετά το τέλος του ορισμένου χρόνου ζήτησα από τους ακαδημαϊκούς αναγνώστες των ομάδων να εκφωνούν σε κύκλο με τη σειρά τις δραστηριότητες του κοινού για όλους φύλλου εργασίας σταματώντας καθέ φορά για τη συζήτηση της απάντησης που είχαν δώσει για κάθε δραστηριότητα. Ακολούθησε

σύντομη ενδιαφέρουσα συζήτηση. Μετά το τέλος της συζήτησης αποχωρήσαμε από το χώρο του μουσείου.

8.10 10^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν :

- να προκαλέσω το ενδιαφερόντων μαθητών μέσα από τη αξιοποίηση των Τ.Π.Ε.
- να εξοικειωθούν με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και τις δυνατότητές του
- να κατανοήσουν τη συμβολή των νέων τεχνολογιών στην καταγραφή και μελέτη της Ιστορίας.
- να εμπεδώσουν καλύτερα τη νεοαποκτηθείσα γνώση μέσω των Τ.Π.Ε
- να κατανοήσουν τις δυνατότητες των Τ.Π.Ε (διαδίκτυο, video) ως νέων μορφών πηγών αλλά και εργαλείων στη μελέτη της ιστορίας
- να κατανοήσουν οι μαθητές την αλληλεπίδραση μεταξύ Ιστορίας και Τέχνης
- να κατανοήσουν την επίδραση του παρελθόντος στο παρόν και του παρόντος στο μέλλον
- να καλλιεργήσουν την αισθητική εμπειρία
- να καλλιεργήσουν ομαδοσυνεργατικό κλίμα.
- να αναπτύξουν κριτικό και ιστορικό εγγραμματισμό.

Ειδικοί στόχοι:

- να αναζητήσουν την πληροφορία στο διαδίκτυο και να την επεξεργαστούν
- να παρακολουθήσουν ντοκυμαντέρ και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά του
- να επεξεργαστούν τις πληροφορίες που δίνονται σε αυτό και να τις συσχετίσουν με την πρόσφατα διαμορφωμένη άποψή τους σχετικά με το αντικείμενο της έρευνας.
- να διευρύνουν τις προσωπικές τους γνώσεις και απόψεις για τον Παπαδιαμάντη με τις θέσεις διακεκριμένων ανθρώπων
- να κατανοήσουν την ανθρώπινη διάστασή του
- να συνειδητοποιήσουν την αξία του Παπαδιαμάντη ως άνθρωπου και ως λογοτέχνη. να συγκρίνουν πολιτικές συμπεριφορές ανάμεσα στο «τότε» και στο «σήμερα» και να καλλιεργήσουν κριτική απέναντι σε πολιτικές συμπεριφορές
- να έρθουν σε επαφή με σύγχρονη μορφής τέχνη όπως το videoclip
- να προκληθούν ευχάριστα και θετικά συναισθήματα στην παύση της έρευνας.

- να γνωρίσουν τον συνονόματο απόγονο του Αλεξ. Παπαδιαμάντη και να ανακαλύψουν τη συνέχεια της έκφρασης της καλλιτεχνικής φύσης του Παπαδιαμάντη
- να συνειδητοποιήσουν πως το παρόν μπορεί να αποτελέσει εργαλείο για τη μάθηση του παρελθόντος μέσα από την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε στη μαθησιακή διαδικασία.

Διδακτική προσέγγιση: Ομαδοσυνεργατική, διερευνητική, ανακαλυπτική, μαθητοκεντρική

Μέσα διδασκαλίας: Τα μέσα διδασκαλίας που χρησιμοποίησα ήταν ο ηλεκτρονικός υπολογιστής και ειδικότερα το διαδίκτυο, το videoγια την παρακολούθηση ντοκυμαντέρ και το διαδίκτυο (youtube)για την παρακολούθηση videoclip.

Συντομη περιγραφή διδακτικής παρέμβασης: Στο τελευταίο δίωρο αφού συγκεντρωθήκαμε και πάλι στην αίθουσα ηλεκτρονικών υπολογιστών οι μαθητές ακολουθώντας τη σειρά δραστηριοτήτων των φύλλων εργασίας παρακολούθησαν μέσω της ιστοσελίδας του ψηφιακού αρχείου της ΕΡΤ το ντοκυμαντέρ που σχετίζονταν με τη ζωή του Αλ. Παπαδιαμάντη. Ακολούθησε συζήτηση στο σύνολο της τάξης και συσχέτιση των πληροφοριών που άντλησαν από το ντοκυμαντέρ με τις γνώσεις που αποκόμισαν για τη ζωή του Αλ. Παπαδιαμάντη από την επίσκεψη στο σπίτι του. Στη συνέχεια αναζήτησαν στο διαδίκτυο και παρακολούθησαν το videoclip με το μουσικό κομμάτι του εγγονού του Αλ. Παπαδιαμάντη. Μέσα από ερωταποκρίσεις που ακολούθησαν οι μαθητές οδηγήθηκαν στην αναγνώριση του προσώπου του videoclip, ενθουσιάστηκαν και χόρεψαν στους ρυθμούς της μουσικής που επέλεξαν να ακούν σε επανάληψη.

Δομή μαθήματος: Αφού μπήκαμε στην αίθουσα υπολογιστών, τους ζήτησα να ανοίξουν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τους μοίρασα τα φύλλα εργασίας. Στη συνέχεια ακολουθώντας τη σειρά των δραστηριοτήτων του 10^{ου} φύλλου εργασίας, το σύνολο των μαθητών παρακολούθησε το ντοκυμαντερ. Ακολούθησε συζήτηση, σχολιασμός και συσχέτιση με τις γνώσεις που αποκόμισαν από τη δραστηριοποίησή τους στο χώρο μουσείου οικίας Αλ. Παπαδιαμάντη. Στη συνέχεια παρακολούθησαν το videoclip. Ακολούθησε συζήτηση - σχολιασμός του

8.11 11^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το 11^ο φύλλο εργασίας δημιουργήθηκε για την άσκηση των μαθητών στο σπίτι.

Γενικοί στόχοι του πρώτου φύλλου εργασίας ήταν:

- Να αναπτύξουν μεταγνώση.
- Να προχωρήσουν στην παραγωγή δημοσιογραφικού λόγου τον οποίο θα χρησιμοποιήσουν ως ερευνητικό εργαλείο.

Ειδικοί στόχοι:

- Να ασκηθούν οι μαθητές στην παραγωγή δημοσιογραφικού λόγου με τη μορφή συνέντευξης και
- Να ασκηθούν στη χρήση δημοσιογραφικού λόγου ως ερευνητικού εργαλείου
- Να επαναλάβουν την πρόσφατα αποκτηθείσα γνώση και να τη χρησιμοποιήσουν ως βάση για έρευνα.

9. Αξιολόγηση εκπαιδευτικής παρέμβασης

9.1 Αξιολόγηση Ερωτηματολογίου (1)

Η εκπαιδευτική παρέμβαση έγινε με τη συνεργασία των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Σκιάθου. Το τμήμα αυτό αποτελούνταν από είκοσι μαθητές οι οποίοι συμμετείχαν όλοι με τον ίδιο ζήλο, πλην ενός ο οποίος ενώ στην αρχή έφερνε αντιρρήσεις, προχωρώντας σε μια κίνηση ενθάρρυνσης, τον όρισα βοηθό μου γεγονός, που τον παρακίνησε να συμμετέχει με ενδιαφέρον στις δραστηριότητες που ακολούθησαν.

Το επίπεδο των παιδιών της τάξης διακρίνονταν σε τρεις κατηγορίες, καλό, μέτριο, πολύ καλό με τους περισσότερους μαθητές να ανήκουν στην κατηγορία του μέτριου και μόνο τρεις στην κατηγορία του πολύ καλού. Παρόλαυτά υπήρχε προθυμία στη συνεργασία με κάποιες επιφυλάξεις ως προς τη χρησιμότητα της επίσκεψης στο λογοτεχνικό μουσείο στο πλαίσιο του μαθήματος της Ιστορίας. Η ιδέα της επίσκεψης στο μουσείο από την άλλη και ο συνδυασμός της με περίπατο εκτός του σχολείου, όπως επίσης και η δυνατότητα πλοήγησης, σε συγκεκριμένες όμως, σελίδες του Διαδικτύου γοήτευσαν τους μαθητές της ΣΤ΄ Δημοτικού και συμμετείχαν ευχάριστα τελικά και στις έξι ώρες του project.

Αξιολογώντας το ερωτηματολόγιο (1) ως pre – test διαγιγνώσκεται ότι οι μαθητές επιχείρησαν να απαντήσουν όλοι στις ερωτήσεις του στο βαθμό που μπορούσε ο καθένας. Οι δύο πρώτες ερωτήσεις που αναφέρονταν στις αναφορές που προκύπτουν από το άκουσμα της λέξης Παπαδιαμάντης και τα σημεία του νησιού που αναφέρονται σε αυτόν απαντήθηκαν από όλους με την αναφορά κυρίως στο μουσείο – σπίτι του Παπαδιαμάντη αλλά και με μεγάλη ποικιλία όπως: *«η φωτογραφία του Α. Παπαδιαμάντη που κρέμεται σε μια καρέκλα σκυθρωπός με σταυρωμένα τα χέρια του»*, *« προτομή του»*, *«η οδός Παπαδιαμάντη»*, *«η Φόνισσα και τα έργα του Παπαδιαμάντη»*, *«εικόνες με θέμα την παλιά και παραδοσιακή Σκιάθο»*. Οι μαθητές γνωρίζοντας τον τόπο τους και τα σημεία που σχετίζονταν με τον Παπαδιαμάντη μπορούσαν να ακολουθήσουν μια διαδικασία λεπτομερέστερης προσέγγισής του προκειμένου να κατανοήσουν καλύτερα το μέγεθός του και τη βαρύτητα του πνεύματός του για τη Λογοτεχνία, την Ιστορία και όχι μόνο. Η δεύτερη ερώτηση καθαρά ιστορικού γεγονοτολογικού περιεχομένου που αφορούσε στα γεγονότα που έλαβαν χώρα στην ελληνική Ιστορία κατά τη διάρκεια της ζωής του Παπαδιαμάντη

(1851- 1911) όπως τα διδαχθηκαν από το σχολικό εγχειρίδιο, απαντήθηκε σχεδόν από τους μισούς μαθητές (9) αλλά όχι με πληρότητα και ευστοχία. Οι υπόλοιποι μαθητές δήλωσαν γραπτά ή αφήνοντας κενό ότι δεν θυμούνται. Η απάντηση αυτής της ερώτησης άφησε να διαφανεί ένα κενό όσον αφορά την κατάκτηση των στόχων του αναλυτικού προγράμματος στη διδακτική της Ιστορίας της.

Με τις δύο επόμενες ερωτήσεις θέλησα να δω τη γνώμη των μαθητών όσον αφορά στο λόγο επίσκεψης ενός μουσείου αλλά και την άποψή τους σχετικά με τη διαθεματική σχέση που μπορεί να έχει ένα λογοτεχνικό μουσείο με την ιστορία. Η πλειοψηφία των απαντήσεων επαναλαμβάνεται στη φράσεις «για να μάθουμε αρχαία πράγματα», «για να μάθουμε για τα αγάλματα». Ενδιαφέρον παρουσιάζει μια απάντηση, η οποία ανήκει στον τρόπο αντιμετώπισης του Μουσείου γενικότερα αλλά και του λογοτεχνικού μουσείου ειδικότερα αναφορικά με τη σχέση που μπορούν να αναπτύξουν με τη διδακτική τη Ιστορίας, και όχι μόνο, σύμφωνα με το περιεχόμενό τους. Συγκεκριμένα ο/η μαθητής/τρια αναφέρει: «Για να μάθουμε πως ζούσαν παλιά και να μάθουμε περισσότερα πράγματα». Μια άλλη, και μοναδική, απεικονίζει κατάλοιπα παλαιότερων θεωριών σχετικά με το ρόλο του μουσείου παραπέμποντας στον παραδοσιακό τύπο μουσείου και διατυπώνεται ως εξής: «Επισκεπτόμαστε τα μουσεία για να βλέπουμε μερικά από τα πιο σημαντικά και εντυπωσιακά πράγματα από τα παλιά χρόνια». Στην ερώτηση σχετικά με τις προσδοκίες τους από την επίσκεψή τους στο μουσείο - σπίτι του λογοτέχνη Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη απάντησαν ότι περιμένουν να μάθουν περισσότερα πράγματα για τη ζωή του, για την κουλτούρα, για την οικογένειά του, για τα έργα του αλλά και να αποτίσουν φόρο τιμής στο μεγάλο λογοτέχνη. Οι δυο τελευταίες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου αναφέρονται στην διεπιστημονική και πολυτροπική διάσταση των κειμένων και από την πλειοψηφία των απαντήσεων διαπιστώνεται ότι οι μαθητές δεν μπορούν να αντιληφθούν τις δυνατότητες που ενυπάρχουν στα κείμενα τόσο όσον αφορά στη διεπιστημονική τους προσέγγιση όσο και στον πολυτροπικό χαρακτήρα τους. Σχετικά με τη διεπιστημονικότητα των λογοτεχνικών κειμένων απαντούν «Μαθαίνουμε για τη λογοτεχνία», «Μαθαίνουμε για την ποίηση», «Μαθαίνω διηγήματα», «Ποιήματα και αναπτύξεις το πνεύμα σου», «Μαθαίνω να διαβάζω για να μην συλλαβίζω» αλλά και «Μαθαίνουμε για τον πολιτισμό» σε μία μόνο απάντηση. Σχετικά με τον πολυτροπικό χαρακτήρα των κειμένων από τους είκοσι μαθητές οιοκτώ απάντησαν ότι μπορούμε να διαβάσουμε τα πολυτροπικά

κείμενα, οι επτά πως δεν μπορούμε, οι τέσσερις δεν απάντησαν καθόλου και ένας/μία απάντησε «μερικά ναι και μερικά όχι»

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αιτιολόγηση των θετικών απαντήσεων στην ερώτηση όταν οι μαθητές απαντούν γράφοντας τα εξής: « Μπορούμε να τα διαβάσουμε διότι αντλούμε πληροφορίες για το θέμα που μας δίνει», « Και φυσικά μπορούμε να τη διαβάσουμε γιατί μέσα από τις κινήσεις των ηθοποιών βγαίνει μια ιστορία είτε θλιπτική, είτε χαρούμενη είτε τρομακτική». «Τη μουσική μπορούμε να τη διαβάσουμε επειδή και αυτή έχει τα λόγια της», « Μπορούμε μόνονα διαβάσουμε τα εκθέματα ενός μουσείου. Τα ντοκουμαντερ μόνο άμα είναι στα αγγλικά. Η διαφημιστική αφίσα , τα τραγούδια είναι κείμενα», «Ναι, μπορούμε όταν τα αντικρίζουμε να τα καταλαβαίνουμε», « Ναι, μπορούμε να τα διαβάσουμε με το μυαλό μας», «Ναι, είναι κείμενα και μπορούμε να τα διαβάσουμε». Το σύνολο των θετικών απαντήσεων, ο αριθμός των οποίων κρίνεται ικανοποιητικός, ενθαρρύνει τη διαπίστωση ότι πλέον αρκετοί μαθητές γνωρίζουν τη μορφή που μπορεί να έχει ένα σύγχρονο κείμενο και ότι μπορούν παρατηρώντας το, να «διαβάσουν» τα μηνύματα που φέρει. Προφανώς εάν συσχετισθεί με τις πηγές αναζήτησης της γνώσης και αξιολογηθεί από τους μαθητές ως άλλη μια πηγή - φορέας μηνυμάτων, θα αξιοποιηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τόσο στον σχολικό και ακαδημαϊκό χώρο όσο και στον ευρύτερη προσπάθεια του για συνεχή και δια βίου πνευματική καλλιέργεια.

Στα αρνητικά σχόλια πρέπει να αναφερθεί η αδυναμία σύνταξης απλών προτάσεων αλλά και η πληθώρα ορθογραφικών λαθών σχεδόν από το σύνολο των μαθητών με ελάχιστες εξαιρέσεις.

9.2 Αξιολογηση φύλλων εργασίας

9.2α Φύλλο εργασίας (1)

Το 1ο φύλλο εργασίας ζητούσε από τους μαθητές ατομικά, αφού διαβάσουν το σύντομο βιογραφικό του Αλεξ. Παπαδιαμάντη, όπως το έφτιαξε ο ίδιος ο πεζογράφος για τον εαυτό του, κατά παράκληση του Γιάννη Βλαχογιάννη να καταγράψουν τα γεγονότα που αναφέρει ο πεζογράφος στην αυτοβιογραφία του σε πίνακα που έφερε τις αντίστοιχες χρονολογίες συνταγμένο από την εκπαιδευτικό. Με αυτή την άσκηση οι μαθητές θα είχαν την ευκαιρία να εντοπίσουν και να συλλέξουν με κριτική διάθεση

την πληροφορία μέσα από ένα κείμενο - η γλώσσα του οποίου (καθαρεύουσα) παρουσίαζε μια ιδιαίτερη δυσκολία - και να την καταγράψουν, καταχωρώντας την παράλληλα σε χρονολογικό πίνακα. Διαδικασία που παραπέμπει σε επιστημονικό τρόπο διαχείρισης του ανακαλυφθέντος γνωστικού υλικού. Παράλληλα γνωρίζει στους μαθητές μια ακόμη πηγή αναζήτησης της ιστορικής γνώσης, την αυτοβιογραφία από την οικογένεια των λογοτεχνικών ειδών. Η αυτοβιογραφία του Αλεξ. Παπαδιαμάντη φωτίζοντας τις προσωπικές του διαδρομές, με τη χρήση των χρονολογιών βοηθά τον μικρό αναγνώστη – μελετητή να αντιληφθεί ότι πρόκειται για μια ακόμη ιστορική πηγή που χρήζει ερευνητικής προσέγγισης. Στην προκειμένη περίπτωση τον βοηθά να αντιληφθεί την δυνατότητα άντλησης και καταγραφής αφενός των χρονολογιών ως μέρος της ερευνητικής διαδικασίας στο τομέα της Ιστορίας και αφετέρου των υπολοίπων ιστορικών στοιχείων που αναφέρονται παράλληλα και μπορούν να επηρεάζουν την οικονομική, κοινωνική ακόμη και πολιτική ζωή της περιόδου που μελετάται. Στο σύνολό τους οι μαθητές άντλησαν και κατέγραψαν με ευστοχία τις χρονολογίες που ζητούνταν από την άσκηση πετυχαίνοντας παράλληλα τους στόχους των δραστηριοτήτων. Συμπερασματικά μπορεί να σημειωθεί ότι οι μαθητές κατανόησαν το κείμενο, αποκωδικοποίησαν κριτικά την πρωτογενή πηγή – αυτοβιογραφία, συμπλήρωσαν σωστά τον χρονολογικό πίνακα έπειτα από κριτική αναγνώριση και σωστή επιλογή των χρονολογιών του κειμένου και ανέπτυξαν ικανότητες στη διαθεματική προσέγγιση των πηγών.

Στα αρνητικά πρέπει να αναφερθεί η πληθώρα ορθογραφικών λαθών της πλειοψηφίας των μαθητών ακόμη και κατά τη διαδικασία της αντιγραφής.

Το 2^ο φύλλο εργασίας αφορούσε στην πλοήγηση των μαθητών στο διαδίκτυο στην συγκριτική ανάγνωση πολιτικών χαρτών και στη χρήση του GoogleEarth για τον εντοπισμό γεωγραφικών σημείων, που θα οριοθετήσουν και θα εμπλουτίσουν πληροφοριακά υπό εξέταση γνωστικό αντικείμενο. Οι δραστηριότητες αυτές κέρδισαν το ενδιαφέρον των μαθητών. Πραγματοποιήθηκαν με πολύ ζήλο επιτυγχάνοντας με αυτό τον τον τρόπο τους στόχους του δεύτερου φύλλου εργασίας που απαιτούσαν τη χρήση τους. Οι μαθητές προσδιόρισαν τη θέση του νησιού και του σπιτιού του Παπαδιαμάντη γεωγραφικά και ιστορικά σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδας ενώ ταυτόχρονα παρακολούθησαν τη θέση τους στα υπό συνεχή αλλαγή και διαμόρφωση σύνορά της κατά τη διάρκεια της ορισμένης από την

εκαπιδευτικό χρονικής περιόδου. Ανέπτυξαν την ικανότητα ερμηνείας δεδομένων σε ηλεκτρονική μορφή και καλλιέργησαν δεξιότητες επεξεργασίας αυτών ως βοηθητικά ερευνητικά μέσα. Ανέπτυξαν την κριτική ικανότητα καθώς και την ικανότητα διαθεματικής προσέγγισης των πηγών (Γεωγραφία – Ιστορία – Τεχνολογία). Παράλληλα εξοικειώθηκαν με τη χρήση των ΤΠΕ στο εκπαιδευτικό περιβάλλον καθιστώντάς τες σύμμαχο στην μαθησιακή διαδικασία. Η αναζήτηση της πληροφορίας στο Διαδίκτυο ανέδειξε έμπρακτα στους μαθητές την σημαντικότητα της χρήσης των ΤΠΕ, που απορρέει από την πολυτροπικότητά τους και όχι μόνο, και συνέβαλε στην πρόκληση άμεσων και θετικών συναισθημάτων, όπως ενίσχυση της προσπάθειας και της αυτοπεποίθησης.

9.2β Αναλυτική αξιολόγηση των φύλλων εργασίας 3-11

Στο τρίτο φύλλο εργασίας οι μαθητές της πράσινης ομάδας κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούσαν στην περιγραφή μιας σκιαθίτικης γειτονιάς στα χρόνια του Αλ. Παπαδιαμάντ μέσα από την μελέτη και ερμηνευτική απόδοση ενός αποσπάσματος από το διήγημα του Αλ. Παπαδιαμάντη «Άγια και Πεθαμένα» σε συνδυασμό με την οπτική αλλά και γενικότερα βιωματική επαφή τους στον περιβάλλοντα χώρο του μουσείου ο οποίος αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί κομμάτι μιας σκιαθίτικης γειτονιάς. Οι μαθητές δουλεύοντας πολύ αρμονικά σε ομάδα κατάφεραν να διαβάσουν το κείμενο το οποίο ήταν γραμμένο στην ιδιαίτερη «παπαδιαμαντική» γλώσσα, να εντοπίσουν όλα τα σημεία που σχετίζονταν με μια σκιαθίτικη γειτονιά, να τα αποκωδικοποιήσουν αλλά και να τα ερμηνεύσουν. Ακολουθώντας τον τρόπο αναζήτησης και επεξεργασίας των ευρυμάτων που ακολουθεί συνήθως ένας αρχαιολόγος, οι μικροί μαθητές, χρησιμοποιώντας το κείμενο του Αλ. Παπαδιαμάντη ως πηγή ανακάλυψαν ότι στο τυπικό μιας σκιαθίτικης γειτονιάς μπορούσαν να ανήκουν ένα ή πολλά από τα παρακάτω που εντόπισαν στο απόσπασμα του διηγήματος του Αλ. Παπαδιαμάντη και αναφέρουν στις σημειώσεις τους όπως «*λευκαί οικίαι*», «*εν πατητήριον ελαιών*», «*πλυσταρείον*», «*μια απλωταριά και ηλιακωτόν*», «*στέρνα και πηγάδιον και κηπάριον με γάστρας ανθέων και ροιας και λεμονέας με κάγκελα φραγμένον*». Περιεργαζόμενοι το χώρο έξω από το σημείο παρατήρησαν ότι και στη γειτονιά του Παπαδιαμάντη υπήρχε ένα «*μεγάλο πεύκο*» και «*πηγάδι έξω από το σπίτι του*». Σχετικά με το σπίτι του Αλεξ. Παπαδιαμάντη

παρατηρούν ότι «έχει μείνει ανέπαφο επειδή έχει κριθεί ιστορικό μνημείο από το 1965». Στην ερώτηση «τί νομίζετε ότι έχει αλλάξει;» απαντούν ότι πολλά από τα γύρω σπίτια της γειτονιάς του Παπαδιαμάντη έχουν γίνει τουριστικά μαγαζιά, και ότι το κτίριο της οικίας δεν έχει αλλάξει. Απλώς η λειτουργία του έχει αλλάξει».

Στο 4^ο φύλλο εργασίας η ίδια ομάδα διαβάζοντας αποσπάσματα από τα σκιαθήτικα διηγήματα «Αγία και πεθαμένα», «Το αστεράκι», «Τρελή βραδιά», «Τα δύο τέρατα» μεταφέρονται στο χώρο της κουζίνας όπου συνήθιζε να κινείται η αδερφή του Παπαδιαμάντη. Στα αποσπάσματα αναφέρονται ονομαστικά οικιακά σκεύη που χρησιμοποιούντα στην εποχή του Παπαδιαμάντη. Τα σκεύη αυτά αφού τα εντόπισαν στα αποσπάσματα τα αναζήτησαν τόσο στο χώρο της κουζίνας όσο και στο χειμωνιάτικο δωμάτιο. Τα σκεύη αλλά και άλλα αντικείμενα οικιακής χρήσης που σημειώσαν ότι υπάρχουν στα δυο αυτά δωμάτια του σπιτιού που κατ'αντιστοιχία ανακάλυψαν στο μουσείο είναι «η στάμνα», «κέντημα επί του καναπέ», «έπιπλον», «κανδήλι», «εικονίσματα», «φλάσκας», «ντζάκι», «σουφρά», «σκαμνίον», «χειμερινός θάλαμος με την εστίαν του, τα μεντέρια του και τα ράφια του, αρματωμένος με πολλά ωραία πιάτα.....το μαγειρείον.....όλα αστράπτοντα και πλουσίως ευπρεπισμένα», «στιλβωμένα έπιπλα» «τάπητας». Στο μουσείο ανακάλυψαν επίσης και άλλα οικιακά σκεύη τα οποία κατέγραψαν όπως «πήλινα αντικείμενα», «τσουκάλια», «τρεις χάλκινοι δίσκοι», «βεντάλιες», «πιατοθήκη», «μπουφέ», «πιάτα πήλινα», «ποτήρια γυάλινα», « κλειδοπίνακα» , «μια πήλινη μεγάλη λεκάνη για ζύμωμα», «τρεις μικρότερες λεκάνες για ζύμωμα», «δυο ταψιά και μια πλάκα όπου έπλεναν τα ρούχα». Στις ερωτήσεις του φύλλου εργασίας που αφορούσαν στην ερμηνεία της χρήσης των ευρυμάτων και στη δημιουργία της εικόνας των εργασιών της καθημερινής ζωής της νοικοκυράς στο σπίτι και των αντικειμένων που χρησιμοποιούσε για αυτές στην εποχή του Παπαδιαμάντη η ομάδα απαντά κάνοντας ακόμη και υποθέσεις αλλά και ομαδικές εκτιμήσεις. Συγκεκριμένα η ομάδα υποθέτει το μέγεθος της κουζίνας είναι μικρό «επειδή η οικογένεια ήταν φτωχή και μόνο η αδελφή του το χρησιμοποιούσε» και απαντώντας σε επόμενη ερώτηση αναφέρει εκτιμά ότι το σπίτι του Παπαδιαμάντη ήταν προνομιούχο, γιατί από κάτω του είχε πηγάδι. Το νερό του το κουβαλούσαν με στάμνες. Η ίδια ομάδα επιθυμώντας να είναι όσο το δυνατόν πιο ακριβής στις απαντήσεις της ζήτησε τη συνεργασία της υπεύθυνης του μουσείου η οποία πρόθυμα την παραχώρησε. Με την κίνηση αυτή η ομάδα χωρίς να έχει την υπόδειξη κάποιου κατά της δραστηριοποίησης της στο χώρο

του μουσείου προέβει αυτοβούλως και εύστοχα στη χρησιμοποίηση μιας πάγιας βοηθητικής ερευνητικής μεθόδου κατά την αναζήτηση πληροφοριών, την διατύπωση ερωτήσεων στην υπεύθυνη του μουσείου, καθιστώντας τη δραστηριοποίηση τους στο μουσείο ταυτόχρονα επιστημονική. Με τη βοήθεια της υπεύθυνης του μουσείου οι μαθητές απάντησαν στις ερωτήσεις του φύλλου εργασίας και ανέφεραν «*ότι το χειμώνα η αδερφή του Παπαδιαμάντη μαγείρευε στο χειμωνιάτικο δωμάτιο, συγκεκριμένα στο δωμάτιο με το τζάκι και το καλοκαίρι στην κουζίνα*». Επίσης «*ότι τα ρούχα τα έπλεναν στη σκαφίδα, τοποθετώντας της μια πλάκα*». Ακόμη ότι «*Μερικά τρόφιμα τα αποθήκευαν στο χειμωνιάτικο δωμάτιο σε μια ντουλάπα και τα υπόλοιπα μέσα στα κιούπια με λίπος και αλάτι κάτω στο υπόγειο που ήταν πιο δροσερά*». Στη συνέχεια η ομάδα προχώρησε στη δημιουργία μιας μικρής ιστορίας όπου περιέγραφαν την πιθανή καθημερινότητα μιας νοικοκυράς της εποχής του Παπαδιαμάντη χρησιμοποιώντας τα αντικείμενα και τις συνήθειες που γνώρισαν μέσα από τις περιγραφές των αποσπασμάτων αλλά και μέσα από την επαφή τους με τα ίδια τα αντικείμενα αλλά και με την υπεύθυνη στο χώρο του μουσείου. Η ιστορία διατυπώθηκε προφορικά είχε λεπτομερείς περιγραφές και απέκτησε ιδιαίτερο νόημα και άλλη βαρύτητα όταν τέθηκε σε αντιπαραβολή με την περιγραφή της καθημερινότητας της σύγχρονης νοικοκυράς και των οικιακών σκευών που χρησιμοποιεί σήμερα. Συγκεκριμένα αναφέρθηκαν *ο φούρνος μικροκυμάτων, η ηλεκτρική κουζίνα, ο νεροχύτης, το ψυγείο, το πλυντήριο πιάτων, το πλυντήριο ρούχων και ο απορροφητήρας* και κατέληξαν στις μεγάλες αλλαγές που παρατηρούνται στο τρόπο ζωής των γυναικών σήμερα, εξαιτίας της *τεχνολογικής προόδου* αλλά και της *βελτίωσης των οικονομικών*. Τις απαντήσεις κατέγραψε η εκπαιδευτικός που παρακολούθησε τη συζήτηση θέτοντας την άσκηση σχετικά με τη δημιουργία της προφορικής ιστορίας αυθόρμητα εκτός φύλλου εργασίας.

Η επόμενη ομάδα, η κόκκινη ομάδα, απάντησε στις ερωτήσεις του 5^{ου} και 6^{ου} φύλλου εργασίας. Το δωμάτιο στο οποίο κινήθηκε ήταν το υπνοδωμάτιο του Αλ. Παπαδιαμάντη. Κατευθύνθηκεσε αυτό ορθώς καθοδηγούμενη από την περιγραφή που διάβασε σε απόσπασμα από το διήγημα «Μάνα και κόρη» του Αλεξ, Παπαδιαμάντη, η οποία περιέγραφε αυτό το δωμάτιο. Έπειτα από ανάγνωση αυτής της περιγραφής, καθ' υπόδειξιν άσκησης του φύλλου εργασίας, οι μαθητές ανακάλυψαν ότι αναφέρεται στο υπνοδωμάτιο του συγγραφέα. Κατευθύνθηκαν σε αυτό και παραμένοντας εκεί παρά τη στενότητα του χώρου, απάντησαν στις ερωτήσεις του

φύλλου εργασίας. Συγκεκριμένα απάντησαν στο σύνολο των ερωτήσεων πλην μιας η οποία εντάσσεται στις παραδοσιακού τύπου ερωτήσεις Ιστορίας, οι οποίες ζητούν ανάκληση γεγονότων και χρονολογιών από την ύλη που διδαχθηκαν. Βέβαια δόθηκε με αφορμή τη χρονική περίοδο απουσίας (1901- 1908) του Αλ. Παπαδιαμάντη («*μετ'απουσίας επτά ετών*») που αναφέρεται σε σχετικό απόσπασμα του διηγήματός του «Μάνα και κόρη». Παρόλαυτά δεν απαντήθηκε ενώ αντίθετα απαντήθηκαν όλες οι υπόλοιπες για την απάντηση των οποίων ήταν βοηθητική και η επεξεργασία των λογοτεχνικών αποσπασμάτων. Τα αποσπάσματα ανήκαν στα διηγήματα «*Άγια και πεθαμένα*», «*Εξοχική Λαμπρή*», «*Μάνα και κόρη*» όπου οι μαθητές ανακάλυψαν συνήθειες των γυναικών της εποχής του Παπαδιαμάντη όπως το κέντημα των προικιών, το πλύσιμο των ρούχων (*μάλλινα σινδόνια*) στο αλμυρό νερό της θάλασσας και το ξέπλυμά τους στο γλυκότης δημόσια βρύσης και η συμμετοχή σε παραδοσιακούς χορούς στο πλαίσιο τοπικών συνήθως εκκλησιαστικών γιορτών. «*Παλιά συνήθιζαν να χορεύουν παραδοσιακούς χορούς. Και τώρα οι γυναίκες της Σκιάθου διατηρούν την ίδια συνήθεια να χορεύουν παραδοσιακούς χορούς*» σημειώνουν οι μαθητές. Τα κεντήματα των γυναικών οι μαθητές είχαν την δυνατότητα να τα δουν και να τα περιεργαστούν και στο χώρο του μουσείου – οικίας, αφού τα υφάσματα όλων των ειδών που υπήρχαν σε αυτό ήταν κεντημένα φέροντας σχέδια όμοια με αυτά που περιγράφονταν στο διήγημα «*Άγια και πεθαμένα*» «*Έως τώρα παραδεδωγμένα κεντήματα δια τας κόρας όλου του χωριού ήσαν οι κλάρες, τα λουλούδια, τα πουλάκια, τα ροΐδα τα αστεράκια, το φεγγάρι και ο ήλιος.....*» Η οπτική και απτική επαφή των μαθητών με τα αντικείμενα που περιγράφονται από τον Παπαδιαμάντη βοήθησαν τους μαθητές να μεταφερθούν νοητά αλλά και μέσω των εμπειριών τους στο νησί τους (γάμοι, πανηγύρια) στο τρόπο ζωής των γυναικών της εποχής του Παπαδιαμάντη αλλά αντιπαραβάλλοντάς τον στις συνήθειες των σύγχρονων γυναικών του τόπου τους να διαπιστώσουν ομοιότητες και διαφορές στο παρελθόν και στο παρόν. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις και τις διαπιστώσεις τους οι γυναίκες του νησιού διατηρούν τις συνήθειες των γυναικών της εποχής του Παπαδιαμάντη όπως το κέντημα και τη συμμετοχή σε παραδοσιακούς χορούς εκτός από εκείνες που σχετίζονταν με την καθαριότητα του σπιτιού κι έχουν εξαλειφθεί ή τροποποιηθεί εξαιτίας της χρήσης μηχανών π.χ πλυντήρια ρούχων, που διευκολύνουν την καθημερινή οικιακή εργασία των γυναικών. Σημειώνουν πως *παρόλαυτά υπάρχουν ακόμη αρκετές δημόσιες βρύσες στις μικρές πλατείες του νησιού και σε διάφορα σημεία. Κάποιοι άνθρωποι ακόμα παίρνουν νερό από τις βρύσες*

αυτές. Επίσης, ότι οι γυναίκες της εποχής του Παπαδιαμάντη «κεντούσαν τα προικιά τους» και «ότι και σήμερα πολλά κορίτσια κεντούν τα προικιά τους».

Η πορτοκαλί ομάδα ανέπτυξε δραστηριότητες σύμφωνα με τις ερωτήσεις του 7^{ου} φύλλου εργασίας στη σάλα στο καλό δωμάτιο όπου ο Αλέξ. Παπαδιαμάντης υποδέχονταν τους επισκέπτες του. Η μια από τις δραστηριότητες που προτείνονταν προς ανάπτυξη προέτρεπε την κινητοποίηση των μαθητών με σκοπό την εύρεση των προσωπικών αντικειμένων που λείπουν από το γραφείο του Αλέξ. Παπαδιαμάντη. Οι μαθητές δραστηριοποιούμενοι απευθύνθηκαν στην υπεύθυνη του μουσείου, η οποία τους πληροφόρησε -και κατέγραψαν- ότι λείπουν «το κομπολοΐ, η σφραγίδα, το αμμοδοχείο και η καπνοθήκη ύστερα από κλοπή που σημειώθηκε το Φεβρουάριο του 1999». Σε σχετική ερώτηση οι μαθητές απάντησαν ότι αυτά τα μέσα συγγραφής ενός συγγραφέα έχουν αντικατασταθεί από άλλα όπως τη γραφομηχανή και τον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Όταν σε ερώτηση του φύλλου εργασίας τους ζητήθηκε να περιγράψουν πως φαντάζονται την καθημερινότητα ενός σύγχρονου συγγραφέα τις ώρες που δημιουργεί απάντησαν: «Λιαβάζει βιβλία από παλιούς λογοτέχνες, παίρνει πληροφορίες από ηλικιωμένους ανθρώπους, που θυμούνται κάποια πράγματα, και κάνει ταξίδια για να βρεί καινούργιες πληροφορίες». Οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν ιδιαίτερα εύστοχες μετά από τη δραστηριοποίηση των μικρών μαθητών στο ρόλο α) του ερευνητή αλλά και β) του ερμηνευτή της ανακαλυφθείσας μαρτυρίας τόσο στο ιστορικό αλλά και περιβαλλοντικό πλαίσιο στο οποίο υπάρχει αλλά και στο χρόνο και το χώρο του ερευνητή (C.Husbands 2006) σ287).

Στο ίδιο φύλλο εργασίας οι μαθητές της ίδιας ομάδας επεξεργάστηκαν ερωτήσεις που δεν αφορούσαν στην ανάγνωση αποσπασμάτων των παπαδιαμαντικών σκιαθίτικων διηγημάτων αλλά στην ανάγνωση οπτικού υλικού όπως τέσσερα σκίτσα του Παπαδιαμάντη από την παιδική του ηλικία, δύο φωτογραφίες εκ των οποίων η φωτογραφίζει τη Σκιάθο της πρώτης δεκαετίας του 20^{ου} αι. και η άλλη την Αθήνα του 1860 και άλλες δύο φωτογραφίες εκ των οποίων στην μία φωτογραφίζονται οι αδερφές του Παπαδιαμάντη και στην άλλη γυναίκα που απολαμβάνει το ρόφημά της συντροφιά με το συνοδό της σε καφέ της οδού Πανεπιστημίου, στην Αθήνα του 1899. Οι μαθητές ερμήνευσαν εύστοχα το περιεχόμενο τόσο των σκίτσων όσο και των φωτογραφιών. Ερμηνεύοντας τα σκίτσα της παιδικής ηλικίας του Παπαδιαμάντη σημείωσαν ότι του άρεσε να ζωγραφίζει Αγίους, ανθρώπους με μοντέρνα ρούχα για την εποχή, μνημεία εκκλησίες, όπλα, καράβια καθώς και ότι από τα σκίτσα αυτά παίρνουμε

πληροφορίες και για την καθημερινή ζωή των Σκιαθιτών». Ερμηνεύοντας τις φωτογραφίες της Σκιάθου των αρχών του 20^{ου} αι. και της Αθήνας του 1860 σημειώνουν «Στην πάνω φωτογραφία είναι λιγότερα σπίτια σε ένα νησιένω στην κάτω είναι μια πόλη με περισσότερα κτίρια» και όταν τους ζητείται να συνδέσουν τον όρο «εκσγχρονισμός» με μια από τις δυο φωτογραφίες επιλέγουν τη φωτογραφία της Αθήνας, και σχολιάζουν τα εξής: «Η δεύτερη, διότι έχει περισσότερα κτίρια και για να έχει περισσότερα κτίρια θα έχει και περισσότερο πληθυσμό»κάνοντας εμφανή την αδυναμία κατανόησης του όρου ή τουλάχιστον τμήμα της ευρύτητάς του. Στη συνέχεια ερμηνεύοντας τη φωτογραφία με τις αδελφές του Παπαδιαμάντη σε σχέση με τη φωτογραφία με τη σκηνή από το καφέ της Αθήνας στις αρχές του 20^{ου} αι. σχολιάζουν: «Στη μια φωτογραφία είναι οι αδελφές του Παπαδιαμάντη με παλιά ρούχα και στην άλλη κάποιοι άνθρωποι με μοντέρνα ρούχα στα καφενεία»και όταν τους ζητείται να αιτιολογήσουν τις διαφορές που επισημαίνουν, απαντούν: «Όφείλονται στο ότι είναι άλλη εποχή».

Οι μαθητές της μπλε ομάδας απάντησαν στις ερωτήσεις του όγδου φύλλου εργασίας όχι μέσα από την απτική και οπτική αντιστοίχιση των γραφομένων του Παπαδιαμάντη με τα αντικείμενα και τους χώρους του λογοτεχνικού μουσειουαλλά κυρίως μέσα από το νοερό ταξίδι στο παρελθόν στο οποίο τους προέτρεπε η εισαγωγή της εκπαιδευτικού στο φύλλο εργασίας. Μέσω αυτής οι μαθητές βιώνουν συναισθηματικά την παραμονή τους στο χειμωνιάτικο δωμάτιο του σπιτιού του κυρ Αλέξανδρου. Εκεί το ανοιχτό παράθυρο (λόγω της καλοκαιρινής μέρας που συνέπεσε με τη μαθητική επίσκεψη) κάνει πιο ρεαλιστική την νοερή μεταφορά των μαθητών σε μια μέρα από τη ζωή του Παπαδιαμάντη, κατά την οποία, ο ίδιος καθισμένος στο σοφρά του δωματίου για την απόλαυση του φαγητού σερβιρισμένο από τα χέρια της αδερφής του, ακούει τις φωνές των συγχωριανών του που τον εμπνέουν για τους νέους ήρωες των πεζογραφημάτων του. Διάφοροι επαγγελματίες του νησιού του, οι μεταξύ τους χαιρετισμοί και το περιεχόμενο των συζητήσεων, το άκουσμα του οποίου έφτανε στο ύψος του παραθύρου του, διάνθιζαν τις σκέψεις του δίνοντας νέα τροφή στο λογοτεχνικό του έργο.

Οι μαθητές αυτής της ομάδας διάβασαν αρκετά αποσπάσματα από διηγήματα του Αλεξ. Παπαδιαμάντη όπως «Μαυρομαντηλού», «Ο Πανδρολόγος», «Τρελή βραδιά», «Τα δύο τέρατα» στα οποία αναζήτησαν επαγγέλματα των συγχωριανών του Παπαδιαμάντη. Μελετώντας τα αποσπάσματα ανακάλυψαν και σημείωσαν τα

παρακάτω επαγγέλματα: κουρέυς, χειρούργος, φλεβοτόμος, μουσικός, γραμματεύς, δημογραμματεύς, καφετζής, βιολιτζής, νοματαίους, μανάβης, δήμαρχος, ναυτικός. Έπειτα από προφορική παρέμβαση της εκπαιδευτικού που επισκέπτονταν τις ομάδες των μαθητών στα δωμάτια του μουσείου – οικίας όπου δούλευαν, οι μαθητές περιέγραψαν προφορικά μια εικόνα της επαγγελματικής κατάστασης των κατοίκων της Σκιάθου, της εποχής του Παπαδιαμάντη, και έπειτα τη συνέκριναν με τη σύγχρονή τους, όπως άλλωστε ζητούσε και εργασία του φύλλου εργασίας. Αφού εντοπίσαν ομοιότητες και διαφορές στη συνέχεια τις σχολίασαν. Σύμφωνα με τις σημειώσεις κάποια επαγγέλματα έμειναν ίδια και πολλά νέα προστέθηκαν για να εξυπηρετήσουν τις νέες ανάγκες των κατοίκων του νησιού. Μεταξύ των νέων επαγγελμάτων αναφέρονται από τους μαθητές τα παρακάτω: *Γυμναστής, Ταχυδρόμος, Γιατρός, Αστυνομικός, Πυροσβέστης, Μάγειρας, Φαρμακοποιός, Λιμενικός, Ναυτικός, Μανάβης, Ταξιτζής, Σερβιτόρος, Ψαράς, Σκουπιδιάρης, Γραμματέας, Χειρούργος, Μουσικός, Ποιητής, Τραγουδιστής, Μηχανικός, Αμπελουργός, Ηλεκτρολόγος, Υδραυλικός, Φούρναρης, Φωτογράφος κ.α*

Όταν ολοκληρώθηκαν οι δραστηριότητες όλων των ομάδων στο πάνω όροφο του μουσείου οι μαθητές στο σύνολό τους μετακινήθηκαν στο κάτω όροφο ο οποίος στην εποχή που ζούσε σε αυτό η οικογένεια Παπαδιαμάντη χρησίμευε ως αποθηκευτικός χώρος. Σήμερα λειτουργεί ως εκθεσιακός χώρος – βιβλιοπωλείο στον οποίο μπορεί ο επισκέπτης να βρει μεταξύ άλλων και παλιές εκδόσεις έργων του Αλ. Παπαδιαμάντη. Μεταξύ αυτών συναντά κανείς και έργα του στα οποία καθρεφίζεται και η πολιτικοποιημένη σκέψη του Αλ. Παπαδιαμάντη πάνω στα θέματα της εποχής του η οποία εντοπίζεται διάχυτη τόσο στα μυθιστορήματα όσο και στα διηγήματά του. Μερικά από αυτά είναι «Οι έμποροι των εθνών», «Τα δύο τέρατα» του 1909, «Λαμπριάτικος Ψάλτης». Εκεί οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με αποσπάσματα αυτών μέσα από τα Φύλλα εργασίας που τους ανέθεσα για δραστηριοποίηση. Η επαφή των μαθητών με αυτό το χώρο του μουσείου ήταν περισσότερο συναισθηματική και ψυχοκινητική ελείπει δυνατότητας αντιστοίχισης του περιγραφόμενου αντικειμένου, από το γραπτό κείμενο, στον περιβάλλοντα χώρο και απτικής και οπτικής επαφής με αυτό. Κυρίαρχη ήταν η αίσθηση της περιήγησης σε βιβλιοθήκη ή αρχείο βιβλίων συλλεκτικού χαρακτήρα άριστα διατηρημένων μέσα σε προθήκες.

Διατηρώντας τις ομάδες τους, αφού περιηγήθηκαν στο χώρο δραστηριοποιήθηκαν πάνω στα ζητούμενα του φύλλου εργασίας τα οποία αφορούσαν σε αποσπάσματα των προαναφερθέντων έργων του Αλ. Παπαδιαμάντη δημοσιευμένα σε εφημερίδες της εποχής του . Έτσι όλες οι ομάδες μελέτησαν απόσπασμα από το μυθιστόρημα «Οι έμποροι των εθνών» δημοσιευμένο στο περιοδικό «Μη χάνεσαι» του Γαβριηλίδη μεταξύ των μηνών Νοεμβρίου 1882 και Φεβρουαρίου 1883, από το διήγημα «Λαμπριάτικος Ψάλτης» δημοσιευμένο στη εφημερίδα «Ακρόπολις» το 1893, από το διήγημα «Τα δύο τέρατα» που γράφτηκε το 1909 και από ένα άρθρο που γράφει ο Αλ. Παπαδιαμάντης στην εφημερίδα «Ακρόπολις» την πρωτοχρονιά του 1896, χρονιά της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων.

Οι μαθητές αφού μελέτησαν τα αποσπάσματα και διαμέσου των εκπροσώπων των ομάδων του απάντησαν γραπτά στις σχετικές με τα αποσπάσματα ερωτήσεις φανερώνοντας την ικανότητα τους μέσα από ομαδική εργασία να ανακαλύψουν, να επεξεργαστούν και να κατανοήσουν ακόμη και πιο αφηρημένα θέματα, όπως μαρτυρίες πολιτικού χαρακτήρα που μπορεί να υπάρχουν σ' ένα κείμενο και μάλιστα μέσα από μια γλώσσα με δυσκολίες στην ανάγνωση και κατανόηση, όπως η «Παπαδιαμαντική». Συγκεκριμένα σε ερώτηση σχετικά με το χαρακτηρισμό που αποδίδει ο Παπαδιαμάντης στην πολιτική « *Τότε και τώρα και πάντοτε αυτή*» στο έργο του «Οι έμποροι των εθνών» και για το αν είναι διαχρονικός και για το αν συμφωνούν με αυτό το χαρακτηρισμό, οι μαθητές απαντούν « *Κακή πολιτική κατάσταση*», « *Ίδια με σήμερα*», « *Την χαρακτηρίζει συνεχής και γνήσια και κακιά. Αυτή η πολιτική που χαρακτηρίζει ο Α. Παπαδιαμάντης συνεχίζεται και σήμερα*», « *Συμφωνώ γιατί και η σημερινή κατάσταση της χώρας είναι κακιά όπως τότε και συνεχής*». « *Η πολιτική σύμφωνα με τον Παπαδιαμάντη είναι ληστεία, φτώχεια και πείνα*», « *Συμφωνούμε διότι οι πολιτικοί όλοι ήταν και είναι κλέφτες, ψεύτες, υποκριτές και εγωϊστές*», « *Ο χαρακτηρισμός του Παπαδιαμάντη απέναντι στην πολιτική είναι αρνητικός*», « *Συμφωνούμε ότι είναι διαχρονική, διότι ο Παπαδιαμάντης περιγράφει τη σημερινή μας πολιτική κατάσταση και εποχή*».

Η μαθητές άλλης ομάδας μελετώντας το απόσπασμα από το διήγημα «Λαμπριάτικος Ψάλτης» εντόπισαν και προσπάθησαν να ερμηνεύσουν την γνώμη του Παπαδιαμάντη για το έθνος και το ρόλο που πρέπει να έχει. Εκφράζοντας την κοινή άποψη της ομάδας γράφουν « *Το ελεύθερο έθνος, μπορεί να βοηθήσει το υποδουλωμένο είτε για το συμφέρον του είτε για το καλό της ανθρωπότητας*», « *Το ελεύθερο έθνος έπρεπε να*

περιμένει και να βοηθήσει τους δούλους που ζούσαν πολύ δύσκολα», «Το ελεύθερο έθνος πρέπει να βοηθάει το υπόδουλο»

Σε ερωτήσεις που ζητούσαν την αναφορά συγκεκριμένων πολιτικών και στρατιωτικών γεγονότων σε συγκεκριμένες χρονολογίες, 1893 και 1897 αντίστοιχα, με αφορμή το δημοσιευμένο άρθρο του Αλ.Παπαδιαμάντη στην εφημερίδα «Ακρόπολις» την Πρωτοχρονιά του 1896, οι μαθητές δεν απάντησαν. Αντίθετα απάντησαν σε ερώτηση, με αφορμή το ίδιο άρθρο, που απαιτούσε περιγραφική απάντηση. Συγκεκριμένα στην ερώτηση *«Τι σημαίνει για τον Αλεξ.Παπαδιαμάντη το να αμύνεσαι για την πατρίδα»;* Απαντούν *«Σημαίνει ότι είναι μια ευσυνείδητη λειτουργία των θεσμών, εθνική αγωγή, σωστή διοίκηση και καταπολέμηση του υλισμού και πιθικισμού».*

Στις ερωτήσεις που αφορούσαν στο απόσπασμα από το διήγημα «Τα δύο τέρατα» οι μαθητές δεν απάντησαν.

Το επόμενο και τελευταίο δώρο του projectπραγματοποιήθηκε στο σχολείο στην αίθουσα υπολογιστών. Σύμφωνα με το 10ο φύλλο εργασίας αναζήτησαν και παρακολούθησαν στο διαδίκτυο videonτοκυμαντερ με τίτλο «Εποχές και συγγραφείς: Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (ντοκυμαντερ 1999)». Μέσα από αυτό οι μαθητές είχαν την ευκαρία αισθανθούν, να προβληματιστούν και να διευκολυθούν στη μαθησιακή διαδικασία μέσα από την ταυτόχρονη ανάκληση των εικόνων που αποκόμισαν από την ερευνητικού χαρακτήρα πρόσφατη περιήγηση τους στο μουσείο – σπίτι του Λογοτέχνη. Παρακολούθησαν με προσοχή και στη συζήτηση που ακολούθησε με την εκπαιδευτικό στο ρόλο του συντονιστή έδειξαν ενδιαφέρον για την ανθρώπινη διάσταση του Αλ.Παπαδιαμάντη, την οποία προσπάθησαν να αναδείξουν διακεκριμένοι άνθρωποι του πνεύματος μιλώντας για τον πεζογράφο.

Μετά το τέλος της συζήτησης ζήτησα από τους μαθητές να αναζητήσουν στο διαδίκτυο την ιστοσελίδα, που τους δίνονταν στο ίδιο φύλλο εργασίας. Εκείνοι εύστοχα ανακάλυψαν ότι η διαδικτυακή διεύθυνση αντιστοιχούσε σ' ένα videoclip. Στο άκουσμα της μουσικής του ηλεκτρικού βιολιού, που έπαιζε ο μουσικός καλλιτέχνης σηκώθηκαν από τις καρέκλες τους και δειλά δειλά άρχισαν να χορεύουν στο ρυθμό του. Επικράτησε ενθουσιασμός. Για λίγα λεπτά οι μαθητές ψυχαγωγήθηκαν έως διασκέδασαν με ένα τρόπο πολύ συμβατό με τα εξωσχολικά ηλικιακά τους ενδιαφέροντα. Στη συνέχεια τους ζήτησα να προσπαθήσουν να

αναγνωρίσουν τον καλλιτέχνη βάσει των φυσιγνωμικών του χαρακτηριστικών. Η αναγραφή του ονόματός του δίπλα από τον τίτλο του μουσικού κομματιού «*Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, «SummerinIbiza»*, τους διευκόλυνε ,αφού παρέπεμπε στο πρόσωπο κάποιου Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη αλλά δεν μπορούσαν να καταλάβουν τη σχέση που θα μπορούσε να έχει ο εν λόγω μουσικός καλλιτέχνης με τον λογοτέχνη Αλέξ. Παπαδιαμάντη. Η ομοιότητα των φυσιγνωμικών του χαρακτηρισμών με βοήθησε να τους αποκαλύψωπειστικά, ότι βάσει στοιχείων προσωπικής μου έρευνας πρόκειται για ένα απόγονο – εγγονό του αγαπημένου τους λογοτέχνη προερχόμενο από την οικογένεια που δημιούργησε μία εκ των αδελφών του. Οι μαθητές εντυπωσιάστηκαν και συνειδητοποίησαν πως πολλές φορές το παρόν μπορεί να αποτελέσει εργαλείο για την μάθηση του παρελθόντος αλλά και πως η καλλιτεχνική φύση του λογοτέχνη Αλεξ.Παπαδιαμαντη συνέχισε να εκφράζεται με άλλο τρόπο μέσα από έναν απόγονό του.

Στο 11^ο φύλλο εργασίας, σε μια άσκηση μεταγνωστικού χαρακτήρα, οι μαθητές κλήθηκαν να διατυπώσουν γραπτά τις ερωτήσεις μια υποθετικής συνέντευξης που θα έπαιρναν από το μουσικό Αλεξ. Παπαδιαμάντη στο πλαίσιο ενός αφιερώματος που θα ετοιμάζαν για τον πρόγονό του και την οποία θα δημοσίευαν στην εφημερίδα του σχολείου τους. Στη διατύπωση των ερωτήσεων οι μαθητές θα είχαν τη δυνατότητα να παράγουν ιστορικό λόγο ενώ παράλληλα το περιεχόμενο των απαντήσεων μπορούσε να αποτελέσει επιπλέον ιστορικό υλικό το οποίο θα ενίσχυε το ήδη υπάρχον.

9.3 Αξιολόγηση ερωτηματολογίου (2)

Από τις απαντήσεις των μαθητών στο ερωτηματολόγιο (2) που λειτούργησε σαν posttest η εκπαιδευτικός προσπάθησε να αξιολογήσει τις πιθανές αλλαγές που σημειώθηκαν στην ακαδημαϊκή μάθηση σύμφωνα με τους προσδιορισμένους στόχους που είχε θέσει.

Από τους είκοσι μαθητές απάντησαν οι 18. Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους στο σύνολό τους οι μαθητές αναγνωρίζουν τον Αλεξ. Παπαδιαμάντη ως λογοτέχνη που στα έργα του μπορούμε να ανακαλύψουμε ίχνη Ιστορίας, πιστεύουν ότι μετά την επίσκεψή τους στο μουσείο – σπίτι του λογοτέχνη απέκτησαν περισσότερες γνώσεις στην Ιστορία και τη Λογοτεχνία και ότι μπορούν (εκτός από τρεις) να μάθουν Ιστορία

μέσα από την παρατήρηση μιας φωτογραφίας, ενός μουσειακού αντικειμένου, ενός ντοκυμαντερ, ή ενός πίνακα ζωγραφικής. Έντεκα από αυτούς πιστεύουν ότι η αναγνώση ενός λογοτεχνικού κειμένου μπορεί να προσφέρει ψυχική απόλαυση, ξεγνοιασιά και γνώσεις Ιστορίας ενώ οι απαντήσεις των υπολοίπων μοιράζονται ανάμεσα στις απαντήσεις «ψυχική απόλαυση», και «γνώσεις Ιστορίας». Στο σύνολό τους θεωρούν ότι από την επίσκεψή τους σ'ένα μουσείο – σπίτι λογοτέχνη μπορούν να μάθουν για τη ζωή του λογοτέχνη, για τα έργα του λογοτέχνη, για το σπίτι του λογοτέχνη και Ιστορία και δηλώνουν ότι προτιμούν τη μουσειοπαιδαγωγική προσέγγιση στη διδακτική της Ιστορίας σε σχέση με τη διδασκαλία μόνο από το σχολικό εγχειρίδιο. Επίσης εννέα από τους μαθητές δηλώνουν ότι για την πραγματοποίηση μιας εργασίας στο μάθημα της Ιστορίας θα χρησιμοποιούσαν, το σχολικό βιβλίο, τη βιβλιοθήκη, το διαδίκτυο, σε μια πινακοθήκη και στο μουσείο, έξι από αυτούς θα επέλεγαν μόνο το μουσείο, δύο θα επέλεγαν μόνο το σχολικό βιβλίο και ένας μόνο το διαδίκτυο.

Από τις απαντήσεις αυτές διαπιστώνουμε ότι οι μαθητές δουλεύοντας ομαδοσυνεργατικά κατάφεραν να αξιοποιήσουν το λογοτεχνικό κείμενο στην αναζήτηση της πληροφορίας που θα τους συνέδεε με τα ίχνη – κατάλοιπα του παρελθόντος. Η συσχέτισή τους με αυτά, συνέβαλλε στην αποκωδικοποίηση και ερμηνεία τους τόσο σε σχέση με τον παρελθόντα χρόνο (την εποχή στην οποία ανήκουν) όσο και με το παρόν.

10. Συμπεράσματα

Η μετάβαση από τη μάθηση του γνωστικού αντικειμένου της Ιστορίας με αποκλειστική χρήση του σχολικού εγχειριδίου στην καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης μέσω εναλλακτικών διαδικασιών έγινε ομαλά. Αρχικά χρησιμοποιήθηκαν τα ΤΠΕ τα οποία, αντιπροσωπεύοντας τον σύγχρονο τρόπο μετάδοσης μηνυμάτων, κέντρισαν το ενδιαφέρον αλλά και την περιέργεια των μαθητών όταν για την διδακτική του γνωστικού αντικειμένου της Ιστορίας χρειάστηκε να μεταβούν στην αίθουσα των ηλεκτρονικών υπολογιστών του σχολείου. Η χρήση του δορυφορικού τρόπου εστίασης και μελέτης μια τοποθεσίας (στην προκειμένη περίπτωση του νησιού τους) τους βοήθησε να κατανοήσουν αρτιότερα τη γεωγραφική θέση του τόπου τους σχετιζόμενη με τη χώρα στην οποία ανήκει, τις γειτονικές χώρες αλλά και ολόκληρο τον κόσμο. Στη συνέχεια μέσα από την κριτική παρατήρηση ιστορικών χαρτών που δείχνουν τη σταδιακή αλλαγή των συνόρων της Ελλάδας σύμφωνα με τα πολιτικο - στρατιωτικά γεγονότα της εποχής ασκήθηκαν στην ανάγνωση πολιτικών χαρτών και μπόρεσαν να παρακολουθήσουν τη θέση της Σκιάθου σε κάθε αλλαγή συνόρων που πραγματοποιούνταν. Η ταχύτητα της εναλλαγής της ψηφιακής εικόνας και η δυνατότητα της προσωπικής συμμετοχής και ευθύνης στην αναζήτηση της πληροφορίας, στον εντοπισμό της και στην ερμηνεία της συνέβαλλε στην αύξηση της αυτοεκτίμησής τους και στην αντιμετώπιση του διαδικτύου ως ενός ισχυρού εργαλείου, που μπορεί, όταν χρησιμοποιηθεί κατάλληλα, να βοηθήσει στη διαθεματική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων και να εμπλουτίσει το γνωστικό τους υπόβαθρο.

Η Νάκου υποστηρίζει ότι *Τα υλικά κατάλοιπα είναι ανοικτά σε διαφορετικούς τύπους προσέγγισης, πολύ περισσότερο από τα γραπτά κατάλοιπα... Η επεξεργασία αντικειμένων, ειδικότερα μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον των σύγχρονων μουσείων, διευκολύνει πολύπλευρες αναγνώσεις των αντικειμένων, σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο, στοιχείο ιδιαίτερα σημαντικό για εναλλακτικές, διαθεματικές και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις της γνώσης, αλλά και για συνεργασία μεταξύ υποκειμένων διαφορετικής ηλικίας ή διαφορετικών ικανοτήτων, καθώς και για συνεργασία μεταξύ υποκειμένων που προέρχονται από διαφορετικό κοινωνικό ή πολιτισμικό πλαίσιο».* Στην έρευνα αυτή αποδείχθηκε πως Οι μαθητές, κάτοχοι ποικίλων ικανοτήτων και διαφορετικών τύπων νοημοσύνης πέτυχαν να συνεργαστούν και να διανθίσουν τις

εργασίες τους με απαντήσεις που απηχούσαν τη διαφορετική οπτική των ίδιων αντικειμένων καθώς και τη διαφορετική διατύπωση απόψεων που αφορούσαν σε αυτά, διαμορφώνοντας έτσι μια πολύμορφη θέαση της πραγματικότητας. (Νάκου Ειρ. 2006,σ.308)

Κυρίως όμως οι μαθητές μέσα από τις δραστηριότητες που προέκυπταν από τα φύλλα εργασίας είχαν την ευκαιρία να προσεγγίσουν τη γνώση μέσα από διαφορετικές μεθόδους που απέκλιναν από την στενή αντίληψη του σχολικού περιβάλλοντος, όπου *η γνώση θεωρείται το σωστό και η αβεβαιότητα ή η άγνοια θεωρείται το λάθος*. Μέσα από τη μουσειοπαιδαγωγική διαδικασία μπόρεσαν να διατυπώσουν τόσο σωστές όσο και λανθασμένες ερμηνείες των αντικειμένων που αντίκρυζαν οι οποίες όμως μέσα από το διάλογο, τις αντιπαραθέσεις αλλά και συμφωνίες που προέκυπταν στην ομάδα οδηγούσαν στη δόμηση νέων γνώσεων και διαφορετικών οπτικών θέασης των πτυχών της πραγματικότητας. Με τη δόμηση ιστορικής γνώσης και την ερμηνεία καταλοίπων του παρελθόντος πέτυχαν την παράγωγή ιστορικού λόγου.

Οι μαθητές επεξεργάστηκαν τα φύλλα εργασίας στο χώρο του Μουσείου – οικία Αλεξ. Παπαδιαμάντη αξιοποιώντας τον ως ιδανικό παιδευτικό χώρο για την εφαρμογή μουσειοπαιδευτικής προσεγγίσης με βασισμένης σε διεπιστημονικές εκπαιδευτικές μεθόδους. Οι μαθητές εργάστηκαν σε ομάδες υλοποιώντας βιωματικά ό,τι περιγράφει η Ειρήνη Νάκου σύμφωνα με τη οποία *η ομαδική επεξεργασία στοιχείων της υλικής πραγματικότητας, η άρθρωση και η κοινοποίηση του προσωπικού λόγου κι η ομαδική συνεργασία και έκφραση θεωρούνται βασικά στοιχεία που διευκολύνουν τη δόμηση ανεπτυγμένων επιστημονικών εννοιών. Ιστορικές, γεωγραφικές,μαθηματικές έννοιες αναπτύσσονται καλύτερα όταν συνδέονται με συγκεκριμένες υλικές και κοινωνικές καταστάσεις...* (Νάκου Ειρ.,2001,σ.200).Μέσω αυτής της μουσειοπαιδευτικής προσέγγισης επετεύχθει η διευκόλυνση της νοητικής επεξεργασίας του υλικού που ανακάλυψαν οι μαθητές στο μουσείο και μέσα από την προσεγγίση του παρελθόντος (διηγήματα και αντικείμενα μουσείου) κατάφεραν να κατακτήσουν ακόμη και επιστημονικές έννοιες σε αφηρημένο επίπεδο (Νάκου Ειρ. 2001,σ.200). Μέσω της βιωματικής μάθησης που προέκυπτε από τη μουσειοπαιδαγωγική προσέγγιση οι μαθητές εκμεταλεύτηκαν τα πλούσια ερεθίσματα που πρόσφερε το μουσειακό περιβάλλον, ενίσχυσαν την αυτοεκτίμησή τους και μέσα από τη συμμετοχή του στις ομαδικές εργασίες ανέπτυξαν κοινωνικές δεξιότητες αποδεικνύοντας στην πράξη την παρατήρηση της Νάκου σύμφωνα με την οποία «*H*

σύγχρονη παιδαγωγική υποστηρίζει τη διαμόρφωση όρων «ψυχαγωγίας» κατά τη διαδικασία της εκπαίδευσης,.....δημιουργεί ένα συναισθηματικό πλαίσιο που ενισχύει την αυτοπεποίθηση και τον αυτοσεβασμό των υποκειμένων, και .....τη δόμηση ουσιαστικής και γόνιμης γνώσης». (Νάκου Ειρ.2006,σ.300) Παράλληλα βίωσαν στιγμές ουσιαστικής ψυχαγωγίας στους χώρους του λογοτεχνικού μουσείου - οι οποίες δικαιολόγησαν απόλυτα τον πολιτισμικό - παιδευτικό χαρακτήρα του - όπου η δύναμη της οπτικής των αντικειμένων και η δυνατότητα ανάπτυξης διαδραστικών δραστηριοτήτων μέσα σε αυτότο κατέστησαν δυναμικά ανταγωνιστικό και ως προς τους σύγχρονους τεχνολογικά χώρους και μέσα ψυχαγωγίας.

Στην παρούσα μουσειοπαιδαγωγική παρέμβαση, οι μαθητές είχαν την δυνατότητα να αναπτύξουν επιστημονική σκέψη, αντιλαμβανόμενοι μέσα από τις δραστηριότητες τους, πώς στο χώρο ενός λογοτεχνικού μουσείου και μέσα από την ερμηνεία των αντικειμένων δίνεται η δυνατότητα διεπιστημονικής θέασης των πτυχών της πραγματικότητας. Στην προκειμένη περίπτωση οι μαθητές κατανόησαν πως τα διηγήματα αλλά και τα ιστορικά μυθιστορήματα, το περιεχόμενο των οποίων παραπέμπει σε αντικείμενα και χώρους του μουσείου, μπορούν μέσω της ερμηνείας των αντικειμένων και της καλλιέργειας των υποκειμένων στον οπτικό εγγραμματισμό να προάγουν τον ιστορικό εγγραμματισμό. Η κατάδειξη των πτυχών της καθημερινής πραγματικότητας και της μικροϊστορίας που αποκαλύπτεται μέσα από την ερμηνεία των αντικειμένων που περιγράφονται και εντοπίζονται στο μουσειακό χώρο ενισχύει την άποψη ότι η Λογοτεχνία μπορεί να αποτελέσει ιστορική πηγή για την Ιστορία κι ότι ο ιδανικός χώρος για την επίτευξη αυτού, είναι τα Μουσεία Λογοτεχνών. Ταυτόχρονα οι μαθητές μέσα από τη συναισθηματική, σωματική, βιωματική αλλά και διανοητική συμμετοχή ενισχύθηκαν στην πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και αυτοπροσδιορίστηκαν αλλά και ετεροπροσδιορίστηκαν καλύτερα στο πλαίσιο του άμεσου περιβάλλοντός τους αλλά και της παγκόσμιας πολυπολιτισμικής κληρονομιάς(Νάκου Ειρ. 2001, σ. 214).

Η μουσειοπαιδαγωγική προσέγγιση που πραγματοποιήθηκε στο χώρο του μουσείου – οικία Λογοτέχνη βοήθησε τους μαθητές να εξοικειωθούν με το χώρο του μουσείου και να κατανοήσουν πως μέσα σε αυτό και μέσα από την αλληλεπίδρασή τους με το χώρο και τα μουσειακά αντικείμενά του μπορούν να οικοδομήσουν αλλά και να προάγουν τις γνώσεις τους.Παράλληλα μέσα από την αναζήτηση, τον εντοπισμό και την ερμηνεία των μουσειακών και ως επι το πλείστον - στην παρούσα

μουσειοπαιδαγωγική προσέγγιση - χρηστικών αντικειμένων καθώς και μέσα από την αντιστοίχισή τους με αντικείμενα των λογοτεχνικών περιγραφών των γραπτών κειμένων του Αλ. Παπαδιαμάντη ασκήθηκαν στην «ανάγνωση» τόσο των γραπτών λογοτεχνικών κειμένων όσο και των μουσειακών αντικειμένων και κατανόησαν ότι μπορούν να αποτελέσουν πηγές ιστορικών μαρτυριών.

Βέβαια η εξοικείωση αυτή έγινε αρχικά δειλά και με αρκετό δισταγμό. Συναισθήματα τα οποία γρήγορα υποχώρησαν μπροστά στην ορμή του προεφηβικού ενθουσιασμού και της αίσθησης της συμμετοχής σε ένα σχολικό περίπατο, που καταλήγει σε μια ομαδική εργασία - πρωτόγνωρη βέβαια για τα σχολικά τους δεδομένα και εμπειρίες - που έφερε όμως την κρυφή ελπίδα, ότι επρόκειτο να ανταποκριθεί στα δικά τους δεδομένα, στο πλαίσιο της γοητείας της εξερεύνησης ενός άγνωστου αλλά θεματικά ενδιαφέροντος κόσμου, ο οποίος υπάρχει τόσο κοντά στο σπίτι τους και αποτελεί το έμβλημα του τόπου τους και το φάρο ολόκληρου του πνευματικού κόσμου.

Έτσι λοιπόν πρόθυμα και με ενθουσιασμό προχώρησαν στο σχηματισμό των ομάδων και σε άριστη συνεργασία τόσο μεταξύ τους στο πλαίσιο της ομάδας όσο και με εμένα στο ρόλο της συντονίστριας των δραστηριοτήτων. Υποδειγματική ήταν η παρουσία τους στον εσωτερικό χώρο του μουσείου, όπου, κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων τους, τήρησαν πιστά τις οδηγίες που δόθηκαν από τους συμμαθητές τους που είχαν οριστεί ως ακαδημαϊκοί αναγνώστες. Η παραμονή τους στο χώρο του μουσείου και η επαφή τους με μουσειακά αντικείμενα ήταν προσεκτική και αθόρυβη στο βαθμό που δεν αποτέλεσε εμπόδιο στην παράλληλη περιήγηση και άλλων επισκεπτών - τουριστών στους μικρούς και στενούς χώρους του μουσείου. Η υπεύθυνη του μουσείου ικανοποιήθηκε από την παρουσία των μαθητών στο σπίτι του Αλεξ. Παπαδιαμάντη και με μεγάλη προθυμία και ευχαρίστηση πρόσφερε τη βοήθειά της κάθε φορά που εκείνοι τη ζητούσαν.

Η αξιολόγηση των φύλλων εργασίας αλλά και το περιεχόμενο της συζήτησης που αναπτύχθηκε βάσει αυτών στη σχολική αίθουσα, στο πλαίσιο του σχολιασμού του ντοκυμαντέρ επιτρέπουν την θετική αποτίμηση της εφαρμογής αυτής της εναλλακτικής εκπαιδευτικής παρέμβασης στο πλαίσιο της διδακτικής της Ιστορίας στη ΣΤ' Δημοτικού.

Αναφορικά με τους στόχους του αναλυτικού προγράμματος, οι οποίοι τέθηκαν παράλληλα με τους στόχους της μουσειοπαιδαγωγικής προσέγγισης και μέσα από τις

απόψεις των μαθητών έτσι, όπως καταγράφηκαν στα φύλλα εργασίας αλλά και ακούστηκαν στο πλαίσιο των συζητήσεων στην ομάδα αλλά και στο σύνολο της τάξης, μπορεί να εξαχθεί ως γενικό συμπέρασμα, ότι οι μαθητές γνώρισαν και κατανόησαν βασικά χαρακτηριστικά μιας ορισμένης ιστορικής περιόδου (διάρκεια ζωής Αλεξ. Παπαδιαμάντη) Μέσα από την γνωριμία τους με την καθημερινότητα της οικογένειας Παπαδιαμάντη γνώρισαν και τον καθημερινό τρόπο ζωής των ανθρώπων της νησιωτικής υπαίθρου κατά τη χρονική περίοδο 1851 – 1911. Μέσα από τη σύγκριση του χθές με το σήμερα και την αναζήτηση ομοιοτήτων και διαφορών κατανόησαν τις έννοιες της αλλαγής και της συνέχειας. (βλ.Φύλλα εργασίας 5,6,7,8 Παράλληλα προσπάθησαν να κατανοήσουν το σχήμα «αιτίες – συνέπειες» μέσα από τον πολιτικό λόγο των λογοτεχνικών κειμένων του Αλεξ. Παπαδιαμάντη. Και τελικά πέτυχαν (φύλλο εργασίας 9) να παράγουν πολιτικό λόγο μέσα από την ερμηνεία των πολιτικών απόψεων του Παπαδιαμάντη αλλά και ιστορικό εντοπίζοντας τις ομοιότητες τόσο του πολιτικού σκηνικού μεταξύ του τότε και του σήμερα. Τόσο στην προφορική όσο και στη γραπτή τους έκφραση – ερμηνεία χρησιμοποιούσαν σε εναλλαγή αόριστο χρόνο και ενεστώτα αναφερόμενοι στο παρελθόν και στο παρόν αντίστοιχα. Η χρήση του αορίστου που συναντούσαν στα κείμενα με τη παράλληλη θέαση της πραγματικότητας που αναπαρίσταντο στο μουσείο, τους κατέστησε ικανούς να συνειδητοποιήσουν, ότι η χρήση του αορίστου από το λογοτέχνη στην περιγραφή της εποχής του δεν είναι μια αοριστία, ούτε μυστηριώδης, ούτε παράλογη αλλά περιγράφει μια πραγματικότητα η οποία απλώνεται μπροστά τους στο χώρο και τα αντικείμενα του μουσείου. «Είναι σαφής σχεδόν οικεία» (Κόκκινος Γ., Νάκου Ειρ. 2006,σ.306).

Καταλήγοντας συμπεραίνουμε πως η μουσειοπαιδαγωγική αυτή παρέμβαση ολοκληρώθηκε με ικανοποιητικά αποτελέσματα όσον αφορά στους στόχους της και στις προσδοκίες μου. Η πολυσημία των λογοτεχνικών κειμένων επέτρεψε την αξιοποίηση τους ως ιστορικές πηγές, οι οποίες αποτέλεσαν για τους μαθητές το «κλειδί» με το οποίο «ξεκλείδωσαν» το παρελθόν και μεταφέρθηκαν μέσα από την καθημερινότητα του Παπαδιαμάντη, όπως απότυπώνεται στους χώρους και τα αντικείμενα του σπιτιού του, στην καθημερινότητα των ανθρώπων της εποχής του. Έτσι μέσα από τα μονοπάτια της λογοτεχνίας ταξίδεψαν στις γειτονιές τις ιστορίας όπου συνάντησαν όλα εκείνα τα γεγονότα, και τους ανθρώπους που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμορφωσή της. Το σπίτι του Παπαδιαμάντη, ως μουσείο του

σπουδαίου Έλληνα λογοτέχνη ,άνοιξε για άλλη μια φορά πρόθυμα την αγκαλιά του στους μικρούς μαθητές για να τους συνοδεύσει αυτή τη φορά σ'ένα λογοτεχνικό ταξίδι στην ιστορία μέσα από τους χώρους του και τα αντικείμενά του και να εκπληρώσει για άλλη μια φορά τον παιδαγωγικό και πολιτισμικό του ρόλο.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αγγελάκος Κώστας, Κόκκινος Γιώργος (2004), *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών*, Αθήνα: Μεταίχμιο
2. Ανδρέου, Α. (1996), *Ιστορία, μουσείο και σχολείο*, Θεσσαλονίκη: Δεδούσης
3. Ανδρόνικος Μανόλης (1982), *Ιστορία και ποίηση*, Αθήνα :Ερμής
4. Βελούδης Γιώργος (1997), *Γραμματολογία Θεωρία Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Δωδώνη
5. Βέμη Μπίλη, *Μνημεία και Εκπαίδευση: Η συμβολή των δασκάλων» στο περιοδικό Αρχαιολογία και Τέχνες τευχ. 56 – 60*
6. Βέμη Μπ. Νάκου, Ειρ. (επιμ.), (2010), *Μουσεία και Εκπαίδευση* (Πρακτικά Συνεδρίου), Αθήνα: Νήσος
7. Γεωργακοπούλου Αλ. – Γουτσου Διον. (επιμ) (2011), *Κείμενο και επικοινωνία*, Αθήνα: Πατάκη
8. Ερμηνευτικές Εκδόσεις Αρχαίων Συγγραφέων (επιμ) (1983), *Θουκυδίδη, ο Επιτάφιος του Περικλή (β 34-36)*, Αθήνα: Πατάκη
9. Ιγκερς Γκεοργκ (1991), *Νέες κατευθύνσεις στην Ευρωπαϊκή Ιστοριογραφία*, Αθήνα: Γνώση
10. Ζάγκα, Ε. & Παπαδοπούλου, Μ. (επιμ)(2006). *Το μουσείο ως χώρος γραμματισμού: Επίσκεψη σεμια έκθεση και παραγωγή γραπτού λόγου από δίγλωσσους μαθητές*. Στο). Χατζηδήμου, κ.α.(επιμ.) Πρακτικά του 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου της ΠΕΕ, «Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα». Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης, τόμος Α' 153-160.
11. Κόκκινος Γιώργος , Νάκου Ειρήνη (επιμ) (2006), *Προσεγγίζοντας την Ιστορική Εκπαίδευση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα: Μεταίχμιο
12. Κόκκινος Γιώργος, Αλεξάκη Ευγενία (επιμ) (2002), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Αθήνα: Μεταίχμιο
13. Κολλιιάδης Εμμανουήλ (2002) , *Γνωστική Ψυχολογία, Γνωστική Νευροεπιστήμη, και εκπαιδευτική Πράξη*, Αθήνα:

14. Ματσαγγούρας Γ. Ηλίας (1997), *Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας, Από την Πληροφόρηση στην Κριτική Σκέψη*, Αθήνα: Gutenberg, Παιδαγωγική σειρά
15. Ματσαγγούρας Γ. Η (2007), *Σχολικός Εγγραμματισμός, Λειτουργικός Κριτικός, Επιστημονικός*, Αθήνα: Γρηγόρη
16. Ματσαγγούρας Γ. Η (2003) , *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση*, Αθήνα: Γρηγόρη
17. Μικρόπουλος, Τ.Α (2006) . *Ο υπολογιστής ως γνωστικό εργαλείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
18. Μπαγάκης Γιώργος , *Ο εκπαιδευτικός και το Αναλυτικό Πρόγραμμα*, Αθήνα: Μεταίχμιο
19. Μπούνια, Αλεξάνδρα, (2009). *Στα Παρασκήνια του Μουσείου. Η Διαχείριση Μουσειακών Συλλογών*. Αθήνα: Πατάκης
20. Νάκου Ειρ, *Μουσεία (2001): Εμείς τα πράγματα και ο πολιτισμός*, Αθήνα: Νήσος
21. Νικονάνου Νίκη (2010), *Μουσειοπαιδαγωγική, Από τη θεωρία στην πράξη*, Αθήνα: Πατάκη
22. Νικονάνου, Ν. & Κασβίκης,Κ. (επιμ.), (2008). *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο: Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*, Αθήνα: Πατάκης.
23. Νικονάνου, Ν. (2005). Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στο σύγχρονο μουσείο', *Τετράδια Μουσειολογίας*2, 18-25.
24. *Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου (1997) Η Μουσειολογία στον 21^ο αι, θεωρία και πράξη*, Θεσ/νίκη 21 – 24 Νοεμβρίου 1997
25. *Μουσείο – Σχολείο 6^ο Περιφερειακό Σεμινάριο Καβάλα 20-21-22 Σεπτεμβρίου*, Αθήνα, (2002)
26. Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων (1999), *σεμινάριο 21, Θεωρητικά προβλήματα και διδακτική Ιστορίας*, Αθήνα: Γρηγόρη
27. Παπαρούση Μαρίτα (2005), *Σε αναζήτηση της Σημασίας*, Αθήνα: Μεταίχμιο
28. Πηγιάκη Πόπη (2003), *Προετοιμασία Σχεδιασμός και Αξιολόγηση της Διδασκαλίας*, Αθήνα: Γρηγόρη
29. Σαχίνη Απ. (1981), *Το ιστορικό μυθιστόρημα*, Θεσσαλονίκη: Κωνσταντινίδη

30. Σμυρναίος Αντώνης (2009), *Λατρεία και νεύρωση στην Παιδαγωγική της Καινοτομίας, Σημειώσεις σε μια μετανεωτερική φιλοσοφία της Παιδείας*, Αθήνα: βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ
31. Σμυρναίος Αντώνης (2008) , *Η διδακτική της ιστορίας, Συνταγογραφίες διδακτισμού ή στοχασμοί πάνω στην ιστορική επίγνωση;*, Αθήνα: Γρηγόρη
32. Τζούμα Άννα (1991), *Η διπλή ανάγνωση του κειμένου. Για μια κοινωνιοσημειωτική της αφήγησης*, Αθήνα: Επικαιρότητα
33. Φρυδάκη Ευαγγελία (2003), *Η Θεωρία της Λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*, Αθήνα: Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη
34. Χανιωτάκης Ν (2011), *Παιδαγωγική του χιούμορ*, Αθήνα: Πεδίο

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

- 1 Braudel Fernard (1987) , *Μελέτες για την ιστορία*, Αθήνα: Ε.Μ.Ν.Ε – ΜΝΗΜΩΝ
- 2 Bayham, M.(2000), *Πρακτικές γραμματισμού*, μτφρ. Μ Αποστολοπούλου, Αθήνα: Μεταίχμιο
- 3 Bruner, J.(1996) *The culture of education*, Harvard, University Press
- 4 Cope B – Kalantzis, M (eds). (1993), *The Powers of Literacy: a Genre Approach to teaching Writing*, London, Falmer Press.
- 5 Culler, J.(2000), *Λογοτεχνική θεωρία, Μια συνοπτική εισαγωγή*, μτφρ. Διαμαντάκου, Ηράκλειο: Κ. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης
- 6 Eco, U. (1993), *Τα όρια της ερμηνείας*, Αθήνα: Γνώση
- 7 Halliday, M.A.K – Martin J. R (1993), *Writing science: Literacy and discursive power*, London, Falmer Press
- 8 Hooper-Greenhill, E. 1999, 'Σκέψεις για τη Μουσειακή Εκπαίδευση και Επικοινωνία', *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 72, σελ. 47-49
- 9 Ruggiero Romano (2004) , *Ο Braudel κι εμεις, σκέψεις πάνω στην ιστορική παιδεία της εποχής μας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- 10 Judy Sebba 2000, *Ιστορία για όλους, Διδακτικές προτάσεις για το μάθημα της Ιστορίας στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο*, Αθήνα: Μεταίχμιο

ΑΡΘΡΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

- 1 Επτά Ημέρες Καθημερινή, *Ενθετο Αφιέρωμα Μ. Σάββατο 22 – Κυριακή Πάσχα 23 Απριλίου 1995* –Εφημερίδα Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
- 2 Επτά Ημέρες Καθημερινή, *Ενθετο Αφιέρωμα*, Κυριακή 17 Οκτωβρίου 1999

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- 1 www.moyseiopapadiamanti.blogspot.com
- 2 <http://www.papadiamantis.org/index.php?option=com>
- 3 www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/thematikes/.../index.htm
- 4 www.odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1755
- 5 http://areti.freewebspace.com/pdf_files/lectures/Lect2Cond.pdf
- 6 <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>
- 7 www.googleearth.com
- 8 <http://www.ert-archives.gr/V3/public/pop-view.aspx?tid=8450&tsz=0&act=mMainView>
- 9 <http://www.youtube.com/watch?v=beDAynd3JTc&feature=g-all-f&context=G2040fe5FAAAAAAAAAAMAA>
- 10 <http://karagian.Users.uth.gr/scscl/19-Retalis-Siasiakosp.d.φίμοςΡετάληςκαιΚώσταςΣιασιάκος>,
Ασύγχρονησυνεργατικήμάθησημεήχοκαιεικόνα: Αξιοποίηση των πολλαπλών οπτικών ενός γνωστικού αντικειμένου, ΠανεπιστήμιοΠειραιώς σελ.2.
- 11 Ηλίας Καρασαββίδης, www.ikaras@uth.gr, *Ψηφιακό Βίντεο & Εκπαίδευση, Μοντέλα και εφαρμογές*, Παιδαγωγικό τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- 12 *Vygotsky*http://old.primedu.uoa.gr/sciedu/old/books/book_proseg/kef2.htm

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μεταξύ των εθνικών κρατών (ΕΕΚ) υπάρχει
μια διαφορά στην αντιμετώπιση των
πληθυσμιακών μεταβολών. Η ΕΕΚ είναι
μια οικονομία που βασίζεται στην
αγορά και στην ανταγωνιστικότητα.
Το κράτος παρέχει μια μικρή
αγορά και μια μικρή ανταγωνιστικότητα.
Το κράτος παρέχει μια μικρή
αγορά και μια μικρή ανταγωνιστικότητα.
Το κράτος παρέχει μια μικρή
αγορά και μια μικρή ανταγωνιστικότητα.
Το κράτος παρέχει μια μικρή
αγορά και μια μικρή ανταγωνιστικότητα.
Το κράτος παρέχει μια μικρή
αγορά και μια μικρή ανταγωνιστικότητα.
Το κράτος παρέχει μια μικρή
αγορά και μια μικρή ανταγωνιστικότητα.
Το κράτος παρέχει μια μικρή
αγορά και μια μικρή ανταγωνιστικότητα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Ο Παπαδιαμάντης και ο Βλαχογιάννης.

Πηγή www.moyseiopapadiamanti.blogspot.com

http://www.papadiamantis.org/index.php?option=com_content&view=article&id=46:self-cv&catid=34:cv&Itemid=57

Α) Να συμπληρώσετε δίπλα σε κάθε χρονολογία τα γεγονότα που συνέβησαν στη ζωή του Παπαδιαμάντη σύμφωνα με όσα διαβάσετε στο φωτοτυπία του αντίτυπου της χειρόγραφης αυτοβιογραφίας του.

4 Μαρτίου 1851 :

1863 :

1872:

1873:

1874:

1879:

1881:

1882:

1893:

1897:

1911:

B) Στα κείμενα και στις ιστορικές πηγές της ενότητας « Η Ελλάδα Ανεξάρτητο Κράτος» του σχολικού εγχειριδίου Ιστορίας της τάξης σας (ΣΤ΄ Δημοτικού) αναφέρονται τα παρακάτω ιστορικά γεγονότα .

α) Να αντιστοιχίσετε χρονολογικά ανά δεκαετία τα γεγονότα αυτά που συμπίπτουν με τις χρονολογίες ορόσημο στη ζωή του Παπαδιαμάντη όπως αυτές δίνονται στην αυτοβιογραφία του.

1863: Ο Δανός πρίγκιπας Γεώργιος ανακηρύχθηκε βασιλιάς των Ελλήνων.

1864: Η Αγγλία παραχώρησε τα Επτάνησα σαν δώρο στο νέο βασιλιά με τη σκέψη ότι έτσι θα εξασφάλιζε και τη φιλία του ελληνικού λαού.

1864: υψηφίστηκε και το νέο σύνταγμα, που περιόριζε τη δύναμη του βασιλιά και αναγνώριζε την ελευθερία του τύπου.

1866 ξέσπασε επανάσταση στην Κρήτη. Κορυφαία στιγμή της ήταν το ολοκαύτωμα της μονής Αρκαδίου

1893: Τα εγκαίνια της διώρυγας του Ισθμού της Κορίνθου.

Ο Τρικούπης κατασκευάζει τη σιδηροδρομική γραμμή Αθηνών Κορίνθου

1896: Αναβίωση των Ολυμπιακών αγώνων στη Αθήνα

1897: Η Τουρκία κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της Ελλάδας, εισέβαλε στη Θεσσαλία και την κατέλαβε. Ο ελληνικός στρατός ηττήθηκε και η Ελλάδα υποχρεώθηκε να πληρώσει πολεμική αποζημίωση.

1908: Η Κρήτη επαναστάτησε και κήρυξε την ένωση της με την Ελλάδα. Η Κυβέρνηση τήρησε ουδέτερη στάση.

1909: Κίνημα των αξιωματικών στο Γουδί που ανάγκασε την κυβέρνηση να παραιτηθεί. Το κίνημα κάλεσε ως σύμβουλο ένα νέο πολιτικό με επαναστατική δράση στη Κρήτη το Ελ. Βενιζέλο που αργότερα έγινε πρωθυπουργός της Ελλάδας.

1881: Οι Μεγάλες Δυνάμεις δέχτηκαν να ενωθεί η Θεσσαλία και ένα μέρος της Ηπείρου(περιοχή Άρτας) με την Ελλάδα

1875: Η πολιτική ζωή της χώρας, παρά τις δυσκολίες που υπήρχαν, είχε αρχίσει να γίνεται ομαλότερη κυρίως όταν με την εισήγηση του Χαριλάου Τρικούπη καθιερώθηκε η αρχή της

δηδηλωμένης

1878: Η Ρωσία νίκησε την Τουρκία και την υποχρέωσε να υπογράψει τη Συνθήκη του Αγίου

Στεφάνου. Η Συνθήκη αυτή της εξασφάλιζε ισχυρή επιρροή στα Βαλκάνια.

1878: Η Συνθήκη του Βερολίνου προέβλεπε για την Αν.Ρωμυλία τη δημιουργία αυτόνομου κράτους με χριστιανό κυβερνήτη, που θα ορίζονταν με τη σύμφωνη γνώμη της Τουρκίας και των Μεγάλων δυνάμεων.

4 Μαρτίου 1851

1863

1872

1873

1874

1879

1881

1893

1897,

1911

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Να εστιάσετε μέσω του **Googleearth** το νησί της Σκιάθου στην Ελλάδα και να αναφέρετε τα σύνορα της έτσι όπως έχουν διαμορφωθεί σήμερα (2012).

www.googleearth.com

Δείτε σ' έναν **ιστορικό χάρτη** τη θέση της Σκιάθου στο χάρτη της Ελλάδας και παρατηρείστε τη διαμόρφωση των συνόρων της μέσα από τις αλληπάλλληλες αλλαγές που έφεραν τα ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν κατά τη διάρκεια της ζωής του Παπαδιαμάντη (1851 -1911).

Σχολικός Ιστορικός χάρτης 1850 – 1911.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

Το σπίτι του Παπαδιαμάντη.

Πηγή: www.mouseiopaadiamanti.blogspot.com

Η πράσινη ομάδα κάθεται στη σκάλα του σπιτιού του Παπαδιαμάντη και μελετά τα παρακάτω αποσπάσματα από τα Σκιαθίτικα διηγήματα του Αλεξ. Παπαδιαμάντη

Α) Αφού διαβάσετε τα παρακάτω αποσπάσματα από τα αντίστοιχα έργα του Παπαδιαμάντη να καταγράψετε λέξεις και φράσεις που περιγράφουν τη σκιαθίτικη γειτονιά και το σκιαθίτικο σπίτι. Εντοπίστε κοινά στοιχεία με τη γειτονιά και το σπίτι του Παπαδιαμάντη που επισκέπτεστε; Συγκρίνετε το παραδοσιακό σκιαθίτικο σπίτι με τα σύγχρονα σκιαθίτικα σπίτια. Να γράψετε ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε σχετικά με τη χρήση τους (απλή αναφορά);

Σιμά εις τήν τρίτην, τήν χαμηλοτέραν κορυφήν, τήν παραθαλάσσιον, άναρριχώνται εις τόν βραχώδη λόφον αί λευκαί οίκίαι. Καί ή οίκία τοῦ μακαρίτου τοῦ Μπονά, όπου τήν εἶχεν άγοράσει πρό χρόνων ό καπετάν Γιωργής ό Παμφώτης, καί τήν εἶχεν έπισκευάσει καί καλλωπίσει, ήτο κτισμένη επάνω εις πέτραν ριζιμιάν, σύρριζα εις τόν βράχον, καί πρός τά κάτω έξετεινέτο αύλή μέ σαράντα σκαλοπάτια, τό κάθε σκαλοπάτι πλατύ όσον διά νά πατήση τις δύο βήματα, καί ύψηλόν όσον διά νά χρειασθῆ τις άλμα νά τό άναβῆ. Δύο χαμηλά ισόγεια σπιτάκια, κάτω, δεξιόθεν καί άριστερόθεν τῆς αύλείου θύρας. Τό έν ήτο πατητήριον έλαιών, τό άλλο πλουσταρεῖον. Μία άπλωταριά καί ήλιακωτόν άπό τό έν μέρος τῆς άνωφερούς αύλῆς, παμμεγέθης άμυγδαλιά άνθοῦσα ήδη άπό τό άλλο μέρος, στέρνα καί πηγάδιον καί κηπάριον μέ γάστρας άνθέων καί ροιάς καί λεμονέας, μέ κάγκελα φραγμένον. Καί άνω ό πάλλευκος άσπιλος οίκίσκος, άρχαϊκόν κτίριον, έμπνέον σέβας, επέστεφε τήν άνωφερῆ μαρμαίρουσαν αύλήν. Τό έβλεπες μακράν καί τό έχαιρεσο, κ' έζήλευες, κ' έπιπτες εις ρέμβην, κ' έλεγες: Άς εκατοικοῦσα εκεί!

* * Χειμερινός θάλαμος μέ τήν έστίαν του, τά μεντέρια* του καί τά ράφια του, άρματωμένος μέ παλαιά ώραῖα πιᾶτα, δύο μικροί θαλαμίσκοι, όλοι γεμάτοι όθόνας καί έπιπλα, τό μαγειρεῖον, ό διάδρομος, όλα άστράπτοντα καί πλουσίως εύτρεπισμένα. Η «καλή κάμαρη» πρός τό μεσημβρινόν μέρος μέ ώραῖα στυλβωμένα έπιπλα, μέ όθόνια λειομέταξα καί τάπητας πολυχρόους. Βλέπουσα εις τόν λιμένα, θεωροῦσα όλην τήν λευκήν πολίχνην κάτω καί άντικρύ, άγναντεύουσα τήν θάλασσαν, μετροῦσα τά κατάρτια τῶν караβιῶν, καί άριθμοῦσα τάς λέμβους τῶν αλιέων, εκάθητο ή κόρη τοῦ σπιτιοῦ, ή Σειραινώ, λευκή καί άσθενής ως τό κρίνον, λεπτοφυής, πραεῖα καί άχολος ως ή περισσότερά. Εἶχε τό κέντημά της επί τῶν γονάτων. Είργάζετο άνενδότης, νυχθημερόν· εκέντα τά προικιά της. (Αποσπ. από τό διήγημα «Άγια και πεθαμένα»)

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

Οι αδελφές του Παπαδιαμάντη, (πηγή:

Η πράσινη ομάδα επισκέπτεται την κουζίνα, το δωμάτιο στο οποίο η αδερφή του Παπαδιαμάντη περνούσε πολλές ώρες, όπου ανακαλύπτει τα παρακάτω αποσπάσματα από τα Σκιαθιτικά διηγήματα του Παπαδιαμάντη.

A)Αφού εντοπίσετε τα αντικείμενα οικιακής χρήσης της εποχής του Αλεξ. Παπαδιαμάντη στα αποσπάσματα των κειμένων να τα αναζητήσετε στο χώρο όπου βρίσκονται και αφού τα επεξεργαστείτε να καταγράψετε τις ομοιότητες και τις διαφορές ως προς το σχέδιο και ως προς τη χρήση τους συγκρίνοντάς τα με τα αντίστοιχα σκεύη της σύγχρονης εποχής.

B)Να συγκρίνετε επίσης το χώρο της κουζίνας με τον αντίστοιχο χώρο ενός σύγχρονου σπιτιού και αφού εντοπίσετε τις ομοιότητες και τις διαφορές να τις καταγράψετε (απλή αναφορά) και να σχολιάσετε τις αλλαγές που επιφέρουν στο σύγχρονο τρόπο ζωής.

*«Και αι γυναίκες φορτωμένοι την στάμναν των, ανά δύο ή τρεις, επιστρέφουν
φλυαρούσαι από την βρύσιν και τα παιδιά με τα τόπια των κυνηγούνται γύρω εις τα
Λιβάδια ή τρέχουν και παίζουν το σκλαβάκι εις τα
Αλώνια.».....
.....*

(Αποσπ. Από το διήγημα « Άγια και πεθαμένα»)

*«Αίφνης εσηκώθη, άφησε το κέντημά της επί του καναπέ. Έτρεξεν εις έν έπιπλον, το
ήνοιξεν, έψαξεν εις το βάθος, και εξήγαγε πράγμα τι μακρόν, κυλινδροειδές, ογκώδες,
το οποίον εφάινετο εκ μαύρου χαρτονίου.».....*

(Αποσπ. Από το διήγημα « Άγια και πεθαμένα»)

Ίσως τὸ κανδήλι τὸ καῖον ἔμπρὸς εἰς τὰ Εἰκονίσματα τῆς οἰκίας. Ἀλλὰ δὲν ἦτο κανδήλι, διότι τὸ ἄστρον ἐφαίνετο πολὺ ὑψηλὰ εἰς τὸν ὄροφον, κ' ἐκτὸς τούτου ἦτο πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, ἐνῶ τὰ Εἰκονοστάσια, ὡς γνωστὸν, τίθενται πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἢ μικρὸν παρεκκλίνουσι εἴτε πρὸς βορρᾶν εἴτε πρὸς νότον, πάσης Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου οἰκίας.

(Αποσπ. Από το διήγημα «Το αστεράκι»)

Ο γέρον ἐκάθητο ἐκεῖ πλησίον εἰς τὸν κρατήρα τοῦ βαρελίου με τὸ μακρὸν ἐκ κερασεᾶς τσιμπούκι τοῦ, τὸ ἔχον ἐπιστομίδα ηλεκτρίνην, με πλατεῖαν μεταξωτὴν καπνοσακκούλαν κρεμαμένην ἀπὸ τὴν μέσην τοῦ.....

Ο Καλοειδῆς, ἐπειδὴ εἶχεν ὀλίγον θάρρος, καθὼ μακρινὸς συγγενὴς τοῦ ιδιοκτῆτου, θα εἰσεχώρει, φέρων δύο φλάσκας εἰς τὴν οἰκίαν, θ' ἀνέβαινε εἰς τὸν μουσαφίρ-οντά, θα κατῶρθωνε δια μίας να καλοκαρδίσει τὸν γέροντα, ὁ ὁποῖος ἠγάπα παραπολύ τὴν μετὰ νέων συναναστροφὴν, θα προσεποιεῖτο ὅτι βιάζεται να φύγει, λόγῳ ὅτι τὸν περιμένει κάτω ἡ παρέα τοῦ, καὶ τότε ὁ γερο-Χαρμόλαος, δια να μὴ χάσει γρήγορα τὴν συντροφίαν τοῦ Καλοειδῆ, θα ἐφιλοτιμείτο να καλέσει τοὺς πάντας ἐπάνω, εἰς τὴν οἰκίαν. ....

Εἰς ἄλλος παπᾶς εἶχεν εἰπεῖ τῆς παπαδιάς τοῦ, μὴ θέλων φανερά να ἐκτεθεῖ, ν' ἀπλώσει ὅλα τα ωραῖα κόκκινα κιλίμια, τάχα διὰ να αερισθοῦν, εἰς τα παράθυρα καὶ εἰς τὸ μπαλκόνι.

(Αποσπ. Από το διήγημα Τρελὴ βραδιά)

- Κοιμήθηκες, θεια; σήκω να τρατάρεις τὸν ἀνεψιό σου.
- Θα σας δώσουμε βάρους, καπετάν Σταμάτη, εἶπε μετ' ευγενείας ὁ Ἀριστείδης.
- Δεν ἔχει βάρους ἡ μάνα τώρα ἐζάρωσε δίπλα στο ντζάκι ἡ μάνα τώρα μπουζουργιάσαμε ἀκόμα ἡ μάνα... Κοπιάστε, μπουϊούρουμ ὄρε μίρε.

Ἐκαθίσαμεν ἐπὶ σκαμνίων, πλησίον τῆς θυρίδος τὴν ὁποίαν ἐσχημάτιζε πρὸς τὸν τοῖχον τὸ καραβόπανον. Ὁ Ἀριστείδης εἰσήλθεν ἀμέσως εἰς τὸ θέμα.

(Αποσπ. Από το διήγημα «Τὰ δυο τέρατα»)

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 5

Γιάννης Τσαρούχης, «Κόρη της Σκιάθου». Μια από τις έντεκα ακουαρέλες του ζωγράφου με τοπικές φορεσιές. 1943, 11.5x16.5 εκ. ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Μ. ΣΑΒΒΑΤΟ 22 - ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΑΣΧΑ 23 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995 - Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 3

Η **πορτοκαλί ομάδα** επισκέπτεται το δωμάτιο που βρίσκεται στην δεξιά πλευρά αμέσως μετά την είσοδό τους στον πάνω όροφο του σπιτιού. Εκεί αφού ανακαλύψουν τα παρακάτω αποσπάσματα των κειμένων από τα κείμενα του συγγραφέα θα απαντήσουν στις παρακάτω ερωτήσεις:

Α) Μετά την ανάγνωση του παρακάτω αποσπάσματος να βρείτε το δωμάτιο το οποίο περιγράφει ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης στο κείμενό του.

Ώ, πόσον ώραϊα ἔξυπνᾷ ὅταν ἔχη κοιμηθῆ τις εἰς τὸν μικρὸν κοιτῶνα μὲ τὸ βορεινὸν παράθυρον, τὸ βλέπον πρὸς βουνόν, εἰς τὴν πατρικὴν πενιχράν, καθάριον οἰκίαν, ὅπου εἶδε ποτε τὸ πρῶτον ἄχραντον φῶς, πόσον ώραϊα ἔξυπνᾷ μίαν πρωίαν τοῦ Ἰουνίου, ὅταν ἔχη ἐπανακάμψει εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του μετ' ἀπουσίαν ἐπτὰ ἐτῶν! Ὅποσαι μεταβολαὶ ἐντὸς τόσοῦ χρόνου! Ὅλα σχεδὸν ἦσαν ὡς νέα πλάσις δι' ἐμέ. (Αποσπ. Από το διήγημα «Μάνα και κόρη»)

Β)... «ὅταν ἔχη ἐπανακάμψει εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του μετ' ἀπουσίαν ἐπτὰ ἐτῶν! Ὅποσαι μεταβολαὶ ἐντὸς τόσοῦ χρόνου! Ὅλα σχεδὸν ἦσαν ὡς νέα πλάσις δι' ἐμέ. Αν υποθέσουμε ότι εδώ περιγράφει την επιστροφή στο σπίτι του το 1908. όταν επέστρεψε για πάντα, ποια ιστορικά γεγονότα σημάδεψαν την ελληνική ιστορία στη διάρκεια των επτά ετών της απουσίας του από το σπίτι (1901 – 1908) και ποιες μεταβολές επέφεραν; (Απλή αναφορά)

Γ) Σε ποιο πρόσωπο της ελληνικής ιστορίας γίνεται αναφορά στο παρακάτω απόσπασμα από το διήγημα του Παπαδιαμάντη «Μάνα και κόρη»; Ποια ιστορικά γεγονότα συνδέονται με το όνομά του.

Δ) Πώς αντιμετώπιζαν το θέμα του γάμου οι νεώτερες και πώς οι γεροντότερες γυναίκες του νησιού. Τι σήμαινε «καλός γάμος» την εποχή του Παπαδιαμάντη για τους συντοπίτες του; *Ἡ Μελαχρῶ ἐφαντάζετο, ἔξαφνα, ὅτι ὁ ἀδελφός της θὰ τῆς φέρη ἕνα πλούσιον, εὐγενῆ ἄρχοντα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας διὰ νυμφίον. Ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Τρικούπης ἦτο ἄγαμος, πάραυτα συνέλαβε τὸ ὄνειρον ὅτι οὗτος θὰ ἤρχετο νὰ τὴν ζητήσῃ ὡς νύμφην· εἴτα ἡ φιλοδοξία της ἔφθασε καὶ μέχρι τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἐθρόνου. Τὰ ὄνειρα ταῦτα τὰ ἔβλεπαν εἰς τὰ ξυπνητὰ καὶ τὰ ἐξέφεραν μεγαλοφώνως, εἰς ἐπήκοον τῆς γειτονιάς ὅλης. Καὶ οἱ μὲν νέοι καὶ τὰ κοράσια ἐγέλων μὲ πλατὺ στόμα, ὅταν τὰ ἤκουον. Αἱ δὲ γεροντότεραι καὶ φρονιμώτεραι γειτόνισσαι τὰς ἐπετίμων, συμβουλευούσαι αὐτὰς νὰ μὴ ἔχωσι τοιαύτας ἰδέας. Διάφοροι ἄνθρωποι ἀγοραῖοι, μὲ τὰ κακόζηλα ἀστεῖᾶ των, ὑπέθαλλον τὴν τρέλαν ταύτην, διὰ λόγων, διὰ πλαστῶν ἐπιστολῶν, ἐρχομένων δῆθεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ἐν αἷς περιείχοντο προτάσεις γάμου ἀπὸ φανταστικὰ ὀνόματα ἀρχόντων καὶ πριγκίπων διὰ χρυσοχάρτων προγραμμάτων μὲ ἐπίδεικτικὰ κεφαλαῖα γράμματα, τὰ ὁποῖα παρουσίαζον ὡς συναλλάγματα καὶ ἐπιταγὰς πρὸς εἰσπραξιν ἑκατομμυρίων κτλ... καὶ αἱ δύο ἦσαν ἀγράμματοι.* (Αποσπ. Από το διήγημα «Μάνα και κόρη

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 6

Σκιαθίτισσαι χορεύουσαι τήν Καμάραν.
Έργο Κωνσταντίνου Κουτούμπα πηγή: www.papadiamantis.org

Η **πορτοκαλί ομάδα** παραμένοντας στο ίδιο δωμάτιο προσπαθεί να απαντήσει και στις παρακάτω απαντήσεις.

- Παρατηρήστε στο δωμάτιο τα υφαντά και τα κεντήματα που είναι στρωμένα στο κρεβάτι και στην προθήκη. Παρατηρήστε τα και ταξιδέψτε στο χρόνο μέσα από τα διηγήματα του Παπαδιαμάντη

A) Αφού ανακαλύψετε τις συνήθειες των γυναικών της Σκιάθου της εποχής του Παπαδιαμάντη στα αποσπάσματα των κειμένων όπως τις περιγράφει ο συγγραφέας, να τις καταγράψετε (απλή αναφορά) και να σκεφτείτε αν έχουν διατηρηθεί όλες ή κάποιες από αυτές έως σήμερα στο νησί της Σκιάθου.

B) Να αναφέρετε επιγραμματικά τις σημερινές ασχολίες των γυναικών της Σκιάθου και αφού εντοπίσετε τις διαφορές στον τρόπο ζωής των γυναικών ανάμεσα στο τότε και στο σήμερα να τις γράψετε (απλή αναφορά).

«Έκέντα τα προικιά της μόνη της, χωρίς καμίαν ανάγκην, μόνον διά ν' ακολουθήσει το έθιμον του χωρίου. Ποίον από τους τόσους γαμβρούς να εκλέξει ο πατήρ της; Εν τη αμηχανία του ανέβαλλε.....»

*«Έως τώρα, παραδεδεγμένα κεντήματα διά τας κόρας όλου του χωρίου ήσαν οι κλάρες, τα λουλοῦδια, τα πουλάκια, τα ρόιδα, τ' αστεράκια, το φεγγάρι και ο ήλιος.....»
(Απόσπ. από το διήγημα «Άγια και πεθαμένα»)*

Κάτω από τόν κρημνόν, όπου βρέχουν τὰ κύματα, όπου κατέρχεται τὸ μονοπάτι, τὸ ἀρχίζον ἀπὸ τὸν ἀνεμόμυλον τοῦ Μαμογιάννη, όπου ἀντικρύζει τὰ Μνημούρια, καὶ δυτικῶς, δίπλα εἰς τὴν χαμηλὴν προεξοχὴν τοῦ γιαλοῦ, τὴν ὁποῖαν τὰ μαγκόπαιδα τοῦ χωρίου, όπου δὲν παύουν ἀπὸ πρῶας μέχρις ἑσπέρας, ὅλον τὸ θέρος, νὰ κολυμβοῦν ἐκεῖ τριγύρω, ὀνομάζουσι τὸ Κοχύλι —φαίνεται νὰ ἔχη τοιοῦτον σχῆμα— κατέβαινε τὸ βράδυ-βράδυ ἢ γρῖα-Λούκαινα, μία χαροκαμένη πτωχὴ γραῖα, κρατοῦσα ὑπὸ τὴν μασχάλην μίαν ἀβασταγὴν, διὰ νὰ πλύνῃ τὰ μάλλινα σινδόνια τῆς εἰς τὸ κύμα τὸ ἄλμυρόν, εἶτα νὰ τὰ ξεγλυκάνῃ εἰς τὴν μικρὰν βρύσιν, τὸ Γλυφονέρι, όπου δακρῦζει ἀπὸ τὸν βράχον τοῦ σχιστολίθου, καὶ χύνεται ἡρέμα εἰς τὰ κύματα. (Απόσπ. από το διήγημα «Το μοιρολόγι της φώκιας»)

*Περὶ τὴν δειλὴν εἶχεν ἀρχίσει ὁ χορός, χορὸς κλέφτικος (διότι αἱ γυναῖκες ἐπεφυλάττοντο διὰ τὴν Δευτέραν καὶ τὴν Τρίτην ὅπως χορεύσωσι τὸν συρτὸν καὶ τὴν καμάρα), καὶ ὁ παπα-Κυριάκος, μετὰ τῆς παπαδιᾶς καὶ τοῦ Ζάχου, ὅστις ἐγλύτωσε τὸ ξύλο χάριν τῆς ἡμέρας (διότι ὁ πατήρ του εἶχε θυμώσει εἶτα κατ' αὐτοῦ, ὡς γενομένου αἰτίου τῆς χασμωδίας ἐκείνης), ἀποχαιρετίσαντες τὴν συντροφίαν, κατῆλθον εἰς τὴν πολίχνην.
(Απόσπ. από το διήγημα «Ἐξοχικὴ Λαμπρὴ»)*

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 7

Η μπλε ομάδα κατευθύνεται στη σάλα, στο καλό δωμάτιο όπου ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης υποδέχονταν όσους επισκέπτονταν την οικογένειά του, και καλείται να προσπαθήσει να απαντήσει στις παρακάτω ερωτήσεις.

- Παρατηρείστε τα προσωπικά αντικείμενα γραφής του συγγραφέατα οποία είναι αντιπροσωπευτικά της εποχής στην οποία έζησε.

A) Γράψτε από ποια έχουν αντικατασταθεί (απλή αναφορά). Φανταστείτε τις αλλαγές που ενδεχομένως έχουν προκαλέσει στη ζωή ενός σύγχρονου συγγραφέα. **α)** Αν ήσασταν συγγραφέας σε ποια εποχή θα θέλατε να ζείτε και γιατί (σύντομη μικρή αναφορά);

- Πάνω στο γραφείο του ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης φεύγοντας για μια μικρή βόλτα στους δρόμους του πολυαγαπημένου του νησιού άφησε κάποιες φωτογραφίες αλλά και κάποιες παιδικές του ζωγραφιές που κρατούσε φυλαγμένες μέσα σε κάποιο θρησκευτικό του βιβλίο.

B) α) Ποιο είναι το θέμα των σχεδίων του; β) Τι του άρεσε να ζωγραφίζει; γ) Ποιες πληροφορίες παίρνουμε από τις ζωγραφιές του σχετικά με την ανδρική ενδυμασία της εποχής του Παπαδιαμάντη;

7

Γ)Στις παρακάτω φωτογραφίες **α)** να εντοπίσετε και να γράψετε τις διαφορές που παρατηρείτε στο περιεχόμενό τους και **β)** να αναφέρετε (γραπτώς) ποια φωτογραφία κατά τη γνώμη σας είναι πιο κοντά στην ερμηνεία της λέξης εκσυγγρονισμός και γιατί.

Την πρώτη δεκαετία του αιώνα μας, εθελοντική δεινδροφύτευση στο Μπούρζι και μετά πόζα για φωτογράφιση. (Αρχείο. Χρ. Χειμώνα). (Πηγή: Επτά Ημέρες Καθημερινή Μ. Σάββατο 23 Απριλίου 1995)

Εικόνα 1. Αθήνα 1860 (Πηγή: Επτά Ημέρες Καθημερινή Μ. Σάββατο 23 Απριλίου 1995)

Γ) Να εντοπίσετε τις διαφορές που παρατηρείτε ανάμεσα στις δυο φωτογραφίες συγκρίνοντας το περιεχόμενό τους.

Στη συνέχεια να αναφέρεται γραπτώς που οφείλονται οι διαφορές που τυχόν επισημαίνετε, να συζητήσετε σχετικά με το αν υπάρχουν και σήμερα αυτές οι διαφορές και να αιτιολογήσετε γραπτώς την άποψή σας.

Οι αδερφές του Αλέξ. Παπαδιαμάντη

Παραμονές του 20ού αιώνα. Η οδός Πανεπιστημίου στο ύψος της Ακαδημίας, του 1899, σε πίνακα του Π. Μαθιοπουλου (Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη, Συλλογή Κουτλίδη).

(Πηγή: *Επτά Ημέρες Κοθημερινή ΚΥΡΙΑΚΗ 17 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1999*)

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 8

Γιώργος Κόρδης, η υπηρέτρια

Η **μοβ ομάδα** επισκέπτεται το χειμωνιάτικο δωμάτιο.

- Καθίστε στα αριστερά και δεξιά από το τζάκι και παρατηρήστε την κούπα του και τα προσωπικά του αντικείμενα επάνω στο τζάκι. Φανταστείτε τον κυρ.Αλέξανδρο να απολαμβάνει τη ζεστασιά και τη θαλπωρή του σπιτιού του και ταξιδέψτε στο χρόνο μέσα από την παρακάτω διήγηση:

....Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης επιστρέφοντας από τη βόλτα στους δρόμους του νησιού του, αφού χαιρέτησε γλυκά την αδερφή του που τον υποδέχτηκε στην είσοδο του σπιτιού, πέρασε στο χειμωνιάτικο δωμάτιο. Εκεί κάθισε στο σοφρά και περιμένοντας τη αδελφή του να του σερβίρει το αγαπημένο του φαγητό, βυθίστηκε στις σκέψεις του. Αλλά τα τραγούδια από το πανηγύρι και οι φωνές των περαστικών συγχωριανών του διέκοπταν διαρκώς τα ταξίδια του μυαλού του. Οι ψαράδες που διαλαλούσαν την ψαριά τους, οι ναύτες που μόλις είχαν ξεμπαρκάρει και φώναζαν από χαρά αγκαλιάζοντας τα αγαπημένα τους πρόσωπα, οι χαιρετισμοί από τις συναντήσεις των περαστικών διάνθιζαν τις σκέψεις του εμπνέοντας τον για νέα διηγήματα με νέους ήρωες.

A) Αφού διαβάσετε τα παρακάτω αποσπάσματα από τα Σκιαθίτικα διηγήματα του Παπαδιαμάντη να εντοπίσετε και να καταγράψετε τα επαγγέλματα των κατοίκων του νησιού την εποχή που ζούσε σε αυτό ο Παπαδιαμάντης.

B) Στη συνέχεια να τα συγκρίνετε με τα επαγγέλματα των σημερινών Σκιαθιτών και να γράψετε (απλή αναφορά) τις ομοιότητες και τις διαφορές που παρατηρείτε;

« Κανείς εις όλον τὸ χωρίον δὲν εἶχεν ὠραιότερον περιβολάκι ἀπὸ τὸν ἐξάδελφόν μου τὸν Γιαννιόν. Καθ' ἑκάστην περὶ τὸ δειλινὸν ἐπέβαινεν εἰς τὸ μικρὸν γέρικον ὄναριόν του καὶ ἐξετέλει τακτικὴν ἡμερησίαν περίοδον ἀνὰ τὸ ὠραῖον κηπάριον, ὁπόθεν πρὸς ἐσπέραν ἐπέστρεφεν ἀποφέρων τοὺς καρπούς τῶν κόπων του. Οἱ γέροντες ἀπόμαχοι, οἱ καθήμενοι παρὰ τὴν προκουμαίαν, βλέποντές τον ἐπιστρέφοντα ἀργὰ-ἀργὰ ἐκ τῆς καθημερινῆς ἐκδρομῆς του, ἔλεγαν:

- *Νά, ὁ Γιαννιὸς ἔρχεται πάλι ἀπ' τὸ περιβολάκι του.*
- *Καὶ φέρνει καὶ τίς λαχανίδες του.*
- *Καὶ τὰ κουνουπίδια του καὶ τὰ μποστανικά του.*
- *Πῶς τὰ καταφέρνει!*

— Σὰν νά τὸν γνωρίζουν.

— Λές καί τὰ ἔχει γητεμένα!

Ὁ ἐξάδελφός μου ὁ Γιαννιὸς δὲν ἔτεινε τὸ οὐς εἰς τὰ ποικίλα ἢ μᾶλλον στερεότυπα ταῦτα σχόλια, ἀλλ' ἀντιπαρήρχετο ἀδιάφορος, ἀφοῦ προσέδενεν εἰς τινα πάλον τὸ ὑποζύγιόν του, καὶ ἀποκομίζων τὰ «λαχανικά» τὰ ἐπώλει ἢ τὰ ἔφευρον οἴκαδε, κατὰ τὴν περίστασιν»

(Απόσπ. ἀπὸ το διήγημα «Μαυρομαντηλοῦ»)

«Δωδεκαέτης, ἔμεινε μόνος προστάτης τῆς μητρός, χήρας τριακοντούτιδος. Εἰκοσαέτης, ἦτο προστάτης τῶν ὀρφανῶν ἀδελφῶν του, ὀρφανὸς ὁ ἴδιος. Τεσσαρακοντούτης, ἦτο προστάτης ἔτι μεγαλύτερας ὀρφανίας, τῆς τῶν ἀνεψιῶν του.

Ὅλοι οἱ νέοι ἀγωνίζονται διὰ τινα φιλοδοξίαν, ποθοῦσι τὸν γάμον, μελετῶσι τὴν

ἀποκατάστασιν. Ὁ ταλαίπωρος ὁ Γιαννιὸς δὲν ἐτόλμα οὐδέ νὰ ὀνειροπολήσῃ τοιοῦτό τι.

Χωρὶς νὰ νυμφευθῆ, εἶχεν οἶκοι τρεῖς γυναῖκας. Ἡ μοῖρα τοῦ τὰς ἐκληροδότησε.

Τὴν μίαν του ἀδελφὴν ἠδυνήθη μετὰ τινα ἔτη νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ. Ἀλλ' αὕτη μολὶς ἀπέκτησε δύο κόρας κ' ἐχήρευσε.

Μολὶς ἐχήρευσεν ἡ μία, κ' ἐκακοπανδρεύθη ἡ ἄλλη.

Αὕτη ἔλαβεν ἄνδρα, ὅστις τῆς ἔφευρον ἓκ τοῦ χωρίου του τὴν ἓκ τοῦ πρώτου γάμου ὀκταέτιδα παιδίσκη (του), συνέζησεν ὀλίγους μῆνας μετ' αὐτῆς, καὶ ἀπεδήμησε. Μετέβη εἰς τινα πόλιν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἰργάζετο χειρωνακτῶν»

(Απόσπ. ἀπὸ το διήγημα «Ἡ Μαυρομαντηλοῦ»)

Ἀλλὰ παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ Γιαννιὸς ἦτο κύριος δύο ὑπερηφάνων λέμβων, τῆς «Ἐπταλόφου» καὶ τῆς «Ἀγίας Σοφίας», ἐποχή καθ' ἣν ὡς μόνην τροφὴν τῶν ὀνείρων του εἶχε τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον ἀποκατάστασιν τοῦ Γένους. Οἱ Μεγαλοιδεᾶται, ὅσοι ἐπέζων ἀκόμη, εἶχον ἐντελῶς ἀπογοητευθῆ, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ Γιαννιὸς ὁ ἐξάδελφός μου.

«Τώρα ὁ Γιαννιὸς δὲν εἶχε πλέον ἢ μίαν λέμβον, ὑπόσθρον καὶ αὐτὴν καὶ σχεδὸν συνηλικιῶτιν τοῦ ἐπιβάτου της. Ἐν λοιπὸν Σάββατον, περὶ τὰ μέσα τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἐπέβη εἰς τὴν γεροντικὴν ἄκατόν του καὶ ἤρχισε νὰ ἐλαύνη τὰς κώπας κατευθυνόμενος πρὸς τὰ νερὰ τῆς Μαυρομαντηλοῦς.

Ὁ Γιαννιὸς εἶχε, καθὼς ὅλοι οἱ ἔμπειροι κωπηλάται, ἴδιον τρόπον εἰρεσίας, καὶ ἤξευρε νὰ δίδῃ δρόμον εἰς τὴν λέμβον, χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι ἀγωνιᾷ καὶ χωρὶς νὰ ἰδρώνῃ. Ἥλαυνεν ὀμαλῶς καὶ ἡρέμα, ἀλλὰ συνεχῶς, συντόνως καὶ μετὰ λανθανούσης ρόμης. Σχεδὸν δὲν ἐφαίνοντο αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν, καὶ ἀδιοράτως προένευε καὶ ἀνέπιπτεν.

Ἄλλως εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ γηράσκῃ καὶ ἐξησθένει καὶ ἔπασχεν. Ἦτο ποδαλγὸς καὶ σχεδὸν ἠμιπλήξ κατὰ τὰ ἀριστερὰ κῶλα.

Ἐπὶ τῆς λέμβου ἔφευρον ἀλιευτικὰ τινα σύνεργα· τὸν γάντζο, δι' οὗ ἀνείλκυε τὰ ὀκταπόδια, τὸ καμάκι, δι' οὗ ἐλόγχιζε τοὺς λάβρακας καὶ τοὺς ἀστακοὺς, τὸ σηπιογυάλι, δι' οὗ ἐξεμαύλιζε τὰς σηπίας, τὴν λαδιά, δι' ἧς ἐπλαττεν ἐν τῇ θαλάσῃ τεχνητὴν γαλήνην καὶ καθίστα διαυγῆ

τὸν βυθόν. Διότι εἰς ταῦτα περιωρίσθη κατὰ τὸ γῆρας του (πρόσθετες καὶ τὴν πράγκα*, καὶ τὴν ἀπόχη καὶ ἄλλα τινά), ἀφήσας εἰς τοὺς νεωτέρους δίκτυα καὶ παραγάδια καὶ συρτές.»

(Απόσπ. ἀπὸ το διήγημα «Μαυρομαντηλοῦ»)

Ὁ Γιαννιὸς ἐπρότεινε εἰς τὸν Γκαϊδίγκον νὰ μοιρασθῶσι τὰ ἴδια ἐνδύματά του, ἐσκεπάσθη αὐτὸς μὲ τὸ ὑποκάμισον καὶ μὲ τὸν ἀμπάν, καὶ παρεχώρει εἰς τὸν βοσκὸν τὴν καμιζόλαν. Ὁ αἰπόλος ἀπεποιήθη, λέγων ὅτι τὰ ἰδικὰ του ἐνδύματα εἶν' ἐκεῖ ἐπὶ τῆς ἄμμου, καὶ ὅσον διὰ τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα, θὰ εὐρεθῶσιν ἐντὸς ολίγου ἐνδύματα καὶ φωτιά διὰ νὰ ζεσταθοῦν· καὶ τοῦ ἔδειξε τὸ ἀντικρὺ μικρὸν πολὺδενδρον βουνόν, λέγων ὅτι ἐκεῖ εἰς τὴν ράχην εἶναι τὸ καλύβι του, καὶ ἡ ποιμενίς του εἶναι φιλόξενος γυνή, καὶ διὰ τοὺς ἄλλους καὶ δι' αὐτὸν τὸν Γιαννιόν. «Τὸ παιδί ολίγα τριψίματα θέλει, εἶπε, νὰ ῥθῆ στὸν ἑαυτὸ του, καὶ σὺ θὰ κάμης καλά, ἀφοῦ σοῦ πονοῦν τὰ πόδια νὰ μὴν κάνης μαρτιάτικα μπάνια». Μόνον, ὡς ἐν ἐπιλόγῳ, προσέθηκε:

(Απόσπ. ἀπὸ το διήγημα «Μαυρομαντηλοῦ»)

Ἦτό ποτε μαγαζιόν, καὶ εἶχεν ἰδεῖ ἡμέρας εὐκλείας τὸ κατώγειον ἐκεῖνο τῆς χήρας. Ἐφερε συγχρόνως τρεῖς τίτλους· ἦτο καφενεῖον, κουρεῖον, καὶ βιολιτζίδικον.

Ὁ Νικόλας ἦτον καὶ κουρεὺς καὶ χειρουργὸς καὶ φλεβοτόμος ἐπιδέξιος. Ἡ Ἀνδρεῶλα πάλιν ἐγνώριζεν ὅλα τὰ βότανα καὶ τίς κηραλοικφές*. Ὑστερον οἱ δύο γέροντες παρήκμασαν.

Ὁ Φιλάρετος, ὁ πρῶτος υἱὸς των, ἐβγήκε βιολιτζῆς περίφημος. Ὁ δευτερότοκος, Μῆτρος, ἔπαιζε πότε μπουζούκι, πότε λαγοῦτο, ἀλλὰ κυρίως ἦτο κουρεὺς. Εἶτα ὁ Φιλάρετος ἐνυμφεύθη, ἀπέκτησε τέκνα, ἔπαθε τὴν ὑγίαν καὶ ἀπέθανε νέος ἀκόμη. Ὁ Μῆτρος ἐξενιτεύθη, ἐπῆγεν εἰς τοὺς ὠκεανούς, καὶ δὲν ἐπανέκαμψε πλέον.

Μόνη ἡ Κρατήρα καὶ τὰ ἀνήλικα παιδιά τοῦ Φιλάρετου ἐπέζων ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκογένειαν.

Αὐτὴ εἶχε νυμφευθῆ νεωτάτη. Δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνον. Μετὰ τρία ἔτη ἐχήρευσε. Τώρα ἦτον ὡς τριάντα χρόνων, κ' ἐχήρευεν ἀπὸ ἐπταετίας.

Σφόδρα περιπαθῆς —μερακλῆς— μουσικὸς ἦτο ποτε ὁ ἀδελφὸς τῆς ὁ Φιλάρετος. Περιπαθῆς εἰς τὸ τραγούδι ὑπῆρξε καὶ ὁ Γιάννης ὁ Βάρναλης, ὁ σύζυγος τῆς Κρατήρας. Εἶχεν ἀποθάνει φθισικὸς, νέος καὶ πρὸ δύο ἐτῶν νυμφευθεὶς ἐξ ἔρωτος τὴν Κρατήραν. Ὁ θάνατός του, ἡ κηδεία του, ὑπῆρξε τραγωδία εἰς ὅλον τὸ χωρίον. Μετὰ χρόνους ἀκόμη ἡ γειτονιά, ἡ ἀγορὰ καὶ ὅλη ἡ πολίχνη ἐνθυμεῖτο τὰ περιπαθῆ μοιρολόγια τῆς Κρατήρας.

Στηθικὸς ἀπέθανεν ολίγῳ ὕστερον καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς, ὁ Φιλάρετος. Συνέπεσεν οὗτος ν' ἀποθάνῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἦλθε διὰ νὰ εὕρῃ ἰατρείαν. Εὐρίσκειται θαμμένος, ἄγνωστος καθὼς ὅλοι, ἀγνωστότερος ἀπ' ὅλους, εἰς μίαν γωνίαν τοῦ Α' νεκροταφείου.

Ἐλεγαν ὅτι τὸν εἶχε βλάψει τὸ βιολί εἰς τὸ στήθος, κ' ἐντεῦθεν ἔγινε φθισικός.

(Απόσπ. από το διήγημα «Ο Πανδρόλογος»)

Ἐσηκώθησαν καὶ οἱ τρεῖς, αὐτός, καὶ ὁ Παῦλος, ὁ πρῶν Μεχμέτης, καὶ ὁ Μᾶρκος, ὁ πρῶν Χασάνης, καὶ ἔλαβον ὁ πρῶτος τὴν γκάιδαν του, ὁ δεύτερος τὸ λαγοῦτον, καὶ ὁ τρίτος τὸ κλαρινέτον, καὶ ἐν τῷ ἅμα τὰ ἐχόρδισαν. Καὶ τότε ἤρχισε δαιμονιώδης χορός, ἐκεῖ, εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν, εἰς τὰ Γύφτικα, γύρω τριγύρω εἰς μίαν καλύβην ἡμισκεπῆ καὶ ἡμίφρακτον, χρησιμεύουσιν ὡς σιδηρουργεῖον. Καὶ ἡ γκάιδα βραχνόφωνα ἐφαίνετο νὰ λέγη βαθιά, μὲ φθόγγους ἐγγαστριμύθου, τοὺς ἀδήλους καημούς τοῦ συζύγου τῆς Ἀηλῆς, καὶ τὸ λαγοῦτον ἔμελλε λίαν παραπονετικὰ τὰ ἄγνωστα ντέρτια τοῦ Παύλου, τοῦ πρῶν Μεχμέτη, καὶ τὸ κλαρινέτον διελάλει, εἰς τὰ σκότη τῆς νυκτός, εἰς τὰς κοιλάδας καὶ εἰς τὰ ὄρη, τὰ ἄρρητα βάσανα τοῦ πρῶν Χασάνη, τοῦ Μάρκου. Ὅλη ἡ γειτονιά ἔχασε λίαν παράωρα τὸν ὕπνον της, καὶ ὄλον τὸ χωρίον ἀντήχησεν ἀπὸ τὴν ἀλλόκοτον, τὴν μεγαλόφθογον ὀρχήστραν.

Ὀλίγη ὥρα ἐπέρασε, καὶ ἐφάνη ὁ δεκανεὺς, συνοδευόμενος ὑπὸ δύο ἀνδρῶν, μὲ τὰ τουφέκια των. Ἀπὸ τὸν στρατῶνα, κάτω ἀπὸ τὰ παραθαλάσσια, πέραν τῆς ἀγορᾶς, πρὸς τὸν ἀνατολικὸν λιμένα, εἶχεν ἀκούσει τὸν θόρυβον, εἶχε χάσει τὸν ὕπνον, καὶ ἦλθε διὰ νὰ ἐπιβάλη τὴν τήρησιν τῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων.

—□ Καλῶς ἦλθατε, κύριοι! Λυπούμεθα διότι ἐγίναμεν ἀφορμὴ νὰ ἐνοχληθῆτε, ἐφῶναξεν ὁ Σταμάτης, ὁ ὁποῖος κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἠσχολεῖτο νὰ κερνᾷ τοὺς τρεῖς Γύφτους, μὲ τὴν φλάσκαν, τὴν ὁποίαν εἶχε γεμίσει ἐκ νέου ἀπὸ τὸ περίφημον μοσχᾶτον τοῦ γερο-Ἄρμαμένου.

Ὁ δεκανεὺς τοὺς παρεκάλεσεν εἰρηνικῶς νὰ διαλυθῶσιν, ἐπειδὴ ἦτο καιρὸς πλέον.

Ἄλλως, εἶπε, θ' ἀναγκασθῆ νὰ προσκαλέσῃ τοὺς τέσσαρας κυρίου καὶ τοὺς τρεῖς Γύφτους, ἐπὶ τὰ νοματαίους, τὸ ὄλον, νὰ τὸν ἀκολουθήσουν εἰς τὸν στρατῶνα.

(Απόσπ. από το διήγημα «Τρελή βραδιά»)

Ἦρθαμε, καπετὰν Σταμάτη, ἀπεσταλμένοι. Ἔμαθαν στὸ σπίτι πὼς θὰ πάρῃς τὸν γερο-Κατσουλή γραμματικὸ τῆς Ἐπιτροπῆς... Ὁ δικός μας ὁ Παπούλιας δὲν θὰ ἦτον καταλληλότερος;

Ἐν τῶν κυριωτέρων αἰτημάτων, τὰ ὁποῖα εἶχομεν νὰ ὑποβάλωμεν εἰς τὸν μπαρμπα-Σταμάτην, ἦτο τὸ περὶ τῆς γραμματείας τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐκλογῶν. Ὁ Παπούλιας, πρῶν δημογραμματεὺς, πρῶν γραμματεὺς Εἰρηνοδικείου, ὑποτελώνης κλπ., εἶχεν ἔλθει ἐσχάτως μὲ τὸ κόμμα μας, ἦτο δὲ ἄνθρωπος μὲ ἰκανότητα, ἂν καὶ δὲν εἶχε χαμοθεόν*· ὁ γερο-Κατσουλής, συνταξιούχος, πρῶν εἰρηνοδίκης, διετέλει νῦν γραμματεὺς τῆς Δημαρχίας. Ἦτο δὲ ἀνίκανος, σκολιός, καὶ τὰ «ἔκαμνε θάλασσα». Πλὴν ὁ μπαρμπα-Σταμάτης, ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν του ὑπόχρεον νὰ τὸν προσλάβῃ ὡς γραμματέα κατὰ τὸ τετραήμερον τῆς ἐκλογῆς, ἐπειδὴ ὁ νῦν

δήμαρχος ἐβοήθει τὸν γερο-Μαρίην, τὸν Βαβδινάϊον, εἰς τὴν ὑποψηφιότητα, ὁ δὲ καπετὰν Σταμάτης ἐπεθύμει πάντοτε νὰ εἶναι μέ τὸ «δοβλέτι»*, κ' ἐφοβεῖτο τὴν σκιὰν τῆς ἀρχῆς.

Δὲν ἔσπευσε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν πρώτην εἰσήγησιν τοῦ καπετὰν Ἀριστείδη.

—Ὁ γερο-Κατσουλῆς, ἐπέφερεν οὗτος, θὰ χασομερᾷ ὅλους τοὺς ψηφοφόρους μας, θὰ κάμνῃ μίαν ὥραν νὰ βρῖσκῃ τὰ ὀνόματα στὸν κατάλογον· δὲν θὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς αὖξοντας ἀριθμούς που θὰ τοῦ δίνουν, καὶ θ' ἀργοπορῆ ἐπίτηδες· ἐνῶ διὰ τὸ ἐναντίον κόμμα, οὔτε θὰ κοιτάζῃ διόλου τὸν κατάλογον, θὰ λέγῃ: «Μάλιστα, μάλιστα», καὶ θὰ περνᾷ ἀμέσως τὰ ὀνόματα στὸν κατάλογον τῆς ψηφοφορίας... Καὶ ξέρεις πὼς μπορεῖ ἔτσι νὰ μᾶς κόψῃ, μὲ τρόπον, δέκα ψήφους... Καὶ «τί εἶν' ὁ κάβουρας, τί εἶν' τὸ ζουμί του;»

(Απόσπ. ἀπὸ το διήγημαΤα δυο τέρατα)

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 9

Στη συνέχεια όλες οι ομάδες των μαθητών κατευθύνονται στον κάτω όροφο του σπιτιού όπου βρίσκεται έκθεση πολλών πρωτοτύπων έργων του Αλέξ. Παπαδιαμάντη όπως επίσης και πολλά πρωτότυπα φύλλα εφημερίδων που φιλοξένησαν έργα του με πολιτικό περιεχόμενο.

Α)α) Μέσα από μια ήρεμη και προσεκτική περιδιάβαση στο χώρο **α)** να αναζητήσετε (ο καθένας μόνος του) τις εφημερίδες που φιλοξένησαν έργα του Παπαδιαμάντη με πολιτικό περιεχόμενο ή πολιτικές αναφορές.

β) Στη συνέχεια με τη βοήθεια της υπεύθυνης του Μουσείου να τις καταγράψετε (τίτλο και χρονολογία έκδοσής τους). (ο καθένας θα κάνει τις δικές του σημειώσεις)

γ) Αφού ανταλλάξετε τις σημειώσεις σας, κάποιος συμμαθητή σας που θα ορίσετε ως γραμματέα να κάνει μια συγκεντρωτική τελική καταγραφή τους.

δ) Στη συνέχεια να μελετήσετε τα αποσπάσματα τους, που σας δίνονται και με βάση τη χρονολογία έκδοσής τους, να προσπαθήσετε να απαντήσετε στις ερωτήσεις που τα συνοδεύουν και αναφέρονται σε αυτά.

Β) «οι Έμποροι των εθνών» στο περιοδικό «**Μη Χάνεσαι**» του Γαβριηλίδη μεταξύ των μηνών Νοεμβρίου 1882 και Φεβρουαρίου 1883),

...«Η γενεολογία τῆς πολιτικῆς εἶναι συνεχῆς καὶ γνησία κατὰ τοὺς προγόνους. Ἡ ἀργία ἐγέννησε τὴν πενίαν. Ἡ πενία ἔτεκε τὴν πείναν. Ἡ αὐθαιρεσία ἐγέννησε τὴν ληστείαν. Ἡ ληστεία ἐγέννησε τὴν πολιτικὴν. Ἴδου ἡ αὐθεντικὴ καταγωγὴ τοῦ τέρατος τούτου. Τότε καὶ τώρα πάντοτε ἡ αὐτὴ. Τότε διὰ τῆς βίας, τώρα διὰ τοῦ δόλου καὶ διὰ τῆς ...βίας. Πάντοτε ἀμετάβλητοι οἱ σχοινοβᾶται οὗτοι οἱ Ἀθίγγανοι, οἱ γελωτοποιοὶ οὗτοι πῖθηκοι (καλῶ δ' οὕτω τοὺς λεγομένους πολιτικούς). Μαῦροι χαλκεῖς κατασκευάζοντες δεσμὰ διὰ τοὺς λαοὺς ἐν τῇ βαθυζόφῳ σκοτίᾳ τοῦ αἰωνίου ἐργαστηρίου των...».

α) Πώς χαρακτηρίζει την πολιτική ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης; Ο χαρακτηρισμός αυτός για τον Αλεξ. Παπαδιαμάντη είναι διαχρονικός («Τότε και τώρα πάντοτε η αυτή»).

β) Σκεπτόμενοι τη σημερινή πολιτική κατάσταση της χώρας συμφωνείτε ή διαφωνείτε με το διαχρονικό χαρακτηρισμό που απέδωσε ο Αλεξ. Παπαδιαμάντης στην πολιτική το 1883 και γιατί;

Γ) «ο Λαμπριάτικος Ψάλτης», που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «**Ἀκρόπολις**» τὸ **1893**

«Τὸ σημερινὸν ἔθνος δὲν ἐπῆγε, δυστυχῶς, τόσον ἐμπρός, ὅσον λέγουν αὐτοί. Τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν, τὸ δοῦλον τουλάχιστον, εἶναι ἀκόμη πολὺ ὀπίσω, καὶ τὸ ἐλεύθερον δὲν δύναται νὰ τρέξη ἀρκετὰ ἐμπρός, χωρὶς τὸ ὄλον νὰ διασπαραχθῆ ὡς διασπάρασσεται, φεῦ! Ἥδη. Ὁ τρέχων πρέπει νὰ περιμένῃ καὶ τὸν ἐπόμενον, ἐὰν θέλῃ ἀσφαλῶς νὰ τρέξη· ὁ ἐλεύθερος πρέπει νὰ βοηθῆ τὸν δεσμώτην ἢ πρέπει νὰ τὸν ἀνακουφίξῃ. Ὅσον παρέρχεται ὁ χρόνος, τόσον τὸ ἐλεύθερον ἔθνος καθίσταται, οἴμοι ἀνικανώτερον, ὅπως δῶση χεῖρα βοήθειας εἰς τὸ δοῦλον ἔθνος».

- α) Ποια είναι η γνώμη του Αλέξ. Παπαδιαμάντη για το έθνος στην εποχή του;
- β) Ποιος είναι ο ρόλος που κατά τη γνώμη του πρέπει να έχει το έθνος;
- γ) Πιστεύετε ότι οι θέσεις αυτές του συγγραφέα μπορούν να θεωρηθούν επίκαιρες και γιατί;

- Δ) Εφημερίδα «*Ἀκρόπολις*» τὴν **Πρωτοχρονιά τοῦ 1896**, χρονιά τῆς τελέσεως τῶν **Α΄ Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων**, ο Παπαδιαμάντης γράφει τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡμύνθησαν περὶ πατρὸς οἱ ἄστοργοι πολιτικοί, οἱ ἐκ περιτροπῆς μητρῖοι τοῦ ταλαιπῶρου ὠρφανισμένου Γένους, τοῦ ἴσθειρευοντος πρὶν, καὶ ἠτεκνωμένου δεινῶς σημερον;».

Ἄμυνα περὶ πατρὸς δὲν εἶναι αἱ σπασμωδικαὶ, κακομελέτητοι καὶ κακοσύντακτοι ἐπιστρατεῖαι, οὐδὲ τὰ σκωριασμένης ἐπιδεικτικότητος θωρηκτὰ. Ἄμυνα περὶ πατρὸς θὰ ἦτο ἡ εὐσυνειδητος λειτουργία τῶν θεσμῶν, ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή, ἡ χρηστὴ διοικήσις, ἡ καταπολέμησις τοῦ ξένου ὕλισμοῦ καὶ τοῦ πιθηκισμοῦ, τοῦ διαφθειραντος τὸ φρόνημα καὶ ἐκφυλίσαντος σημερον τὸ ἔθνος, καὶ ἡ πρόληψις τῆς χρεωκοπίας.

Τις ἠμύνθη περὶ πατρὸς;

Καὶ τί πταίει ἡ γλαυῆ, ἡ θρηνοῦσα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων; Πταιοῦν οἱ πλάσαντες τὰ ἐρείπια. Καὶ τὰ ἐρείπια τὰ ἐπλάσαν οἱ ἀνίκανοι κυβερνήται τῆς Ἑλλάδος».

α) Τι σημαίνει για τον Αλεξ. Παπαδιαμάντη να αμύνεσαι για την πατρίδα;

β) Σε ποια ερείπια αναφέρεται και σε ποιους αποδίδει ευθύνες; (να απαντήσετε έχοντας στο νου σας το πολιτικό γεγονός που συνέβει στην Ελλάδα το 1893)

γ) Ποιο στρατιωτικό γεγονός σημάδεψε την Ελλάδα τον επόμενο χρόνο (1897);

Ε) Διήγημα «*Τὰ δύο τέρατα*», πού γράφτηκε το **1909**;

«Ὅλα τὰ ἐκλογικὰ ἀκάθαρτα δαιμόνια εἶχον ἐξαπολυθῆ εἰς τὸν δρόμον τὴν χρονίαν ἐκείνην. Ἡ πλουτοκρατία εἶχε συμμαχήσει μὲ τὴν ὀχλοκρατίαν· τὸ τέρας τὸ κίτρινον εἶχε καλέσει εἰς βοήθειαν τὸ ἄλλο τέρας τὸ κόκκινον» (Ε΄, 60).....Καὶ ἡ τρέλα δὲν ἐμαίνετο μόνον τὴ νύκτα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν.

Ἐνα παπαδόσπιτο εἶχεν ἐμπετασθῆ μὲ κοκκίνας σημαίας, ὡς νὰ μὴν ἐδέχετο ὁ παπᾶς προσφοράς ἀπὸ τὰ δύο κόμματα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸ ἓν. Ἐνας ἄλλος παπᾶς γιὰ νὰ μὴ ἐκτεθῆ ἐμφανῶς εἶχε ἀπλώσει στὸ μπαλκόνι του ὅλα τὰ κόκκινα κιλίμιά του, τάχα γιὰ νὰ ἀερισθοῦν!

Τα παραπάνω αποσπάσματα αναφέρονται σε προεκλογική περίοδο.

α) Εντοπίστε (αν υπάρχουν) και γράψτε (απλή αναφορά)ομοιότητες και διαφορές με αντίστοιχες σύγχρονες προεκλογικές περιόδους

Πηγή των παραπάνω αποσπασμάτων. www.papadiamantis.org(Έργα)

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 10

Αφορά σε όλες τις ομάδες.

Α) Παρακολουθήστε την προβολή του παρακάτω VIDEO. Θα ακολουθήσει συζήτηση.

Έποχές και Συγγραφείς: Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (ντοκιμαντέρ, 1999)

Η σειρά ντοκιμαντέρ του Τάσου Ψαρρά «Έποχές και Συγγραφείς» παρουσιάζει το έργο του πεζογράφου Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη. Ο πεζογράφος γεννημένος στη Σκιάθο, δεν κατάφερε ποτέ να ζήσει μακριά από το νησί του και μετά από τη δυσκολία του να προσαρμοστεί στην πρωτεύουσα επιστρέφει στη Σκιάθο. Τα μυθιστορήματά του κλείνουν την εποχή του νεοελληνικού ρομαντισμού και τα διηγήματά του αποτελούν την αρχή του νεοελληνικού ρεαλισμού και της ρεαλιστικής ήθογραφίας. Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης αναδεικνύεται σε εξάισιο μελετητή της ανθρώπινης ψυχολογίας και των ήθων της εποχής του. Γνωρίζοντας αγγλικά και γαλλικά εργάζεται ως μεταφραστής σε εφημερίδες και περιοδικά, ενώ ταυτόχρονα δημοσιεύει σ' αυτά, τα μυθιστορήματα και τα διηγήματά του. Διακεκριμένοι άνθρωποι του πνεύματος παρουσιάζουν μία διαφορετική εικόνα του Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, διαφωνούν με την άποψη που θέλει να τον αποκαλεί «κοσμοκαλόγερο» και αποκαλύπτουν την ανθρώπινη διάσταση του πεζογράφου, σημειώνοντας την αγάπη του για τις γυναίκες, την έρωτική ένταση που ένυπάρχει στο έργο του και την αληθινή και βαθιά πίστη του στην ορθοδοξία. Μέσα από πλήθος εικόνων της Σκιάθου, φωτογραφιών του πεζογράφου και άλλων όμοιων του αλλά και με την ανάγνωση αποσπασμάτων από διηγήματά του συμπληρώνεται η εικόνα του μεγάλου Έλληνα πεζογράφου.

<http://www.ert-archives.gr/V3/public/pop-view.aspx?tid=8450&tsiz=0&act=mMainView>

Αναζητήστε στο διαδίκτυο αυτή τη διεύθυνση.

<http://www.youtube.com/watch?v=beDAYnd3JTc&feature=a-all-f&context=G2040fe5FAAAAAAAAAAMAA>

Παρακολουθήστε το videoclip. Ο μουσικός που παρουσιάζεται σας θυμίζει κάτι; Συζήτηση.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 11

Εργασία για το σπίτι.

Αν θέλατε να πάρετε μια συνέντευξη από τον συνονόματο απόγονο του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, με σκοπό να γράψετε ένα άρθρο για την εφημερίδα του σχολείου σας, στο πλαίσιο ενός αφιερώματος που θα ετοιμάζατε για τον πρόγονό του, ποιες ερωτήσεις θα του απευθύνατε;

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ (1)(pre – test)

1. «Σκιάθος..... το νησί του Παπαδιαμάντη». Όταν ακούτε ή διαβάζετε αυτή τη φράση, ποιες εικόνες σας έρχονται στο μυαλό;
2. Υπάρχουν στο νησί σας σημεία που αναφέρονται στον Παπαδιαμάντη; Αν ναι, ποια είναι αυτά;
3. Ο Παπαδιαμάντης έζησε στη Σκιάθο από το 1851 (γεννήθηκε στις 4 Μαρτίου 1851) έως το 1911 (χρονολογία θανάτου 3 Ιανουαρίου 1911). Μπορείτε να θυμηθείτε κάποια σημαντικά γεγονότα από την Ελληνική Ιστορία που έγιναν κατά τη διάρκεια της ζωής του Παπαδιαμάντη (1851- 1911);
4. Για ποιο λόγο κατά τη γνώμη σας επισκεπτόμαστε τα μουσεία;
5. Υπάρχουν διάφορα είδη μουσείων. Το Αρχαιολογικό, το μουσείο Φυσικής Ιστορίας, το μουσείο Τεχνολογίας κ.α Το σπίτι του Αλεξ. Παπαδιαμάντη που υπάρχει στο νησί σας ανήκει στα Μουσεία λογοτεχνών. Τι νομίζετε ότι μπορείτε να μάθετε από την επίσκεψή σας σ'ένα Μουσείο – οικία Λογοτέχνη;
6. Για ποιους λόγους διαβάζεις ένα λογοτεχνικό κείμενο;
7. Κατά τη γνώμη σου η φωτογραφία, ο πίνακας ζωγραφικής, τα εκθέματα ενός μουσείου , μια κινηματογραφική ταινία, το ντοκυμαντερ, η διαφημιστική αφίσα, η μουσική , τα τραγούδια είναι κείμενα; Μπορούμε να τα διαβάσουμε;

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 2 (post test)

1. Τι ήταν ο Παπαδιαμάντης; (επιλέξτε μία από τις παρακάτω πιθανές απαντήσεις)
α) διηγηματογράφος, β) ιστορικός, γ) λογοτέχνης δ) λογοτέχνης που στα έργα του ανακαλύπτουμε και ιστορικές πληροφορίες;

2. α) Όταν γεννήθηκε Παπαδιαμάντης το 1851 η Σκιάθος ανήκε στην ελεύθερη Ελλάδα;
β) Πότε απελευθερώθηκε η Θεσσαλία;

3. Όταν επισκεφθήκατε το σπίτι - μουσείο του Αλεξ. Παπαδιαμάντη μάθατε περισσότερα για την
α) Ιστορία, β) Λογοτεχνία, γ) Γεωγραφία, δ) Ιστορία και Λογοτεχνία

4. Πιστεύετε ότι μπορούμε να μάθουμε Ιστορία μέσα από ένα μουσείο Λογοτέχνη;
Ναι/Όχι

5. Μπορούμε μάθουμε Ιστορία παρατηρώντας μια φωτογραφία ή ένα αντικείμενο που υπάρχει σε κάποιο μουσείο ή ένα ντοκυμαντέρ ή ένα πίνακα ζωγραφικής;
Ναι/Όχι

6. Τι μπορεί να προσφέρει η μελέτη ενός λογοτεχνικού κειμένου;
α) αισθητική απόλαυση, β) ξεγνοιασιά, γ) γνώσεις ιστορίας δ) όλα τα παραπάνω

7. Τι μαθαίνουμε από την επίσκεψή μας σ' ένα μουσείο λογοτέχνη
  - α) για τη ζωή του λογοτέχνη
  - β) για τα έργα του λογοτέχνη
  - γ) για το σπίτι του λογοτέχνη
  - δ) ιστορία
  - ε) όλα τα παραπάνω

8. Η επίσκεψη στο σπίτι - μουσείο του Αλεξ. Παπαδιαμάντη έγινε στα πλαίσια του μαθήματος της Ιστορίας. Σας άρεσε αυτός ο τρόπος διδασκαλίας της Ιστορίας ή προτιμάτε τη διδασκαλία της Ιστορίας μόνο μέσα από το σχολικό βιβλίο.

9. Αν θέλετε να κάνετε μια εργασία στο μάθημα της Ιστορίας θα αναζητήσετε πληροφορίες
  - α) στο σχολικό βιβλίο;
  - β) στη βιβλιοθήκη του σχολείου ή της περιοχής σας;
  - γ) στο Διαδίκτυο;
  - δ) σε μια πινακοθήκη;
  - ε) στο μουσείο που έχει σχέση με το θέμα της εργασίας σας;
  - στ) σε όλα τα παραπάνω;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Φωτ. 1 Το σύνολο των παιδιών της ΣΤ΄τάξης του 1^{ου} Δημοτικού σχολείου Σκιάθου στο χώρο έξω από Μουσείο – οικία Αλεξ. Παπαδιαμάντη

Φωτ. 2 Από την είσοδο του Μουσείου – οικίας Αλεξ. Παπαδιαμάντη.

Φωτ 3 Ομάδα μαθητών στο εκθετήριο του Μουσείου – οικία Αλεξ. Παπαδιαμάντη εργάζεται πάνω στο φύλλο 9

Φωτ 4 Φωτογραφία από το υπνοδωμάτιο του κυρ. Αλέξανδρου στο οποίο ομάδα μαθητών εργάζεται πάνω στα φύλλα εργασίας 5,6

Φωτ 5 Φωτογραφία από το χειμωνιάτικο δωμάτιο του σπιτιού του Αλέξ.
Παπαδιαμάντη στο οποίο εργάζεται ομάδα παιδιών πάνω στο 8^ο φύλλο εργασίας

Φωτ. 6 Φωτογραφία από ομάδα παιδιών στο χώρο έξω από Μουσείο – οικία Αλεξ.
Παπαδιαμάντη που εργάζεται πάνω στο 3^ο και 4^ο φύλλο εργασίας.

Φωτ 7 Φωτογραφία από τη σάλα, το καλό δωμάτιο του σπιτιού του Αλ.
Παπαδιαμάντη με ομάδα μαθητών η οποία εργάζεται πάνω στο 7^ο φύλλο εργασίας

Φωτ. 8 Φωτογραφία από το χειμωνιάτικο δωμάτιο του σπιτιού του Αλέξ.
Παπαδιαμάντη στο οποίο εργάζεται ομάδα παιδιών πάνω στο 8^ο φύλλο εργασίας.

Φωτ. 9 Φωτογραφία από το χειμωνιάτικο δωμάτιο του σπιτιού του Αλέξ. Παπαδιαμάντη στο οποίο εργάζεται ομάδα παιδιών πάνω στο 8^ο φύλλο εργασίας

Φωτ 10 από την αίθουσα υπολογιστών του 1^{ου} Δημοτικού σχολείου Σκιάθου. Τα παιδιά της ΣΤ΄ Δημοτικού εργάζονται πάνω στο 1^ο και 2^ο φύλλο εργασίας.

Φωτ 11 Από την αίθουσα υπολογιστών του 1^{ου} Δημοτικού σχολείου Σκιάθου. Τα παιδιά της ΣΤ΄ Δημοτικού εργάζονται πάνω στο 10^ο φύλλο εργασίας.

0

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000125517

